

Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

Vliv pořadí sourozenců v rodině pro nasměrování profesní

orientace

Diplomová práce

Autor: Kristýna Hejlková

Vedoucí práce: MUDr. Iva Nesnídalová

19.4. 2007

Abstrakt

The sibling position which a child has among its Brother and sisters increases the probability of the development of certain personal characteristics and behaviour which can be determining for the choice of a partner or of an occupation. These characteristics can be permanent.

In this paper I have focused on preposition factors of the first-born and the youngest children which have followed them from the home and I want to prove that these factors have influenced the choice of their occupation and whether or not they apply their specific qualities in their actual jobs.

I want to make out and compare the changes in this theory in the course of a decade. For the first-born children it is typical to choose steady occupations demanding accuracy, high concentration, persistence and self-discipline. They can be often in leading positions, where responsibility is needed. The impulsive youngest ones, on the contrary, tend to be free thinkers. The youngest children often do jobs where they can show off. I assume, therefore, that they will rather choose Bohemian and artistic occupations. The younger siblings do not have such a motivation to achieve success as their older brothers and sisters.

Together with the mutual position of the siblings in the family another important factors influencing this theory is the upbringing of the individual. What kind of house chores did they do, how did the parents prefer them or how and who did they do the school work with. All this constitutes a complex problematic which has already been thoroughly studied. In my paper I would like to focus on comparing of two groups of siblings in a different sibling position and their predisposition for the choice of the occupation and point out the qualities that an individual carries from the childhood and which can influence the choice of their future occupation. This assumption could be put to use in education or for the conception of new books on this topic with subsequent use in the field of social consulting.

Prohlášení: Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci názvem Vliv pořadí narození na volbu budoucího povolání, zpracovala samostatně a konzultovala ji pouze s vedoucím práce. Veškerou použitou literaturu jsem uvedla do seznamu literatury a závěru práce.

Dne 19.4. 2007

Podpis.....

Poděkování: za pomoc, trpělivost a podnětné návrhy děkuji PhDr. Ivě Nesnídalové, která mi pomáhala s konzultacemi při psaní této práce. Dále též respondentům a dotazovaným rodinám z mého okolí, za rychlou a bezprostřední spolupráci a pomoc.

Úvod

Na sourozenecké konstelace upozornil a do své teorie individuální psychologie je systematicky zabudoval Alfred Adler. V následujících obdobích měl mnoho pokračovatelů.

Sourozenecká konstelace, zda se jedinec narodil první, druhý nebo další mezi svými sourozenci, má veliký vliv na to, jaký člověk je, koho si vezme, jaké zaměstnání si zvolí a dokonce jakým rodičem sám bude. Poskytuje nám jisté záchytné body, abychom mohli říci, proč jsou lidé takoví, jací jsou.

V současné době se zájem o sourozenecké konstelace opět oživuje a stává se poměrně aktuálním tématem. Dokládá to i vzrůstající množství nových publikací a článků na toto téma, které jsou k dostání na našem knižním trhu. Konstelace mohou pomáhat lidem vyznat se v jejich životě. Pomůže rodičům smířit se s tím, že jejich desetiletému nejmladšímu dítěti vůbec nevádí, že jeho nejčastější známka ve škole je trojka, zatímco jejich prvorozená musí mít samé jedničky, i kdyby jí to mělo přivodit žaludeční vředy.

„Dítě, které ztrácí naději, je nejnebezpečnější.“ Napsal psychoanalytik Alfred Adler ve 30. letech minulého století. Zabýval se problémem chování dětí a upozornil na to, jak velký vliv na utváření člověka mají jeho bratři a sestry či pořadí narození a jak velkou frustraci pro dětskou duši znamená nový sourozenec v kolébce. Také je důležité, aby rodiče dodávali svým žárlivým potomkům právě naději.

Psychologové začali zajímat o sourozenecké konstelace v okamžiku, kdy rapidně poklesl počet dětí v rodině. Kdysi hrál nejdůležitější roli prvorozený syn coby dědic. Je jasné, že dalším deseti, dvanácti sourozencům rodiče věnovali mnohem méně pozornosti než otec a matka vychovávající v současné době dvě děti. Před pár desítkami let psychology kromě jiného zajímal „syndrom prostředního dítěte“. Dnes už je dětí, které vyrůstají uprostřed „sourozeneckého sendviče“ čím dál tím méně. Pozorujeme trend karieristických rodin, kdy si manželé pořídí jedináčka.

Relativně novým a stále rozšířenějším sourozeneckým modelem je soužití dvou jedináčků, tedy dětí, mezi nimiž je věkový rozdíl šest a více let. Často se takové mladší dítě rodí v novém manželství. Rodinné poměry jako třeba finance, věk rodičů či jejich

zdravotní stav a potenciál jejich energie jsou zcela odlišné než v případě narození prvního dítěte.

Sourozenecká pozice, jakou dítě mezi svými sourozenci zaujímá, zvyšuje pravděpodobnost rozvoje určitých osobních charakteristik a projevů chování, které mohou být předpokladem pro výběr partnera nebo jistého povolání a uplatňovat je v něm. Tyto osobní charakteristiky mohou být trvalého charakteru a projevovat se v průběhu celého života daného jedince.

V této práci se snažím zabývat predispozičními faktory prvorozených a nejmladších, které je provázely od kolébky a ověřit na tomto základě, zda těmito faktory byl ovlivněn výběr jejich povolání a zda své specifické vlastnosti ve svém současném povolání uplatňují.

Mou snahou je zjistit a porovnat změny v této teorii v proměnné během desetiletí. Pro prvorozené je typické, že vyhledávají klidná zaměstnání, která vyžadují přesnost, vysokou schopnost soustředění, houževnatost a duševní sebekázeň. Často jsou viděni ve vedoucích funkcích, kde je třeba zodpovědnosti. Na rozdíl od impulzivních nejmladších, kteří jsou svým zaměřením spíše volnomyšlenkáři. Nejmladší děti z rodiny jsou často vídány v zaměstnáních, v nichž musí být na očích a předvádět se. Předpokládám, že budou tedy spíše vyhledávat bohémská a umělecky založená povolání. Mladší sourozenci nemají tak silou motivaci dosáhnout úspěchu než jejich starší sourozenci.

Dalším důležitým faktorem, kromě vzájemného postavení sourozenců v rodině, ovlivňující tuto teorii je výchova jedince v rodině. Jaké vykonávalo domácí práce, jak bylo preferováno či protěžováno u rodičů nebo jak a s kým se připravovalo do školy. To všechno vytváří složitou problematiku, která již byla sledována a zkoumána z různých hledisek. Ve své práci bych se chtěla zabývat porovnáváním dvou skupin sourozenců v rozdílném sourozeneckém postavení a jejich predispozicemi k volbě povolání a poukázat tak na vlastnosti, které si jedinec nese od dětství a které mohou ovlivnit výběr našeho budoucího povolání. To by mohl být předpoklad pro využití ve výuce nebo pro vznik nových publikací s následným využitím v rámci výkonu povolání zdravotně sociálního pracovníka a v pracovním poradenství.

1.	SOUČASNÝ STAV	7
1.1.	SOUROZENECKÁ KONSTELACE	7
1.1.1.	<i>Co je sourozenecká konstelace</i>	7
1.1.2.	<i>Historie sourozeneckých konstelací.....</i>	8
1.1.3.	<i>Vzorce sourozenecké konstelace</i>	9
1.2.	FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ A PŮSOBÍCÍ NA SOUROZENECKÉ KONSTELACE	10
1.2.1.	<i>Věkové odstupy</i>	11
1.2.2.	<i>Pohlaví jednotlivých dětí</i>	12
1.2.3.	<i>Tělesné odlišnosti</i>	14
1.2.3.1.	<i>Rodina s tělesně postiženým jedincem</i>	15
1.2.4.	<i>Pořadí narození rodičů v rodině.....</i>	15
1.2.5.	<i>Spojení dvou rodin.....</i>	16
1.2.6.	<i>Dvojčata jsou mimo jakékoli pořadí.....</i>	17
1.2.7.	<i>Jedinečná individualita.....</i>	17
1.3.	DÍLČÍ POSTAVENÍ V SOUROZENECKÉ KONSTELACI.....	18
1.3.1.	<i>Prvorození</i>	18
1.3.1.1.	<i>Typické rysy prvorozených a jedináčků</i>	18
1.3.1.2.	<i>Dva typy prvorozených</i>	20
1.3.1.3.	<i>Výhody prvorozených</i>	20
1.3.1.4.	<i>Nevýhody prvorozených</i>	21
1.3.2.	<i>Jedináčci.....</i>	22
1.3.2.1.	<i>Proč jedináček</i>	22
1.3.2.2.	<i>Jedináčci – Jekyll i Hyde.....</i>	23
1.3.3.	<i>Prostřední dítě</i>	24
1.3.3.1.	<i>Soupeřivost a rozporuplnost sourozenců.....</i>	24
1.3.3.2.	<i>Odstrčení v rodině a přátelé.....</i>	25
1.3.3.3.	<i>Dobří vyjednavací a prostředníci.....</i>	26
1.3.3.4.	<i>Hlubší pochopení prostředních dětí.....</i>	27
1.3.4.	<i>Poslední narození – benjamínci.....</i>	27
1.3.4.1.	<i>Baviči chtějí být bráni vážně</i>	28
1.3.4.2.	<i>K benjamínkům patří rozpolcenost.....</i>	29
1.4.	SOUROZENECKÉ KONSTELACE A MANŽELSTVÍ.....	30
1.4.1.	<i>Riskantní manželství</i>	30
1.4.2.	<i>Které pořadí narození se k sobě nejlépe hodí.....</i>	31
1.4.3.	<i>Pořadí narození není rozhodujícím ukazatelem.....</i>	32
1.5.	SOUROZENECKÉ KONSTELACE A VÝCHOVA	32

1.5.1.	<i>Styl výchovy</i>	33
1.5.1.1.	Výchova perfekcionisty (prvorozeného a jedináčka).....	34
1.5.1.2.	Výchova v rodině se dvěma dětmi.....	37
1.5.1.3.	Výchova prostředního dítěte.....	41
1.5.1.4.	Výchova benjamínka	43
1.5.2.	<i>Jakým způsobem rodiče ovlivňují své děti</i>	45
1.5.2.1.	Výchovné cíle rodičů.....	47
1.5.3.	<i>Prvorození a nejmladší ve vztahu k povolání - motivace</i>	47
2.	CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY	50
2.1	CÍL PRÁCE	50
2.2	HYPOTÉZA.....	50
3.	METODIKA PRÁCE	51
3.1	POUŽITÁ METODIKA SBĚRU DAT.....	51
3.2	CHARAKTERISTIKA SOUBORU.....	51
3.3	VÝZKUMNÝ VZOREK	51
4.	VÝSLEDKY VÝZKUMU	52
4.1	VYHODNOCENÍ ZÍSKANÝCH INFORMACÍ OD RESPONDENTŮ	52
4.2	PROFESNÍ ORIENTACE V PROMĚNNÉ BĚHEM DESETILETÍ.....	79
5	DISKUSE	87
5.1	OBECNÉ POZNÁMKY	87
5.2	POVOLÁNÍ V PROMĚNNÉ.....	88
5.3	PERFEKCIONISMUS U NEJSTARŠÍCH	88
5.4	FLEXIBILITA A NEZÁVISLOST U NEJMLADŠÍCH.....	89
6.	ZÁVĚR	91
7.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	92
8.	KLÍČOVÁ SLOVA:	96

1. Současný stav

1.1. Sourozenská konstelace

Na děti, jejich chování, povahu či temperament má vliv řada faktorů o kterých můžeme slyšet v anatomii, fyziologii, psychologii, pedagogice a v mnoha dalších obdobných vědách. V poslední době se ale postupně objevuje i další hledisko, a to tzv. Sourozenské konstelace, jinými slovy důležitost pořadí, ve kterém se jednotliví sourozenci narodili. (16) Je dnes běžně uznávaným faktem a je i experimentálně ověřena (30).

1.1.1. Co je sourozenská konstelace

Má vůbec nějaký význam? Samozřejmě! Sourozenská konstelace, zda se jedinec narodil první, druhý nebo další mezi svými sourozenci, má veliký vliv na to, jaký člověk je, koho si vezme, jaké zaměstnání si zvolí a dokonce jakým rodičem sám bude.

Sourozenská konstelace, pořadí narození, nemá nic společného s astrologií, ale nesporně ovlivňuje naši osobnost. Koho si jednou vezmou děti, výběr budoucího zaměstnání a dokonce i vztah k Bohu. Sourozenskou konstelací však nemůžeme vysvětlit veškeré chování člověka (to nedokáže žádná psychologická teorie), ale poskytuje nám jisté záchytné body, abychom mohli říci, proč jsou lidé takoví, jací jsou. (20)

Vedle prvořadého vztahu v rámci rodinného systému dítě – rodič, působí svým nezanedbatelným vlivem rovněž vztah mezi sourozenci. Pro nového člena rodiny představují sourozenci první jedince dětského věku, se kterými se setkává. Poskytují mu sociální kontakty zcela odlišného charakteru, než které si utváří se svými rodiči (princip nadřazenosti autority). Pozice, jakou dítě ve skupině sourozenců zaujímá - například přichází do rodiny po dvou předchozích děvčatech vytoužený chlapec nebo vyrůstá-li v rodině dítě jediné, značně ovlivňuje celou situaci jeho dětství a může zvyšovat pravděpodobnost rozvoje určitých osobních charakteristik a projevů chování,

kteře mohou být trvalého charakteru a projevovat se v průběhu celého života daného jedince. (33)

Pořadí není předurčení

Ať pořadí narození dítěte jakkoli důležité, jde jenom o vliv, nikoli o neměnnou skutečnost. Žádné pořadí narození není „lepší“ nebo záviděníhodnější než ta ostatní. Informace o pořadí narození nepodává komplexní psychologický obraz osobnosti. Pochopení některých základních principů pořadí narození však nedává recept, jak automaticky vyřešit problémy, ale možnost porozumět některým signálům, které dítě prostřednictvím svého chování vysílá. Nejdůležitějším předpokladem je však láska, umění naslouchat, pozorně se dívat a chtít rozumět. (16)

1.1.2. Historie sourozeneckých konstelací

Tato problematika je známá už od počátku 20.století, ale teprve posledních pětadvacet let jí byla věnována větší pozornost a byla podrobena serióznímu výzkumu. V dnešní době se na toto téma objevila řada knih, časopisů a vědeckých pojednání. (20)

Alferd Adler, otec psychologie sourozeneckých konstelací, věnoval pořadí narození ve své individuálně psychologické teorii osobnosti značnou pozornost. Hovořil o narození druhého dítěte jako o sesazení prvorozeného z trůnu. (40)

Sigmund Freud, otec psychoanalýzy a J.B.Watson, zakladatel behaviorismu věřili, že novorozeňata přicházejí na svět jako jakási „nepopsaná deska“, kterou později popíše prostředí. Ve dvacátých letech se Watson vychloubal, že je schopen vychovat „každé novorozeň tak, aby dosáhlo jakékoli specializace dle svého výběru...lékaře, právníka, umělce, obchodního manažera a dokonce, aby se stalo žebrákem, nebo zlodějem“. Nahlížel na děti, jako na „surovinu, kterou rodiče mohou zformovat podle svých představ“. (11)

Karl Kunig se domníval, že odpověď na působení pořadí narození se hledala na falešné stopě. Mylně se usuzovalo, že rozdíly jsou v inteligenci a povaze. Podstatné rozdíly jsou ale v sociálním postavení. Je to jednoduchá zkušenost, kterou vědci opomíjeli.

Průlom v sourozenecké konstelaci zajistil Frak J. Sulloway. Položil si otázku, proč jsou někteří lidé kreativnější a víc konvenční než ostatní a proč se v dějinách stávají jedni bojovníky za vše nové a druzí obhájci všeho starého. Autor strávil více než čtvrt století shromažďováním a zpracováváním biografických údajů několika tisíc významných vědců a dalších historických osobností žijících v průběhu posledních pěti století. Zkoumal víc než dvacet let vlivy na rozvoj osobnosti a své výsledky zveřejnil v knize Rebel rodiny. (30)

Studie vědeckých objevů a revolucí Sulloway dospěl k překvapivému výsledku, že mezi objeviteli a lidmi podporujícími nové myšlenkové směry nalezneme daleko více později narozených než jejich prvorozených sourozenců. Naopak prvorození mají tendenci bránit původní stav a proti novým teoriím aktivně vystupují. (40)

Sulloway také zjistil, že „pořadí narození má pětkrát až desetkrát větší vliv na osobní kvality než na akademické výkony a inteligenční kvocient. Darwinovy teorie mu byly významnou orientací. (30)

Dnes je stále jasnější, jak dalece se klasičtí psychologové mýlili ve svých interpretacích lidského chování. Není pochyb o tom, jak říkají, že prostředí značně ovlivňuje utváření naší osobnosti. Avšak nerozpoznali schopnost lidského myšlení, volby, reakce na základě vlastního temperamentu. (11)

1.1.3. Vzorce sourozenecké konstelace

Z hlediska sourozenecké konstelace, pokud pomineme aspekty pohlaví, dostáváme tři základní skupiny, které je možno při jisté míře zjednodušení nazírat jako dvě skupiny prvo a druhorozených: (39)

- A. Prvorození (včetně jedináčků)
- B. Duhorození (případně prostřední děti)
- C. Benjamínci (nejmladší děti, narozené jako poslední)

add A. Jedináčci jsou v literatuře považováni za nejméně predikovatelnou skupinu vzhledem k vlivu sourozenecké konstelace. (20)

Prvorození, stejně jako jedináčci, jsou pod velkým tlakem rodičů, aby převzali jejich normy. (39)

Vyšší zastoupení prvorozených můžeme očekávat ve všech profesích, u nichž je nutná silná motivace na výkon a odpovědnost (prvorozených byla například víc než polovina amerických prezidentů). Kromě intelektuální výkonnosti a silné motivace na výkon vůbec můžeme prvorozené charakterizovat vlastnostmi jako sebevědomý, odpovědný, svědomitý, perfekcionista, kritický a vážný. Ve společenských vztazích jsou asertivní a dominantní, konzervativní, věřící v autoritu, řád a pořádek. (40)

Prvorozený také bývá často spolehlivý, dělá si seznamy, systematický a studijní typ.

add B. Druhorozený se snaží jít přesně opačným směrem než prvorozený. Prostřední je vyjednávač a prostředník, který se vyhýbá konfliktu, má nejméně fotografií v rodinném albu, je nezávislý, má silné vazby ke skupině vrstevníků, mnoho přátel a je individualistou. Obvykle opouštějí domov jako první nebo nacházejí nový domov mimo rodinu, protože doma se cítí zanedbávání a nedoceňování.

add C. Nejmladší dítě bývá intrikán, okouzující, svádí vinu na druhé, předvádí se, je společenský, dobrý obchodník, vychytralý, upoutává na sebe pozornost. (20)

Často, když se poslední dítě narodí v rodině s pěti nebo víceletým odstupem, začíná jakoby nová rovina pořadí narození. Dítě o tolik let mladší než jeho sourozenci je obvykle ponecháno samo sobě a stává se osamělým jedináčkem. Syndrom jedináčka bývá obvykle spojen s tím, že rodiče s ním jednají jako malým dospělým a hodně od něj očekávají. (32)

1.2. Faktory ovlivňující a působící na sourozenecké konstelace

Jinými slovy - rodinné konstelace. Nejde zde tedy jen o ten jednoduchý trojvrstvý systém, podle něhož jsou všichni prvorození stejní jedním způsobem,

druhorození jiným a nejmladší děti ještě jiným. Jsou pochopitelně jisté tendence a jisté charakteristiky, které platí vždy, ale problém je v tom, že mezi jednotlivými členy rodiny existují dynamické vztahy. Všichni žijí v témže doupěti, ale přitom se výrazně odlišují. Jak mohou být dvě, tři nebo více dětí, žijící v témže domě, tak odlišné? To je otázka a teorie sourozenecké konstelace na ni pomáhá hledat odpověď s přihlédnutím k odlišnostem situace v každé jednotlivé rodině.

Mezi tyto odlišnosti patří věkový odstup mezi jednotlivými dětmi, pohlaví dětí, tělesné rozdíly nebo postižení, pořadí narození rodičů nebo po rozvodu, a konečně vztahy mezi rodiči. Teď se krátce zmíním o každém z nich. (20)

1.2.1. Věkové odstupy

Zřetelná a klíčová proměna v konstelaci každé rodiny je věkový odstup mezi jednotlivými dětmi. Kdy se které dítě narodí. Řada lidí se snaží mít děti s dvouletým odstupem (tříletý rozdíl je chápán jako ideál), ale ten se jen zřídka podaří naplnit. Spíše se setkáváme s nejrůznějšími mezerami ve věkovém odstupu mezi dětmi, které mohou někdy vytvořit i „druhou rodinu“. Kdykoli se objeví mezera pěti a více let, obvykle to znamená, že máme co dělat s druhou rodinou.

Spíše se lze setkat s nejrůznějšími mezerami ve věkovém odstupu mezi dětmi. Věkový rozdíl má vliv na konflikt mezi sourozenci. Starší sourozenec spatřuje v sourozenci o jeden až dva roky mladším konkurenta, soupeře o pozornost rodičů, jejich lásku, dárky a taky potravu. Je-li rozdíl mezi sourozenci tři až čtyři roky, starší se cítí být ohrožen ve své moci a kontrole nad rodiči. Vadí mu skutečnost, že dostává úkoly a mladší sourozenec ne. Při rozdílu čtyři až pět let si je starší sourozenec vědom i rozdílu mezi pohlavími. Soupeření o moc pokračuje převážně ve styku s osobami stejného pohlaví, v kontaktu s osobami opačného pohlaví převládá atmosféra něžnosti, dvoření, očekávání kontaktu. Při věkovém rozdílu více než šest let (Toman) nebo více než pět let (Leman) již starší sourozenec mladšího ovlivňuje jen velmi málo. Často vzniká tzv. „druhá rodina“ s novým nejstarším nebo jedináčkem. (32)

Vzorec rodiny A ukazuje, jak k tomu může dojít:

Chlapec – 14 let

Dívka – 13 let

Chlapec - 6 let

Dívka – 5 let

Mezera sedmi let mezi druhorozeným a třetím narozeným dítětem tvoří situaci, která může snadno vést k tomu, že se u třetího narozeného chlapce projeví tendence prvorozeného.

U starších dvou sourozenců (čtrnáctiletý chlapec a třináctiletá dívka) se mohou vytvořit dvě základní kombinace. Buď v ní bude prvorozený chlapec a prvorozená dívka, nebo prvorozený chlapec a mladší „princeznička“.

V rodině založené na tradičních hodnotách obvykle nejstarší chlapec vykonává mužské práce: seká trávu, vytrhává plevel, vynáší smetí a ve všem pomáhá otci. Jeho mladší sestra zase pomáhá matce: žehlí, uklízí, umývá nádobí atd. (20)

1.2.2. Pohlaví jednotlivých dětí

Pohlaví dítěte je další důležitý faktor ovlivňující rodinou konstelaci. Více zde vstupuje vliv správné rodičovské výchovy a přístupu k jednotlivým dětem.

Starší bratr sestry brzy zjistí existenci druhého pohlaví. Sourozenci se k sobě chovají jako otec a matka, (napodobují vztah rodičů). Bratr je cvičen pro roli pečovatele a pomocníka, ale taky vedoucího a ochránce dívky. Ta mu splácí svojí lásku. Pokud je bratr starší o čtyři až pět let, snáze sestru akceptuje. Je-li starší pouze o jeden až dva roky, unikne mu zpočátku pohlaví sourozence a ten pro něj bude představovat soupeře o lásku rodičů.

Mladší sestra bratra se zpravidla naučí akceptovat nejenom ochranu a péči, ale také vedení ze strany svého bratra. Bratr jí ochrání, vykoná za ní těžší fyzickou práci

apod. Rodiče jsou s její rolí spokojeni, je miláčkem rodiny. Oba sourozenci si zvykají na život s vrstevníky opačného pohlaví.

Starší sestra sestry také prožívá šok z konkurence o čas a o pozornost rodičů. Záleží opět na věkové diferenciaci. Pokud je starší o jeden až dva roky, může se cítit ošizena o rodičovskou lásku. Pokud je starší o tři až čtyři roky, bude pravděpodobně otřesena ve své kontrole nad rodiči. Je-li věkový rozdíl kolem pěti let, může cítit strach o vztah k otci. Čím bude věkový rozdíl větší, tím větší zodpovědnost přebírá starší sestra za mladší, hraje vůči ní rodičovskou roli matky.

Mladší sestra sestry vyrůstá v atmosféře větší svobody než starší sestra, ale je na starší sestře často závislá. Zpočátku akceptuje její autoritu, přijímá ji jako vzor, ale postupně se chce sama prosazovat a začíná jí oponovat. Mladší sestra bývá oblíbencem otce, méně se dbá na její poslušnost a odpovědnost a to i v dospělosti. Obě sestry se učí vztah mezi mužem a ženou nepřímou, pozorováním otce a matky.

Mladší bratr sestry. Sestra v takové konstelaci většinou obstarává vedení a mateřskou péči a bratr se spontánně podvoluje a nechává se ošetřovat.

Toto jsou opět pouze možnosti a příklady. Vždy je třeba respektovat individualitu dítěte. Dle doktora Lemana platí v této oblasti jediný zákon. Jakmile odlišnost pohlaví vyzvedne jedno z dětí do popředí, má to zásadní vliv na dítě věkově těsně před ním, případně těsně po něm. (20)

Sulloyway tvrdí, že vliv pořadí narození na pohlavně specifické charakteristiky je asi o dvě třetiny silnější než sám vliv pohlavní příslušnosti. To se projevuje například tak, že ve všech sourozeneckých párech jsou prvorození víc mužští ve smyslu dominance, agrese a ctižádosti. To neplatí jen pro bratry bratrů a bratry sester, ale i pro prvorozené sestry bratrů. Mladší bratři sester působí naopak často zženštěle. (22)

Příklad rodina B - rozdílné pohlaví dětí:

Chlapec – 16 let

Chlapec – 14 let

Chlapec – 12 let

Dívka – 11 let

Chlapec – 9 let

Třetí narozený chlapec je v nejméně závidění hodném postavení. Ale proč právě on? Jeho matka už byla třikrát v porodnici a vždycky přivedla domů chlapce, takže chlapci se už okoukali. Rodiče si přáli holčičku a ta přišla jako čtvrtá v pořadí.

Nastává komplikace. Kdo bude trpět pod vlivem malé „princezničky“. Bude to ten nejmladší, poslední narozený chlapec. Po třech chlapcích se přirozeně stala tátovým i máminým miláčkem. A teď o dva roky později, přichází ještě jeden malý opožděnc. Nedostane se mu pozornosti, obvykle věnované poslednímu narozenému, protože rodiče mají tři chlapce, ale jen jednu holčičku a ta pochopitelně strhne veškerou pozornost a zájem na sebe. Nejmladší chlapec si bude muset vybojovávat své místo na slunci. Vzhledem k silné konkurenci se možná rozhodne, že bude nejlepší v tom nejhorším.

Který chlapec je v této rodině na tom nejlépe? Zajíté je to prvorozený. Pravděpodobně bude soupeřit se svým mladším bratem, protože je-li druhorozené dítě stejného pohlaví jako prvorozené, zákonitě vzniká větší napětí. Všeobecně platí jeden zákon: Jakmile odlišnost pohlaví vyzvedne jedno z dětí do popředí, má to zásadní vliv na dítě věkově těsně ním, případně těsně po něm. (20)

1.2.3. Tělesné odlišnosti

Jiná proměnná, která může obrátit konstelaci vzhůru nohama, je výrazná odlišnost v tělesné stránce. Dovedete si očitě představit rodinu, v níž jdou dva chlapci. Jeden je o rok mladší, ale o deset centimetrů vyšší a patnáct kilogramu těžší než jeho starší sourozenec. Starší je pro rodinu pořád „malý Adam.“ V takové konstelaci vzniká mezi bratry mimořádně silná rivalita. Vzhledem k již dříve popsáným skutečnostem, musí být starší „malý bratr“ mimořádně bystrý, aby prosadil a udržel své právoplatné postavení.

Je tu ještě jeden poměrně častý případ. Prvorozená, dvanáctiletá a velice hezká. Její setra, desetiletá a v pořadí druhá a poslední je docela obyčejná, nezajímavá. Je smutné, ale pravdivé, že dospělý si budou více všimnout prvorozené, než obyčejné druhorozené. Je však možné, že si druhorozená najde nějakou „tajnou zbraň“, jako že vynikne ve sportu nebo z ní bude rodinný vědec, čeká ji nezáviděníhodný úděl „nehezke mladší sestry“. (20)

1.2.3.1. Rodina s tělesně postiženým jedincem

V rodině C - jedno ze čtyř dětí vážně tělesně postižené:

Chlapec – 14 let

Chlapec – 12 let

Dívka – 10 let (tělesně postižená)

Dívka – 8 let

V této rodině má jeden člen zcela výjimečné postavení. Je zde jisté, že nejmladší, osmileté děvčátko nebude žádný benjamínek, bude jí přidělena role prvorozené dívky. Tomu se říká „výměna rolí“, kdy se dvě děti jakoby přehodí. Prvorozená dívka, vážně tělesně postižená, se stane rodinným benjamínkem a nejmladší sestra převezme roli prvorozené dívky (zároveň se také částečně stane prostředním dítětem v rodině). Dva starší bratři budou hodně času trávit v péči o svou postiženou sestru. Tato realita každodenního života z nich udělá mnohem citlivější muže. (20)

1.2.4. Pořadí narození rodičů v rodině

Pořadí narození rodičů může mít také významný vliv na rodinnou konstelaci. Typická je tendence každého z rodičů ztotožňovat se s dítětem, které se narodilo na stejné příčce sourozenecké konstelace jako on.

Rodina D – pořadí narození rodičů

Muž – prvorozený, dentista

Matka - prvorozená, předsedkyně školního výboru rodičů

Dívka – 16let, dívka – 14 let a dívka - 12 let

V tomto případě se budou rodiče identifikovat s šestnáctiletou dívkou, ale ne tak, aby ji rozmazlovali. Dívka bude pod perfekcionistickým tlakem svých rodičů. Budou se soustředit na to, aby ji přiměli podávat co nejvyšší výkony. Nejlepší postavení v rodině by mohla mít druhorozená dívka, protože nejstarší sestra ji do určité míry zachránila od nejhoršího, když absorbovala část perfekcionistické energie, kterou rodiče vkládají do svého prvního dítěte. Rodiče však nejspíš nebudou příliš nadšeni vyzývavým a komediantským chováním svého v pořadí třetího dítěte. (20)

1.2.5. Spojení dvou rodin

Vyjít s prvorozenými, prostředními a nejmladšími dětmi je už v původní rodině dosti náročné. Při spojení dvou rodin teprve nastává „horor“. V těchto rodinách to často bývá dosti náročné. Je naivní předpokládat, že se v nové rodině budou mít všichni její členové hned rádi. Nové děti nejen že nebudou své nové nevlastní rodiče okamžitě milovat, ale téměř jistě jim budou okamžitě dělat problémy. K této situaci se hodí parafráze původního rčení: „Krev původní rodiny je hustší než punč, který se nabízí na svatbě nových rodičů.“ Klíčovým faktorem pro vybudování láskyplných vztahů v nevlastní rodině je věk dětí v době jejího vzniku. Čím jsou děti menší, tím jsou vyhlídky příznivější. Osobnost dětí se teprve utváří a čas je na straně rodičů. U dětí starších jsou již jejich osobnosti a vztahy pevně vytvořené, a tak je potřeba čas, trpělivost i štěstí.

V mnoha nových rodinách se z dětí stávají nepřátelé. Pro ně je zcela přirozené, že si přejí, aby se nové manželství rozpadlo. Jeden z vlastních rodičů jim chybí a oni se nemohou mýřit s tím, že máma nebo táta žijí s někým jiným. Jedním ze základních faktorů je vztah mezi rodiči, který má na všechno rozhodující vliv. (20)

1.2.6. Dvojčata jsou mimo jakékoli pořadí

Ať už jsou dvojčata dvojvaječná nebo jednovaječná, vždy tvoří zvláštní kapitolu. Často se zde řeší otázka do se narodil první. Obvykle se jedno z nich hrdě hlásí. Dvojčata jsou vždy zajímavým spojením vůdčího typu a typu přizpůsobivého. Prvorozené se často ujímá asertivní role vůdce a druhorozené ho ve všem následuje. Některá dvojčata spolu celý život soupeří, zvláště, když jsou stejného pohlaví. (34)

Je známo, že pro dvojčata je nejlepší, když se narodí jako poslední to se také často děje, protože u žen kolem čtyřicítky je mnohem větší pravděpodobnost, že budou mít dvojčata, než u žen dvacetiletých. (6)

1.2.7. Jedinečná individualita

Sourozenecká konstelace dělá z každého jedince individualitu. Každý bude o své sourozenecké konstelaci uvažovat v souvislosti s faktory, které byly již výše zmíněny. Můžeme tak získat aspoň částečnou představu o tom, proč jsme právě takoví, jací jsme. Samozřejmě, že se nedá vždycky přesně předpovědět, jak se ten který člověk zachová. Každý je na to příliš složitý a jedinečný. Můžeme si však být jisti jen několika následujícími skutečnostmi:

Život v rodině je jedinečnou a významnou zkušeností. V každé rodině je člověk zasažen do sítě intimních vztahů, s kterými se jinde nemůže setkat. (6) Tyto vztahy jsou do značné míry tvořeny také pořadím narození. (20)

Rodina má na člověka daleko větší vliv než kterákoli jiná organizace nebo instituce. Později v životě přetrvává, dokonce i na dálku, když děti vyrostou a odstěhují se. (32)

V rodině má pořadí narození každého člověka celoživotní vliv na to, jak a co z něho bude. Bez ohledu na to, jaké místo zaujímá v rodině, působí kolem nás ještě mnoho dalších sil, které mohou zasáhnout do děje a změnit situaci.

1.3. Dílčí postavení v sourozenecké konstelaci

Specifickým činitelem působícím na vývoj osobnosti dítěte v rámci rodinného prostředí jsou jeho sourozenci. V dětském věku je velice významný vliv sourozenecké konstelace. Malé děti tráví daleko více času se svými sourozenci než s dospělými. Avšak nejde jen o sekvenci vzájemného kontaktu, ale i o jeho kvalitu. Sourozenci mohou sloužit jako alternativní zdroj sociální stimulace, protože děti poskytují jiné zkušenosti. (33)

1.3.1. Prvorození

Prvorozené dítě se většinou narodí do situace velkého očekávání, svým rodičům přináší prvotní zkušenost s rodičovstvím, což sebou může přinášet poněkud rozporuplný přístup k jeho výchově. Rodičovské postoje ještě nejsou pevně vybudovány a zakotveny. Rodiče pak mohou být na jedné straně velmi opatrní, úzkostliví, nejistí, na druhé straně však často přísní a na prvorozené dítě více nároční. (28)

Není moudré označovat kterékoli postavení v sourozenecké konstelaci nálepkou, ale prvorození ji mají. Je to perfekcionismus. Prvorození jsou obklopeni leskem a slávou, ale také napětím. (20)

1.3.1.1. Typické rysy prvorozených a jedináčků

Velice často se mezi typické rysy nebo vlastnosti prvorozených řadí sebekázeň, rychlé dospívání, spolehlivost, svědomitost, sympatičnost, kritičnost, vážnost. Často bývají jedináčci studijními typy. K tomuto výčtu můžeme ještě přidat: člověk zaměřený na cíl, snažící se prosadit, obětavý, vstřícný, konzervativní, formalista, loajální, spoléhá sám na sebe, věří v autoritu, řád a rituály. Prvorození všeobecně zabírají nejvíce místa na stránkách života. Právě oni jsou ti úspěšní, ti, které stále něco žene vpřed k největším metám v jejich oboru. Prvorozené nelze přehlédnout. Prvorození se stávají vzory a dokonce tak trochu druhými rodiči svých mladších sourozenců.

Existují nejméně dva důvody, proč jsou prvorození obvykle velmi snaživí a cílevědomí. Dalo by se říci, že prvorození jsou pokusní králíci, na nichž se rodiče učí vychovávat své děti. Je u nich vše mimořádně důležité.

Dalším typickým rysem prvorozených je vážnost. Není moudré označovat kterékoli postavení v sourozenecké konstelaci nálepkou, ale prvorození ji mají. Je to perfekcionismus. Prvorození jsou obklopeni leskem a slávou, ale také napětím. Většinou nemají rádi překvapení. Chtějí vědět co se bude dít a kdy. Jde jim o to, aby bylo vše dobře zorganizováno a provedeno včas a bez chyb. Prvorozené lze automaticky zařadit do kategorie opatřené nálepkou „předvoj“. Tyto děti jsou „malí dospělí“, kteří většinou pokračují v životě jako ti úspěšní, kteří něčeho dosáhli a vedou ty ostatní. (20)

Perfekcionismus

To je slovo, které nejlépe charakterizuje prvorozené a jedináčky. Trápí je spíš drobnosti než velké věci. A však jsou typy, které se snaží svůj perfekcionismus zamaskovat tím, že se chovají jinak, než by chtěli. Patří do vybrané, ale nešťastné skupiny takzvaných zklamaných perfekcionistů. Perfekcionisté procházejí životem se lží: „Můj život má smysl, jen když jsem dokonalý.“ Všechno, co perfekcionista dělá, musí být správné. Když té lži uvěří, připojí se k zástupu zklamaných perfekcionistů, těch pronásledovaných duší, které nenávidí chyby a nedostatky, ale přesto s nimi musí žít. Možná jednájí v rozporu se svou přirozeností – například mohou být nepořádní, ale to všechno je jen zástěrka, která má skrýt jejich zklamání a nedokonalosti života.

Mnozí zklamaní perfekcionisté mají potíže s časem Jsou to mistři v odkládání práce na později, kteří kousek něčeho udělají a pak od toho utečou. Mohou jednat dvojitým způsobem. Buď jsou přehnaně aktivní, mohou okolí převálcovat, jen aby práci dokončili. Nebo jsou pasivní, a pak je těžké je donutit, aby se vůbec pohnuli. Protože jsou zklamaní perfekcionisté často tvrdohlaví, neústupní a rádi prosazují svou vůli, klidně dokážou říkat lidem bez obalu, co si myslí.

Často žije perfekcionista v napětí (vědomém nebo nevědomém), vždycky se toho napětí musí nějak eliminovat. Proto většina jedináčků a prvorozených navštěvuje

psychologa. Často je trápí migrény, žaludeční problémy, vředy, tiky v obličeji a další. (20)

1.3.1.2. Dva typy prvorozených

Mezi prvorozenými můžeme rozeznávat dva různé typy: jedním z nich jsou vstřícní a snažící se druhým vyhovět a druzí agresivní, kteří tvrdě prosazují svoji vůli.

V prvním případě, se jedná o vzorné dítě, které se bude snažit všem kolem sebe dělat radost. Je spolehlivé a svědomité. Má tendenci být dobrým studentem a dobrým pracovníkem a má velmi silnou potřebu být chválen. Vstřícní prvorození to většinou „schtávají“ od světa, který je rád zneužívá. Oni to dokážou snášet tiše a pokorně, až jednoho dne nastane velký třesk.

Důvodem proč se vstřícní prvorození tak snaží vše v životě dělat rychle a správně, je jejich touha po ocenění. Nejdříve se chtějí zavděčit rodičům, pak zaměstnancům, učitelům, trenérům, přátelům a nakonec svým partnerům a vlastním dětem. (18)

Zatímco vstřícní prvorození mají silnou potřebu pomáhat, pečovat a sloužit, existuje ještě druhá skupina prvorozených, kteří jsou naopak silně asertivní a snaží se za každou cenu prosazovat svou vůli. Postupně se u nich vyvinou rysy, které z nich udělají vysoce úspěšné stroje, které se sunou za svým cílem a neohlíží se nalevo ani napravo. Mají vysoké cíle a silnou potřebu být nejlepší. Typickým příkladem je prvorozený vyšší úředník, který šplhá vzhůru ponořený do své práce padesát týdnů v roce. Ale po dvoutýdenní dovolené se z něho stane úplně jiný člověk. Tento hrdý jedinec, dokáže všechno zvládat, ale platí za to krutou daň. Pokud to vydrží jeho tělo, jeho vztahy s rodinou a přáteli obvykle ne. Je známo, že mnoho tvrdě pracujících prvorozených skončilo tragicky. (20)

1.3.1.3. Výhody prvorozených

Všechno, co prvorozené děti udělají, je pro matku, otce i všechny ostatní členy rodiny velká událost. Jsou povzbuzovány a podporovány, aby byly úspěšné. Běžným rysem prvorozeného člověka je sebedůvěra pramenící z toho, že ho už od dětství

dospělý v jeho okolí brali vážně a on to věděl. Není tedy divu, že později často zaujímají vedoucí postavení. (35)

Prvorození jsou známí velkou schopností soustředit se, tolerancí a trpělivostí, systematickostí a svědomitostí. Všechny tyto rysy je zřetelně zvýhodňují v mnoha profesích.

Zákon průměru však říká, že u prvorozených je mnohem větší pravděpodobnost, že budou pečliví, svědomití a perfekcionista, což jsou všechno důležité vlastnosti pro toho, komu je svěřena velká zodpovědnost. Úzkostlivě se snaží, aby nedělali chyby, jsou opatrní, rozvážní a mají úctu k zákonům a nadřazeným. Všechny tyto vlastnosti se člověku velice hodí, když pracuje tam, kde hraje velkou roli přesnost, jako v bankách. (20)

1.3.1.4. Nevýhody prvorozených

Všechna ta zvýšená pozornost, která je jim věnována, nadšení a také odpovědnost s tím spojená, vedou k jednomu – ke vzniku stresu. Stres u prvorozeného má své kořeny v disciplíně a v mnoha případech i trestu. Kromě toho, že si užijí disciplíny ze všech dětí nejvíce, dostávají také nejvíce práce. Když je něco v rodině potřeba udělat, zavolá se prvorozený. Umí věci vyřídit ze všech dětí nejlépe. Nejvíce si prvorození dospělí stěžují na to, jak museli hlídat své mladší sourozence, když si chtěli hrát se svými kamarády. Ať tak či onak, v každém případě se od nich očekává příliš mnoho. Udělali se z nich nositelé rodinných norem a vzory, které udávají krok. Často jsou také nuceni, aby kráčeli v otcových nebo matčiných šlépějích, pokud jde o výběr zaměstnání.

Není divu, že prvorození vyrostou v osoby vážné, svědomité a spolehlivé. Když prvorození nemohou unést všechna tato očekávání, požadavky a stresy, kočí v ordinaci psychologa. Podle statistik jsou s jedináčky nejčastějšími klienty, kteří vyhledávají odbornou pomoc. Dělali, co mohli, aby byli svědomití, úspěšní, spolehliví, dospělí, jedním slovem dokonalí. Výsledkem však často bývá frustrace a pocit viny. (25)

1.3.2. Jedináčci

Psychoanalytik Alfred Adler vyslovil o jedináčcích poněkud tvrdý soud: „Jedináčci mají problémy s jakoukoli nezávislou činností a dříve či později začnou být v životě zbyteční. (2)

Podle Lemana, však jedináčci nebojují s pocitem zbytečnosti, ale s přehnaným perfekcionismem. (15)

O jedináčcích obecně platí mnohé, co bylo uvedeno o dětech nejstarších, ale s větší mírou. Jedináčci mají tendenci být kritičtí k sobě i k druhým a často jsou skutečně osamělí, zejména když vyrůstali v prostředí, kde bylo kolem málo dětí, s nimiž by si mohli hrát. Jediné jejich kontakty byly omezeny na vztah otce a matky. Veškerá rodičovská pozornost a péče nemusela být dělena mezi další sourozence. (20)

Navíc jen v situaci jedináčka dojde k naplnění oidipovského komplexu (láska k matce a nenávisť s otci). Jedináčci nemohou své pocity lásky a nenávisti přenést na sourozence. (15)

Nemožnost blízkého kontaktu jedináčků s jedinci přibližně stejného věku v rámci nejužší rodiny může v pozdějším vývoji způsobit obtíže v navazování vztahů s vrstevníky, zde pak často mohou zaujímat roli autority a vůdce, neboť se identifikují s rodiči a jinými dospělými. Je všeobecně známo, že typický jedináček vychází lépe s lidmi, kteří jsou mnohem starší nebo mnohem mladší. (28)

1.3.2.1. Proč jedináček

Pokud chtěli rodiče několik dětí, ale mohli mít pouze jedno, věnovali veškerou pozornost, kterou měli v úmyslu věnovat několika dětem, jen jednomu. Jedináčci mohou být velice zhýčkaní a rozmazlení. Celý života mají problém s tím že, jsou soustředěni sami na sebe, protože pro člověka je těžké zbavit se nejstarších vzpomínek z dětství. A jejich vzpomínky v nich vyvolávaly pocit „Já jsem střed vesmíru“.

Na druhé straně může být jedináčkem proto, že rodiče plánovali pouze jedno dítě a od svého plánu neustoupili. Může být tedy ovlivněn velmi systematickou,

přísně vedenou výchovou, kde se po jedinci požaduje být „malým dospělým“. Vyrůstou z nich velmi vyrovnaní dospělí, přizpůsobiví, rozvážní a klidní, ale ve skutečnosti v nich vře vnitřní vzpoura. Jejich život bývá dokonale naplánován a vyměřen, ale pod fasádou překypují vzdorem. Mnozí jedináčci v sobě nosí odpor vůči tomu, jak vždy museli být takoví „malí dospělí“.

Přesný popis typického jedináčka: Platí o něm přesně to, co bylo řečeno u prvorozených: Nálepky typu perfekcionista, spolehlivý, svědomitý, systematický, kritický, vážný, studijní typ, opatrný a konzervativní, ale před každé toto slovo, by se měla přidat předpona super.

Jedináčci, kteří vyrůstali v disciplinovaných a systematických rodinách, jsou superspolehliví a supersvědomití. Co řeknou obvykle udělají. Zdá se, že jsou vyrovnaní, ale často pociťují jakousi méněcennost, jako by nebyli ve „své kůži.“ Důvodem je to, že od malička míří příliš vysoko. Nikdy nebyli „dost dobří“, pořád museli něco dokazovat. (20)

1.3.2.2. Jedináčci – Jekyll i Hyde

Mnozí jedináčci mohou být zajímavou směsí nejstaršího a nejmladšího dítěte. Mohou se v nich spojovat vlastnosti prvorozeného i rodinného benjamínka. Mohou být velmi samostatní a zběhlí v řešení situací dospělých, ale uvnitř mohou pociťovat strach, vzpouru a hněv, protože byli tak rozmazlováni a hýčkáni, že zdaleka nejsou tak schopní, jak se snaží vypadat.

Zřejmé je to, že nemají žádného soupeře, který by s nimi soutěžil o pozornost rodičů. Protože měli rodiče své dítě dost pozdě, je pro ně všechno kolem něho mnohem vzácnější. Mají tendenci ho rozmazlovat nebo alespoň se ze všech sil snaží, aby mu dopřáli všechny možné výhody. Jedináčci chtějí, aby věci byly podle jejich představ, a když to je jinak, což se v životě stává často, jsou z toho zmateni. Mohu být velmi netrpěliví a netolerantní k lidem, kteří neodpovídají jejím normám. Často si tiše přejí, aby mohli všechny odstrčit, chopit se díla a „udělat to správně“. (20)

Často se u lidí, kteří vyrůstali obklopeni pouze rodiči, projevují hnidopišské rysy, dokáží též sebrat ostatním chuť do práce. Mívají problém sdílet své pocity a dodat práci včas, protože ji nejsou schopni pokládat za dokončenou. (15)

Jedináčci jsou vnímáni jako jedinci zaměřeni na sebe, vynucující si pozornost, nešťastní a méně oblíbení než ti, kteří mají sourozence. Avšak řada jedináčků vyrostla v osobnosti, o nichž se zrovna nedá říci, že by byli neoblíbení a zbyteční. Mezi známé jedináčky patří například D.Roosevelt, Leonardo da Vinci nebo Albert Einstein. Jedináčci spíše zápasí s perfekcionismem než se zbytečností. (13)

1.3.3. Prostřední dítě

Prostřední děti jsou poněkud tajemné. Narodily se příliš pozdě, aby se jim dostalo zvláštních privilegií a zacházení, které po právu získaly prvorození. A také se narodily příliš brzy, aby se jim dostalo toho daru, z něhož se těší mnozí nejmladší benjamínci – volnění otěží disciplíny, které se odráží v tom, že jim „všechno projde“.

Jeho životní styl je určován vnímáním prvorozeného. Může z něj vyrůst buď člověk, který se chce také zalíbit, nebo naopak někdo, kdo se bude stavět na odpor. Vše se ale odvíjí od prvorozeného. Studie ukazují, že jsou ve srovnání s ostatními nejuzavřenější. Snadno upadají do rozpaků, ale nikdy to nepřiznají. (36)

Bradlo Wilson a Jiří Edington v knize První dítě, druhé dítě, říkají, že ze všech pozic pořadí narození tu prostřední je nejtěžší definovat, natož popsat nebo zobecnit jakýmkoli smysluplným způsobem. (27)

Je naprosto přesné, že prostřední děti není tak jednoduché rozpoznat a definovat jako ty, které jsou v rodině nejmladší nebo nejstarší. Typické prostřední dítě je druhé ze tří, ale může být i třetí ze čtyř, čtvrté z pěti a tak dále. Prostřední a druhozené děti mají mnoho společného a obvykle jsou totožné. (20)

1.3.3.1. Soupeřivost a rozporuplnost sourozenců

Sourozenecké soupeření není žádným novým jevem. Byla kvůli němu spáchána první vražda, kdy Kain zabil Ábela a od té doby se objevuje v každé rodině, která má nejméně dvě děti. Základním zdrojem tohoto konfliktu je odvěká žárlivost a

soutěžením mezi dětmi. Každé dítě se automaticky srovnává se svými vrstevníky a zvláště citlivě prožívá neúspěchy ve vlastní rodině. Rodiče by si proto měli dávat pozor, aby nepronášeli žádné prohlášení ve prospěch jednoho dítěte na úkor druhého. (12)

Jistý princip říká, že druhé narozené dítě bude nejvíce ovlivňováno prvorozeným, třetí narozené dítě druhorozeným a tak dál. Například druhorozený má jako svůj vzor prvorozeného, podle toho jak se chová prvorozený, si vytváří vlastní styl chování v životě. Když vycítí, že může se svým starším sourozencem soupeřit, udělá to. Ale když je straší bratr nebo sestra silnější, chytřejší atd., druhorozený zpravidla vyrazí jiným směrem.

Od chvíle, kdy se v rodině objeví druhé dítě, je jeho životní styl určován vnímáním prvorozeného. Může z něho být člověk, který chce s druhými manipulovat a ovládat je. Může se objevit cokoli, ale všechno se odvíjí od prvorozeného. Všechny výzkumné studie o pořadí narození docházejí k obecnému závěru: Druhorození jsou pravděpodobně do jisté míry protiklady prvorozených. Také u nich nelze předvídat, jakým směrem půjdou nebo jak se bude jejich osobnost vyvíjet. Chceme-li porozumět chování prostředního dítěte, vždycky se musíme dívat na celou rodinu. Prostřední dítě zůstává v mnoha ohledech hádankou.

Jedna věc u prostředních dětí je jistá: Vždycky se cítí „sevřené“ shora i zdola. Mají pocit, jako by o ně nikdo v dětství nestál. Prvorození mají své významné místo v rodině a benjamínci také, ale co prostřední děti? Zdá se, že pro ně už místo nezbyvá. Ani rodiče se nenamáhají, aby jim sami v hierarchii rodiny nějaké místo určili. Jedna z věcí, které dokazují, že rodiče odsunují prostřední dítě do pozadí, je rodinné album, kde má prostřední minimálně fotografií. (20)

1.3.3.2. Odstrčení v rodině a přátelé

Není divu, že prostřední děti se cítí odstrčené jako páté kolo u vozu nebo aspoň jako někdo přebytečný, kdo je pořád předbíhán a zatlačován do pozadí mladšími nebo staršími sourozenci. Není proto neobvyklé, že se více než kterékoli jiné dítě v rodině upínají k partě vrstevníků. Přátelé jsou pro prostřední děti velmi důležití.

V psychologii existuje teorie, podle níž lidé jednají na základě tří přirozených motivací:

1. - získat odměnu a uznání
2. - vyhnout se bolesti a nebezpečí
3. - vyrovnat se s něčím (35)

Tyto tři motivace fungují v životě každého člověka, ale je zvlášť zajímavé sledovat jejich vliv na chování typického prostředního dítěte.

Aby získal odměnu a uznání, odchází uprostřed narozený mimo rodinu, aby si vytvořil jiný druh „rodiny“, kde se může cítit výjimečný. Pro prvorozené je typické, že mají méně kamarádů a naopak prostřední mívají mnoho.

Je otrávený tím, jak se mu pořád opakuje „jsi moc malý“, když chce mít stejná práva jako nejstarší a je unavený posloucháním „jsi už přece velký“, když žádání o trochu pomazlení. Aby se vyrovnal alespoň částečně s pocitem nezakořeněnosti, stává se z něho tak trochu „volnomyšlenkář“. Bere si právo odmítnout do jisté míry rodinný systém hodnot a zvolí si za měřítko hodnoty nějaké jiné skupiny. Může to být sportovní tým, klub nebo obyčejná skupina dětí ze sousedství. Důležité je, že prostřední dítě vnímá tuto skupinu jako svou, jako něco, co jeho rodina nemůže žádným způsobem ovlivnit ani ovládat. (20)

1.3.3.3. Dobří vyjednaváči a prosředníci

Druhé a popřípadě i další narozené děti se musí již od narození o přízeň rodičů dělit. Zejména prostřední děti trpí často pocitem malého rodičovského zájmu. Nemají privilegia prvorozeného, ale ani status nejmladšího, často domácího mazlíčka, kterého je třeba ochraňovat. Aby dosáhly pozornosti rodičů, stávají se prostřední děti často mistry a vyjednávání, kompromisů a diplomacie. (38)

Samozřejmě že některé prostřední děti volí jiné způsoby, jak uspokojit svou potřebu uznání, jak se vyhnout bolesti a zklamání a jak se vyrovnat s pocitem nezakořeněnosti. Mohou se z nich stát skvělí vyjednaváči a dokonce mohou někdy skrytě ovládat celou rodinu. Protože nemají rodiče jen sami pro sebe a nemohou se

prosadit, učí se vyjednávat a uzavírat kompromisy. Sklon prostředních dětí ke kompromisu a vyjednávání se však také může obrátit proti nim. (20)

1.3.3.4. Hlubší pochopení prostřeních dětí

Není jednoduché vykreslit tak čistý a komplexní obraz prostředních dětí, jako tomu bylo u prvorozených nebo jedináčků. Prostřední děti jsou ve srovnání s ostatními nejzavřenější. Prostřední děti také vyhledávají jen zřídka služby takových profesí, jako je psycholog, psychoanalytik nebo duchovní. (34)

Tyto děti jsou také známé tím, že běhají se stádem zejména v pubertě. Jsou striktně monogamní. To dává smysl. Vyrůstaly a trpěly pocitem, že o ně v rodině nikdo nemá zájem. Prostřední děti snadno upadají do rozpaků, ale nikdy to nepřiznají. Kdyby to přiznaly, dostaly by se ještě do větších rozpaků. Prostřední děti jsou sice vždycky tak trochu rebelové proti konvencím, ale zároveň nechtějí vypadat hloupě.

Všechny studie ukazují, že děti narozené uprostřed nemají tolik potíží a problémů jako prvorození a nebo jedináčci, jsou méně bázkivé a úzkostlivé než prvorozené. Prvorození pociťují strach a úzkosti svých rodičů, kteří spolu jako partneři teprve začínají žít a potýkají se s krizemi a problémy, jež dosud nezažili. V době, kdy mají rodiče druhé dítě, jsou už většinou klidnější. Prostřední dítě má také tu výhodu, že mu prvorozený sourozenec slouží jako „blokač“, který uvolňuje dráhu. Alfred Adler, otec psychologie sourozeneckých konstelací, vyjádřil zajímavou domněnku, že ve většině případů mají prostřední děti poměrně dobrou pozici. Přiznává však, že druhorozený, který má výjimečně nadaného staršího sourozence, by mohl mít problémy. Prostřední děti by se možná daly charakterizovat slovem „vyrovnanost“. (20)

1.3.4. Poslední narození – benjamínci

Nejmladší děti sice přicházejí do rodinného prostředí jako poslední, poslední však rozhodně nebývají. Naopak, často se stávají středem pozornosti v rodině. Nejmladším dětem vyplývá z jejich postavení množství výhod, které se v pozdějším životě mohou ukázat také jako nevýhody. Například výchovná disciplína bývá již

poněkud volnější a vstřícnější, možné problémy a nesnáze pomůže někdo zkušenější vyřešit, zodpovědnost za případné prohřešky nese některý ze starších sourozenců. (28)

Často nejsou nuceni provádět domácí práce (starší to umějí lépe), při konfliktech se sourozenci se rodiče stavějí na jejich stranu (jsou přece slabší, je třeba je ochraňovat) a samozřejmě bývají rodinnými mazlíčky. Nejdéle si udržují infantilní prvky chování, bývají často též rozmazlení a impulzivní. (37)

K nevýhodám spojeným s touto sourozeneckou pozicí, patří přístup ostatních členů rodiny k nejmladšímu, jako k věčně malému, jehož názory a činy nemusí být brány zcela vážně. Tato situace může vyvolávat u benjamínků tendenci vykonat a dokázat něco důležitého. (28)

Nejmladší děti v rodině jsou typičtí extrovertní baviči, kteří dokážou manipulovat s lidmi kolem sebe. Také jsou srdeční, nekomplikovaní a někdy trochu duchem nepřítomní. Jejich nadšený přístup k životu vyvolává v lidech úsměv, smích a kroucení hlavou. Podle toho tedy bude benjamínkem velmi pravděpodobně rodinným šaškem a bavičem. Pokud jde o úspěchy nejmladších, dosahují z bídou čtvrtinu to co ostatní sourozenci. Typickými vlastnostmi benjamínků, jsou bezstarostnost a veselí. Jsou to společenší tvorové, většinou oblíbení, navzdory tomu, že rádi vyvádějí komediantské kousky. Kromě toho, že jsou okouzující, společenší, srdeční a nekomplikovaní, mohou být také vzpurní, kritičtí, temperamentní, rozmazlení, netrpěliví a prudcí. (20)

1.3.4.1. Baviči chtějí být bráni vážně

Nejmladší děti si berou sebou prokletí, že je nikdo nebere vážně, nejdřív jejich rodina, potom svět. Ve skutečnosti se benjamínci vyznačují „spalující touhou udělat něco důležitého“. (34)

Od chvíle, kdy jsou schopni přemýšlet o světě kolem, si naléhavě uvědomují, že jsou nejmladší, nejmenší, nejslabší a nejhůře vybaveni k tomu, aby se vypořádali se životem. Mopsi Strage Kenedyová popisuje nejmladší děti, jako benjamínky, kteří nutně musí žít v mocném stínu těch, kteří se narodili před nimi. (9)

Nejmladší instinktivně cítí a chápou, že jejich znalosti a dovednosti už nemají pro rodiče takový význam, jako tomu bylo u jejich starších sourozenců. Nejen, že rodiče reagují na úspěchy posledního dítěte méně spontánně, často projevují dokonce i netrpělivý údiv. Částečně je to dáno skutečností, že rodiče se do té doby, než přišel jejich benjamínek, už všechno naučili, a proto mají tendenci ponechat nejmladšího tak trochu svému osudu. Nejmladší většinou získávají poučení v mnoha oblastech od svých bratrů a sester. Rodiče jsou už příliš vyčerpaní, aby se jim sami věnovali. Pochopitelně, že získávání informací od starších sourozenců nezajišťuje, že nejmladší získají vědomosti o životě (nebo o čemkoli jiném) zrovna spolehlivě. Benjamínci si musí zvyknout, že se jim někdo vysmívá. Starší si rádi dělají legraci z nejmladších. A tak není divu, že leckteré poslední dítě vyrůstá s pocitem „však já jim ukážu“. Dalším z charakteristických rysů těchto dětí je touha po chvále a povzbuzení. Poklepání na rameno, poplácání po zádech a milá slova benjamínka povzbudí na celé hodiny až týdny. (34)

Benjamínci jsou lidé, kteří rádi pracují s lidmi. Studia ukazují, že rodinní benjamínci jsou přitahováni k profesím orientovaným na lidi, zatímco prvorození a jedináčci si vybírají zaměstnání, k němuž patří práce s daty, materiály nebo jinými „věcmi“. Dobří obchodníci jsou většinou z nejmladších dětí, na rozdíl od prvorozených. Ti jsou často ve vedoucích funkcích.

Nejsou z nich dobří úředníci, bankovníci a podobně, protože by jim nevadilo, kdyby ztratili pár tisíc, nedělali by z toho velkou vědu a brali to s až moc velkým nadhledem. (36)

1.3.4.2. K benjamínkům patří rozpolcenost

Při výzkumu sourozeneckých konstelací naráží K. Leman na myšlenku, že vyrůstá-li člověk jako nejmladší dítě, může ho to změnit v uzlíček nejisté rozpolcenosti. Poslední narození jsou na houpačce emocí a zkušeností, které si těžko vysvětlují a těžko chápou. (34)

Mohou být okouzující, roztomilí a hned na to vzdorovití a nepříjemní. S nejmladšími dětmi se zachází rozporuplně – chvíli se s nimi doma mazlí a rozmazlují

je, a hned na to je podceňují a smějí se jim. V sebeobraně si postupně vypěstují jistou aroganci, která má pomáhat zakrýt všechny pochybnosti o nich samých a vnitřní zmatek. Pod tímto nezávislým povrchem se skrývá vnitřní rebel, kterému všechno projde. Benjamínci jsou impulzivní a ztřeštění. Jdou za něčím a udělají to a teprve později přemýšlejí o důsledcích svého jednání. Často chtějí ukázat starším sourozencům, rodičům a světu, že s nimi musí počítat. (20)

1.4. Sourozenecké konstelace a manželství

Pořadí sourozenců má vliv popřípadě i na spokojenost v manželství, která bývá zmiňována v příspěvcích českých i zahraničních autorů zabývajících se rodinnou problematikou. Neexistuje vztah, ve kterém by mělo pořadí narození větší vliv než v manželství. Některé kombinace se výborně shodují, jiné vedou často až k ublížení na těle. (22)

1.4.1. Riskantní manželství

Nejvýbušnější, nejbojovnější a nejzklamanější jsou dvojice, kde oba dva partneři byli prvorození nebo, co ještě horší, jedináčci. Tyto dvojice o sebe musí pořád trkat jako berani. Jejich vztah je pravý opak toho, co je podstatou manželství: držet spolu, sdílet život, splývat v jedno. Mnohé dvojice prvorozených nebo jedináčků jsou „zajedno“, jen když se do sebe kvůli něčemu zaklíní rohy a žádný nechce ustoupit. Neshodnou se skoro ve všem. Prvorození a jedináčci jsou od přírody perfekcionistačtí hledači chyb a hnidopichové. Jsou to dokonce maličkosti, co je dohání k šílenství. Dvojice spolu však nemohu donekonečna soupeřit a přitom doufat, že jejich manželství přetrvá.

. Už výše bylo zmíněno to, jak může být manželství dvou prvorozených nebo jedináčků výbušné. Ale i manželství dvou prostředních může být destruktivní, stejně jako svazek dvou benjamínků.

První pravidlo pro vznik riskantního manželství zní: Vezměte si toho, kdo má stejnou sourozeneckou konstelaci jako vy sami. Pokud chcete mít lepší předpoklady pro šťastné manželství, vezměte si člověka s jiným pořadím narození. (20)

Sulloyway se však domnívá, že lidé si vybírají partnera s podobnými názory a životním stylem, a proto se stávají partnery spíše lidé se stejným pořadím narození. (40)

1.4.2. Které pořadí narození se k sobě nejlépe hodí

Jeden z významných psychologů, kteří se zabývají sourozeneckými konstelacemi, je Walter Toman, jehož kniha Rodinná konstelace je považována za klasickou studii v oboru a zahrnuje výzkum více než tři tisíc rodin. (32).

V poslední době se zájmu některých psychologů těší výběr nejvhodnějších manželských partnerů s ohledem na jejich sourozenecké postavení. W. Toman zastává teorii komplementarity, podle níž je pro úspěšné nekonfliktní manželství nejvhodnější kombinace:

- Nejmladší bratr svých sester a nejstarší sestra svých bratrů.
- Nejmladší sestra svých bratrů a nejstarší bratr svých bratrů. (20)

Odpovědná nejstarší sestra, často zastupující roli matky svým bratrům, může zavést řád do společného života s bezstarostným nejmladším, který může pomoci zmírnit její vážnost a perfekcionismus. Prvorozený bratr, který má zkušenosti s ochraňováním svých mladších sester, by podle Tomana měl dobře vycházet s ženou vyrůstající se staršími bratry, která takové chování od mužů očekává. (40)

K benjamínkovi se pochopitelně nejlépe hodí prvorozený – někdo kdo je svědomitý, a na koho se dá spolehnout, že dokáže do života navést určitý řád a také ho udržet. Na druhé straně může veselá povaha benjamínka pomoci prvorozenému uvolnit jeho příliš vážný a odpovědný přístup k životu. Snad nejlepší spojení jaké může existovat, je prvorozená žena a poslední narozený muž. Prvorozené ženy jsou často mateřské typy a poslední narození muži zase často potřebují mateřskou péči.

Ve většině případů platí, že spojení prvorozeného s posledním narozeným má větší šanci na úspěch, to však neznamená, že ten úspěch musí přijít automaticky. Dobrá manželství je třeba budovat. Mohou si ho vybudovat dva lidé, kteří pracují na tom, aby

jejich manželství bylo dobré tím, že jsou k sobě uznalí, vzájemně o sebe pečují a vzájemně se podporují.

Také prvorození by se neměli nechat zneužívat svými partnery – benjamínky. A samozřejmě benjamínci by se zase neměli nechat šikanovat prvorozenými, kteří jsou k nim přehnaně mateřší nebo otcovší. (20)

1.4.3. Pořadí narození není rozhodujícím ukazatelem

Při uvažování o tom, které sourozenecké konstelace jsou předpokladem nejlepšího manželství, nesmíme zapomínat na klíčovou zásadu, která zní: Pokud jde o sourozenecké konstelace, jsou všechna obecná tvrzení pouhými ukazateli, nikoli zákony.

Ve většině případů má spojení prvorozeného s posledním narozeným větší šanci na úspěch, neznamená to, že jiné kombinace by naději na úspěch neměly. Pořadí narození není nikdy konečným rozhodujícím ukazatelem, pouze naznačuje problémy nebo tlaky, které se mohou objevit nebo které si sami během života vytvoří. Má-li manželství fungovat, musí o to společně usilovat. Musí spolu komunikovat, musí se vzájemně podporovat a povzbuzovat a ne se napadat a kritizovat. V tom, aby manželství fungovalo, je velice tvrdá práce. Znat charakteristiku své sourozenecké konstelace a znát lépe sebe sama je jeden z prvních kroků k pochopení, jak se chovat ke svému partnerovi a jak si společně vybudovat šťastný život. (20)

1.5. Sourozenecké konstelace a výchova

Nezbytný předpoklad pro dobrou výchovu je domov. Kvalita vztahu rodiče a dítěte i pocit bezpečí dítěte do velké míry závisí na kvalitě manželského vztahu. (8)

Jestli v dnešních rodinách něco chybí, je to systém nebo strategie důsledné, s láskou uplatňované disciplíny ve výchově dětí. S plody nedůslednosti a nedostatku disciplíny se dnes setkáváme velice často. (20)

1.5.1. Styl výchovy

Dnes jsou v rodinách často uplatňovány tři přístupy k rodině: Autoritářský, shovívavý a autoritativní.

Autoritářský rodič je ten, který si myslí, že ví, co je pro jeho děti nejlepší. Mnoho rodičů poválečné generace vyrůstalo v autoritářských rodinách. Když děti neposlouchaly příkazy a nebyly zticha, přišel na řadu výprask.

V rodinách, kde jsou rodiče **shovívaví**, si naopak může dítě dělat co chce. Shovívavá výchova produkuje malé tyrany, kteří potom řídí celou domácnost. V mnoha rodinách je však vidět ještě jeden problém a tím je nedůslednost. Je typické, že rodiče jsou shovívaví až do jistého bodu. Pak se najednou začnou řídit svým přirozeným instinktem a zasáhnou. Zničehonic projevují svou svrchovanou moc a autoritu a rozhodnou se děti trestat, což jim vydrží většinou tak od pěti minut do pěti týdnů. Na druhé straně se však děti zpravidla velmi brzy naučí hrát tuto hru. Postupně si ověří, jak daleko mohou rodiče dotlačit. (19)

Jaká výchova je tedy nejvhodnější? Autoritativní nebo liberální? Jedna i druhá má své přednosti a výhody, ale také svá úskalí a nebezpečí. Jedna vyhovuje určitým dětem, druhá jinému povahovému typu. K jedné mají sklon určití rodiče, cítí se v ní dobře a daří se jim – ta druhá jako by byla šitá na míru opět jiným. Ale hlavně, jestliže se jedna nebo druhá přehání a vede ke krajnosti, přednosti se ztrácejí a stinné stránky nabývají vrcholu. (25)

Ale existuje ještě třetí styl výchovy, a to je Odpověď na náš problém. Mezi oběma extrémami, autoritářstvími a shovívavostí, existuje zlatá střední cesta v podobě výchovy, kterou nazýváme **autoritativní**. Mezi oběma přístupy je však nebetyčný rozdíl. Autoritativní rodiče nechtějí své děti ovládat a dělat všechna rozhodnutí za ně. Ale také rozhodně nechtějí, aby děti ovládaly je, rozhodovaly v rodině ony. Místo toho využívají principů reálné disciplíny, které jsou jako stvořené k tomu, aby jim pomohly děti s láskou vést a usměrňovat. (19)

Autoritativní vedení, které dává dítěti oporu a životní jistotu, které dává jasné i dostatečně volné hranice jeho pudovým tendencím i lákadlům zvenčí, které uvádí řád do

jinak nepřehledného a chaotického dění ve světě, takové vedení vysloveně pomáhá právě oněm dětem citlivým a úzkostným, jenž jsou jinak trvale vydány napospas nejrůznějším stresům. A dětem odolnějším a nebo i těm samostatným ukazuje cestu a směr, po kterém mohou jít už samy dál.

Naproti tomu i liberální výchova ve své krajní podobě postihuje nejvíce děti úzkostné, jemné a citlivé. Jenomže tam, kde není ve věcech tohoto světa žádný řád, kde si dítě může dělat co chce, tam také platí, že se musí neustále k něčemu odhodlávat a pro něco rozhodovat. Musí se často něčeho vzdát a to je pro mnohé děti velká zátěž, neunesou ji a ocitají se ve stresu. Pak samy hledají pevný bod, kde by se mohly opřít.

To hlavní a důležité je dítě znát a rozumět mu a chovat se ve své výchovatelské životní roli tak, aby to odpovídalo jeho sklonům, jeho zájmům a jeho charakteru. (25)

Každá matka a každý otec jsou přesvědčeni o tom, že je správné dát každému dítěti stejně lásky. Realita je ovšem jiná. V optimálním případě milují rodiče všechny svoje děti, nikdy ale ne stejně. V jednom nebo druhém dítěti se odráží sám rodič nebo si do něj promítá svá nesplněná přání. (30)

1.5.1.1. Výchova perfekcionisty (prvorozeného a jedináčka)

Rodiče prvorozených a jedináčků by se měly vždycky ptát: „jaké mělo dítě vzory během prvních měsíců a let života?“. Pochopitelně že své rodiče. Děti se snaží napodobovat někoho o tolik staršího a většího. Brzy jim dojde, že musí být dokonalí. Rodiče, kteří s láskou vychovali své děti, do nich zaseli perfekcionismus, aniž by se o to nějak zvlášť snažili. Spojením vnímavého svědomitého dítěte a náročných perfekcionistačtých rodičů je tu základ pro vytvoření zklamaného perfekcionisty.

Pro perfekcionisty je typické, že dělají všechno až do úplného vyčerpání. Prvorození a jedináčci mají sklon chápat život jako boj, zkoušku nebo závod, který musí vyhrát. Každé prvorozené dítě si musí čelit největší krizi. Tato krize je velmi reálná. Jde o realitu „**sesazení z trůnu**“, k němuž dochází s příchodem nového bratříčka nebo sestřičky. Prvorození jsou relativně dlouhou dobu, měřeno očima dítěte, středem pozornosti. Pokud rodiče nemají druhé dítě do tří let prvorozeného, pak do chvíle, kdy

přinesou malého „vetřelce“ z porodnice domů, vytvořili již nejméně tři pětiny stylu života prvorozeného. Velká část toho stylu života se tvořila v podmínkách, kdy prvorozený byl doma králem. Jedním z nejtěžších úkolů výchovy je příprava prvorozeného dítěte na příchod druhého sourozence. Dále je důležité věnovat prvorozenému zvláštní pozornost, ještě před příchodem druhého dítěte. Je důležité s ním udělat pár jednoduchých věcí, například:

- Říci nejstaršímu dítěti, ať si odloží některé své hračky na bezpečné místo, aby se k nim miminko nedostalo. Dospělému to může znít hloupě, ale pro tříletého to má velký význam.
- Ujistit ho, že rodiče se s ním budou pořád stejně mazlit, i když bude doma druhé dítě. Že budou mít dost lásky pro oba.
- Ať prvorozený vybere nějaké hračky pro druhorozeného. Mohou to být nové hračky, které uvidíte v obchodě nebo staré, kterých už se chce zbavit.

Když se přiveze druhé dítě domu z porodnice, prvorozenému brzy dojde, že ta „věc“ není doma dočasně, ale že tu zůstane. Tehdy je dvojnásob důležité věnovat prvorozenému zvláštní pozornost. Dobrý konverzační trik je mluvit s ním o tom, co všechno miminko nemůže dělat. (20)

Sesazení z trůnu není nikdy jednoduchá a snadná záležitost. Ať se rodiče snaží jak chtějí, prvorozenému to vrtá hlavou. Proč? Nejsm jim dost dobrý? Prvorozený má přirozený sklon k sobectví. Nikdy by rodiče neměli připustit, aby si prvorozený vymáhal nějaké zvláštní výhody a nebo se je snažil přimět, aby ho rozmazlovali. Reálná disciplína se vždycky drží svých pravidel a je důsledná. Nikdy by neměli rodiče dávat svému prvorozenému žádnou odměnu za výbuchy vzteku nebo pláče. Je-li to nutné, je důležité ho na chvíli izolovat a pak jít za ním a promluvit si s ním o tom. Vždy je nutné se spoléhat na disciplínu doprovázenou spoustou něhy, objímání, hlazení a povídání, přičemž by se mělo podtrhnout a zdůraznit, jakou má prvorozený nad miminkem převahu, protože může dělat tolik věcí, které miminko nemůže. Při každé příležitosti je nutné vypočítávat věci, které prvorozený může dělat a miminko ne. Tím

se položí základy pro formování osobnosti spolupracujícího prvorozeného. On či ona projdou krizí sesazení z trůnu daleko snadněji, protože budou vědět, že jsou schopnější, větší, silnější atd. (30)

Prvorozený začal být perfekcionista dlouho před tím, než se narodilo druhé dítě. Velice brzy, dokonce už během druhého roku života si začíná prvorozený všimnout svých prvorozených vzorů, mámy a táty a pomalu se formuje jeho cíl, být přesně jako oni. K tomu patří i snaha, že bude stejně schopný jako oni, což je pochopitelně pro malé dítě nemožné. Tato touha prvorozeného jít v rodičovských šlépějích se obvykle prohlubuje s tím, jak mu rodiče věnují spoustu času a pozornosti. Na jedné straně mají sklon ho přehnaně ochraňovat a na druhé straně ho samozřejmě vědomě povzbuzují, aby dělal všechno co umí. Prvorození společně se svými perfekcionista bratřičkami, jedináčkami se stávají „malými dospělými“. Součástí jejich dospělého chování je i to, že mají velkou úctu k autoritě, doprovázenou snahou potěšit dvě klíčové autority svého života – matku a otce.

Prvorozený může autoritě a moci přikládat velkou váhu také na základě své trpké zkušenosti se sesazením z trůnu. Alfred Adler, který byl průkopníkem teorie sourozeneckých konstelací tvrdil že dítě, které ztratilo svou moc a své malé království, když se narodil jeho druhorozený sourozenec, chápe lépe než ostatní lidé význam a hodnotu moci a autority. Jako dospělý potom prvorození často přeceňují význam pravidel a zákonů. Věří, že všechno lze udělat podle jistých pravidel a na těch se nesmí nikdy nic měnit. Je typické, že rodiče mají přísnější požadavky na prvorozené než na později narozené děti. Prvorozeného chtějí vychovávat správně, a tak ho drží na krátké uzdě. Proto je důležité, aby si rodiče osvojili autoritativní způsob výchovy spojený s metodami reálné disciplíny. Autoritativní rodič je milující a spravedlivý, ale zároveň důsledný a pevný. Autoritativní rodič představuje šťastný střed mezi dvěma extrémy, které mohou na otěži napáchat veliké škody: střed mezi autoritářstvím a shovívavostí.

Perfekcionista nepotřebují vzorové rodiče. Žádné dítě nepotřebuje „vzorové rodiče“. Zejména prvorození jedináčci mají už tak dost problémů se svou snahou být dokonalí a zajištění proti selhání i když nemají rodiče, kteří by doslova nikdy neudělali

chybu. Ve skutečnosti je málo rodičů (pokud vůbec nějakí jsou), kteří nikdy nepřiznávají, že udělali chybu.

Je důležité dbát na to, aby dítě bylo zodpovědné za to, co dělá a splnilo si své povinnosti, ale nemělo by se od něho vyžadovat, aby bylo dokonalé. Místo toho spíše trochu slevit ze svých perfekcionistačtých nároků. Je také třeba se dítěti přizpůsobit a místo příkazů mu pomáhat s prací. (20)

Rodiče by měli být vůči svému prvorozenému trochu benevolentnější. Ne příliš shovívaví, ale naopak reálná disciplína je důsledná, spravedlivá a přísná ke každému dítěti stejně bez ohledu na jeho sourozeneckou konstelaci. Je zde myšlena přirozená rodičovská snaha udělat si z prvorozeného jakési pokusné morče. U prvního dítěte mají rodiče tendenci přehánět svůj zájem, pochvalu i trest. Pro se u prvorozených a jedináčků postupně vyvíjejí velmi silný vztah k autoritě, pravidlům a zákonům. Chtějí-li se rodiče chovat ke svému prvorozenému spravedlivě, měli by se snažit nepředpokládat, že nejstarší dítě musí automaticky hlídat své mladší sourozence. Zeptáme-li se také jakéhokoli prvorozeného sourozence, potvrdí, že jeho nejmladšímu sourozenci projde úplně všechno. Přesto by právě benjamínek měl mít tvrdší disciplínu než jeho straší sourozenci. (40)

1.5.1.2. Výchova v rodině se dvěma dětmi

Pokud výchova prvorozených znamená zabránit vzniku zklamaných perfekcionistačtů, výchova druhorozených znamená zabránit vzniku soupeření. (20)

Stejně, jako pravděpodobně neexistuje zcela bezkonfliktní sourozenecký vztah, není možné určit, jaký věkový odstup či mix pohlaví je optimální pro dítě, tak pro rodiče. Z hlediska výchovy radí psychologové co nejmenší věkový odstup mezi sourozenci, děti k sobě mají blíže. Z hlediska soupeření to ale neplatí. Čím jsou děti blíže, tím na sebe víc žárlí. Se žárlivostí se musí vyrovnat každý sourozenec. Pokud se mu to z nějakého důvodu nepodaří, v dospělosti bývá egocentrický. Žárlí totiž na všechny okolo sebe a nesnese, když někdo věnuje pozornost někomu jinému. (15)

Rodina o dvou dětech je odsouzena čelit soupeření, zejména když jsou děti stejného pohlaví. Když přijde do rodiny druhorozené dítě, začnou fungovat jiné klíčové

principy. Jeden z těchto klíčových principů lze formulovat takto: Druhorozené děti si vytvářejí svůj vlastní životní styl podle toho, jak vnímají sebe a klíčové osoby svého života.

Velmi významnou osobou v životě druhorozeného dítěte je pochopitelně jeho starší sourozenec. Další důležité pravidlo je, že každé dítě v rodině je vždycky nejvíce ovlivňováno osobou, která je bezprostředně nad ním: jedináček nebo prvorozený rodiči. Druhorozené dítě prvorozeným, třetí narozené dítě druhorozeným a tak dál. Někdy může být sesazení z trůnu pro prvorozeného pohromou, jindy spíš jen nepříjemností nebo příčinou mírné nervozity. Ale v každém případě to má na něho rozhodující vliv. Už nikdy nebude jediným středobodem života rodičů. Sesazení z trůnu se nelze vyhnout a zároveň s ním automaticky přichází soupeření. (20)

Druhorození mohou soupeřit se starším sourozencem různými způsoby. Někteří to dělají zcela otevřeně, jiní se snaží dosáhnout své cíle chytře a nenápadně. Každý prvorozený je po narození druhého dítěte do jisté míry sesazen z trůnu, protože pak už není jediným „králem nebo královnou na hradě“. Ale prvorození mohou být sesazení také velmi tvrdě, když nesplní očekávání rodičů a nestanou se těmi, kdo posunují laťku v rodině nejvýš.

Sourozenci si však mohou být rovněž důležitými důvěrníky a poradci, se kterými je možno sdílet své problémy a trápení. Soužití se sourozenci se jedinci učí vzájemně vyvážené reciprocitě ve vztazích a rovnováze mezi podporou. (14)

Výchova dvou chlapců

V rodině se dvěma dětmi se obvykle setkáváme s prvorozeným a benjamínkem – jeden je svědomitý a úspěšný a druhý roztomilý intrikán. Tato kombinace platí zejména, jsou-li děti stejného pohlaví. Pokud je v rodině chlapec a děvče, je větší pravděpodobnost, že rodina bude mít dva prvorozené. Důvodem je fakt, že většina rodin očekává, že se bude u dětí různě formovat mužská a ženská role.

V rodině se dvěma chlapci je nejintenzivnější soupeření. Navíc, když oba bratři většinou nemají potíže naučit se vycházet s vrstevníky svého vlastního pohlaví, jsou poměrně málo připraveni jednat s vrstevníky opačného pohlaví. Rozhodující je vztah mezi oběma syny a matkou. Ona jediná je jim vzorem ženy a všechno o ženách se musí naučit od ní. Pro matku dvou chlapců je důležité, aby důsledně a důrazně používala reálnou disciplínu. Neměla by nikdy od nich přijímat jakékoli urážlivé poznámky. Nikdy by se neměla míchat do jejich „boje“ o moc a neměla by dopustit, aby nad ní získali převahu nebo k ní byli neuctiví. Je to proto, že pro své dva syny představuje nejen jednoho z rodičů a mateřství, ale také celý ženský svět. Jestli se její dva synové naučí po ní šlapat, budou stejným způsobem později šlapat po svých ženách.

Je typické, že starší bratr se ztotožňuje s tím, co představují jeho rodiče. Stává se nositelem rodinných norem a přebírá rodinné hodnoty a věrně je naplňuje. Pravděpodobně bude mít vůdčí postavení a bude zastávat funkci rodinného „šerifa“ nebo „policajta“, pokud bude třeba mladšího bratra zpacifikovat. Jinak ho ale také dokáže bránit a ochraňovat. Staršímu bratru obvykle dělá dobře, že ho mladší bratr ve všem následuje, a tímto jednoduchým způsobem získává starší chlapec praktické zkušenosti vůdce. To je také jeden z důvodů, proč v dospělosti nacházíme ve vedoucích funkcích víc prvorozených.

Na druhém konci rodiny stojí mladší bratr, sleduje svého staršího bratra a rozhoduje se, kterou cestou se má vydat. Další klíčový princip, který platí pro většinu případů, je tento: Druhorozené dítě bude opakem prvorozeného, zejména pokud jsou méně než pět let od sebe a stejného pohlaví.

Mladší dítě zhodnotí situaci a obvykle vyrazí odlišným směrem. Ten odlišný směr pro ně přesto může znamenat přímé soupeření se starším bratrem. Když je rozhodnut, že se mu vyrovná a předstihne ho, pokud jde o vůdčí postavení a úspěch, může domácí atmosféra pěkně zhoustnout. Pro prvorozeného chlapce by bylo zdrcující, kdyby mělo dojít ke skutečné výměně rolí. Pravděpodobnost soupeření je tím větší, čím je menší mezi chlapci věkový odstup. Pokud je mezi nimi rozdíl tří nebo čtyř let, jejich soupeření je obvykle méně intenzivní a prvorozený chlapec bude vést toho mladšího.

Avšak bude-li mezi nimi třeba je jedenáct měsíců, budou mít rodiče plné ruce práce. Když jsou bratři narozeni krátce po sobě, je menší pravděpodobnost, že se staršímu bratrovi podaří vybudovat si vedoucí postavení. To platí zejména pro případy, kdy je ve hře tělesná výška. Mladší bratr může klidně dosáhnout výměny rolí jen díky tomu, že bude tělesně robustnější. (20)

Výchova dvou dívek

Základní problém soupeřivosti „stejného pohlaví“ je zde také, ale možná v mírnější podobě. Může dojít k výměně rolí, jak demonstruje případ starší dospívající sestry, která se vzbouřila proti všem ostatním příslušníkům rodiny. V rodině se dvěma dívkami je klíčovou osobou otec. Otec by si měl uvědomit, že obě díky soupeří o jeho pozornost, měl by se proto věnovat každé z nich tolik individuálně, klik bude schopný. I když chvíle s rodinou jsou nesporně dobrá myšlenka, nikdy nemohou nahradit okamžiky, kdy dítě může mít matku nebo otce jen samo pro sebe.

Rodiče mají někdy obavy, zda tím, že věnují svým dětem mnoho individuálního času, v nich ve skutečnosti nepěstují sobectví, ale není tomu tak. Ve většině rodin tohoto individuálního času zase není tolik, a když ho svému dítěti věnují, nepěstují v něm sobectví, ale spíš sebeúctu a vědomí vlastního já. (20)

Výchova chlapce a dívky

Soupeření mezi chlapcem a dívkou je obvykle velice slabší, pokud vůbec nějaké je. Podívejme se například kombinaci staršího bratra a mladší sestry, mezi nimiž je věkový odstup tří let. Ve většině případů není soutěžení mezi chlapcem a mladší sestrou tak silné. Mezi prvorozeným chlapcem a druhorozenou dívkou, se dokonce může vyvinout i úzké citové pouto.

V takové kombinaci obyčejně malá sestřička získává velice ženské rysy. Má mámu a tátu a také svého velkého bratra a všichni na ni čekají, chrání jí, pečují. Může s toho vzniknout velmi klidná rodina, dokud děti vyrůstají, ale také to může způsobit mladší sestře pozdější problémy, pokud bude příliš bezmocná a závislá na mužích.

Když se tento typ ženy vdá, často brzy ztratí všechny iluze a stane se nejlepší kandidátkou na klasické sedmileté manželství.

Když je sestra nejstarší dítě, obvykle dojde k tomu, že mladší chlapec získá druhou matku. Mohlo by to fungovat dobře, pokud nebude mít mladší bratr pocit, že dvě „matky“ jsou trochu moc. V typickém scénáři se mladší sestra a mladší bratr vydávají po svých cestách mnohem radikálněji. Pokud mají stejné zacházení a stejné příležitosti, získávají oba rysy prvorozených – jako prvorozená dívka a prvorozený chlapec.

Rodiče si musí uvědomit, že každé dítě je jiné. Musí mít rádi obě děti, ale ke každému se musí chovat jinak. Musí v rodině zachovat určitý řád a důslednost a při tom si musí být stále vědomi individuálních rozdílů. (20)

1.5.1.3. Výchova prostředního dítěte

Pokud je vůbec možné najít něco, co platí obecně pro všechny prostřední děti, pak je to skutečnost, že se cítí sevřené nebo ovládané. Pro rodiče je důležité, aby si zvláště dobře uvědomovali, že prostřední dítě má často pocit, jako by mu „všichni říkali co má dělat“. Nejen že má rodiče, kteří ho poučují, ale má ještě staršího sourozence. Když je mezi ním a jeho sourozencem malý věkový rozdíl (2-3roky), starší sourozenec si téměř nenechá ujít příležitost, aby prostřední dítě nepoučoval. A hned pod prostředním dítětem je rodinný benjamínek, kterému samozřejmě všechno projde. Prostřední dítě má pocit, že je chyceno do pastí. Je moc malé, aby si mohlo dělat privilegia, která má jeho starší bratr nebo sestra, a je moc velké, aby mu prošly lumpárny, které může klidně páchat rodinný benjamínek.

S takovými tlaky z hora i zdola, dospívají prostřední děti k pocitu, že jsou jako páté kolo u vozu, vydědění, kteří nemají slovo ani moc. Zdá se jim, že všichni ostatní rozhodují za ně a oni smějí jen sedět, dívat se a poslouchat. Je důležité, nezapomenout se vždy zeptat prostředního dítěte na jeho názor, zvláště, když se nějaké rozhodnutí bude týkat přímo jeho osoby. Samozřejmě, že je důležité ptát se všech dětí na jejich názor, kdykoli je to možné, protože to v nich pomáhá pěstovat sebeúctu a smysl pro

odpovědnost. Co mohou rodiče dělat s těmito dětmi, které se cítí sevřené a ovládané, když dospělý ignorují jejich názor a o všem rozhodují za ně? Je důležité dát prostředním dětem podílet se na rozhodování, které se týká jich samých i celé rodiny. Snažit se co nejvíce, aby měly prostřední děti pocit, že jsou pro rodiče něčím výjimečným. Být prostředním dítětem může být velmi frustrující. Dostane novou košili nebo halenku a zjistí, že ve skutečnosti je už čtyři roky stará. Prostě druhý nebo první v pořadí, nemá vždy život plný lesku.

Pro prostřední děti je typické, že se vyhýbají konfliktům a sporům. Také se i nich často projevuje citlivost hněvem. Chvilí to trvá než se projeví, protože na prvním místě chtějí lidem dělat radost a mohou svůj hněv potírat. Je potřeba dávat dítěti hodně příležitostí, aby mohlo s rodiči sdílet své pocity. (20)

Však mnohé prostřední děti mají sklon vyhýbat se hovoru o svých pocitech. Prostřední dítě potřebuje, abyste se ho rodič neustále ptal na jeho názor, dal mu něco vybrat atd. Zároveň mu stanovit určitá privilegia, která pro ně budou platit pravidelně každý den nebo týden. Jde o to, aby se prostřední dítě mělo pocit, že to je něco, co se dělá výhradně pro něj. (37)

Prostřední děti mohou být velmi společenské a otevřené. Protože se doma cítí přehlížené, sevřené nebo alespoň nepochopené, snadněji si nacházejí přátele mimo rodinu. Rodiče jenom sledují, jak jejich prostřední narození přicházejí a odcházejí. A diví se, co je pro ně v rodinách druhých lidí tak přitažlivé. Přitom, aniž by si to uvědomovaly, získávají prostřední děti neocenitelný trénink pro život - tím jak si získávají nové přátele, učí se vytvářet vztahy a pracovat na nich, aby fungovaly. Když se učí jednat se svými vrstevníky i jinými lidmi mimo svou rodinu, zároveň si tříbí a kultivují svůj společenský takt. A když nastane čas, aby skutečně rodinu opustily, jsou mnohem lépe připravené vyrovnat se s realitou manželství, zaměstnání a fungování ve společnosti. Od rodičů by bylo moudré, kdyby mu dávali najevo, že ho chápou a že přátelé jsou důležití. Však v některých případech může být parta vrstevníků problematická, ale nemusí to být nutně „nepřátelé“ pro dítě, kteří ho musí zavést na scestí.

Prostřední děti nemohou mít všechno po svém. Nejstarší dítě vždycky dostává víc, může chodit později spát, může chodit domů později atd. Nejmladší si může dělat co chce, a zároveň je mu věnováno mnohem více pozornosti. To všechno se v té době může prostřednímu dítěti zdát velice nespravedlivé, ale je to dobré cvičení. U prostředních dětí je mnohem menší pravděpodobnost, že budou rozmazlené, a proto jsou méně frustrované a méně od života očekávají. Těžkosti, nervozita a zklamání, s nimiž se musí potýkat, jsou často skrytým požehnáním. (20)

1.5.1.4. Výchova benjamínka

Přijde-li na scénu benjamínek, to roztomilé štěně, které uzavírá řadu, nechce být rodinným nepřítelem. On prostě musí být roztomilý. On za to nemůže, že svým bezzubým úsměvem všechny okouzlí. Skutečný nepřítel, s nímž rodiče musí bojovat, je dobře známý těm, kteří se s ním setkali a uvědomili si to. Je to rodič sám.

Zdá se, že poslední narození v sobě mají jakousi zvláštní tajnou sílu, již dokáží obměkčit rodiče, kteří dosud u všech ostatních dětí dodržovali pevný režim. Možná už jsou unaveni nebo už jsou nedbalejší, protože si myslí, že už vědí, co a jak a mohou povolit. Ať je to jak chce, je pravda, že se rodiče obvykle dívají jinak, když se jejich benjamínek vyhýbá domácím pracím a dovádí sourozence k zuřivosti svým pokušením nebo tzv. „hrou na nervy“. Když nejmladším dětem někdy něco neprojde, snaží se alespoň vytrvale intrikovat, šaškovat, předvádět se a zejména nedopustit, aby někdo mohl setrvat v klidu. Když už se rodičům podaří šaškování rodinného benjamínka udržet v jistých mezích, mohou být pro změnu manipulování známou větičkou „Maminko, mě to nejde“. Žalostné volání o pomoc je mocný nástroj, kterého nejmladší s oblibou využívají, aby přiměli rodiče a často i sourozence, aby prošlapávali cestičky života za ně. Mnoho rodičů se nechává manipulovat do domácích úkolů svých dětí a myslí si, že jím tím pomáhají. Pochopitelně, že tím dítěti jen škodí, protože mu tak brání, aby se učilo samostatně myslet. Jsou i případy, kdy neměly nejmladší děti o školu vůbec zájem. Někdy může mít dítě skutečně problémy s učením nebo nějaký handicap, ale v mnoha případech je to jen otázka přístupu.

Do jaké míry bude poslední narozené dítě rozmazlené, může záviset na tom, kdy a jak vstoupilo do rodinné konstelace. Například: Rodina v níž jsou tři děvčata a poslední narozený chlapec. V této rodině to vypadá, že děvčata hrají jasnou přesilovku. Zpravidla ovšem vzniká silné pouto mezi matkou a synem. Po třech holkách přichází malý benjamínek jako něco vzácného, zejména pro matku, a ona se ho bude zastávat, když si za ní přijdou jeho starší sestry na něj stěžovat. Tato rodina má ve skutečnosti dva benjamínky, posledního chlapce a poslední narozené děvče. To téměř jistě vytvoří mezi nimi třetí plochy. V takovém typu rodiny se také často vytvoří „aliance“. V uvedené sestavě zřejmě vznikne aliance mezi prvorozenou a naposledy narozeným děvčetem a benjamínkem. Třetí narozené dítě se v této rodině mnohdy ocitá v nepříjemné situaci. Zejména když obě starší dívky budou mít k nejmladšímu bratříkovy mateřský vztah a budou se ho zastávat ve všech možných sporech a incidentech, které v takové rodině vznikají. Také se však všechny tři starší dívky mohou shodnout, že ten malý je otrava, a mohou se postavit proti němu.

Může tu být ještě další typ rodiny, v níž má poslední narozený výjimečné postavení. V tomto případě je prvorozená dívka, po níž následují dva chlapci a nakonec „princeznička“ rodiny. Na první pohled má nejmladší dívka výhodné postavení zejména díky dvěma starším bratrům, z nichž se patně stanou její zastánci, pokud je nebude moc otravovat. Se dvěma pozornými staršími bratry z ní může vyrůst žena, která věří, že všichni muži jsou hodní a milí. Od starší sestry se jí zřejmě dostane mateřského vztahu se spoustou něhy a mazlení, čehož se prvorozené dívky rády ujímají. Problém je v tom, že tato princezna může získat falešný dojem, že svět se točí kolem ní. Patrně se také stane „zřítelnicí tátova oka“ a omotá si ho tak kolem svého prstíku, že z něho vymámí všechno, co si zamane. Pokud to dojde příliš daleko, vyroste z ní žena, která si bude myslet, že podobně může ovládnout každého muže, což by mohlo přinejmenším zkomplikovat její vyhlídky na šťastné manželství.

Stručně řečeno, tato princeznička může dopadnout špatně pokud si to rodiče neuvědomí a nebudou si dávat pozor, aby k ní nebyli příliš shovívaví. Mohla by být drzá a nepříjemná a jako dospělá by mohla mít přehnané požadavky na každého, kdo ji přijde do cesty. Velmi škodlivá součást rodičovské shovívavosti je snaha všechno

dětem usnadňovat. Později, když benjamínek dospěje, nebude připraven na skutečný život. Když se dítě moc rozmazluje, pěstuje se v něm bezmocnost a v jistém smyslu je mrzačeno. Rodiče mu uhlazují cestu životem. (20)

Každé poslední narozené dítě nemusí mít tytéž rysy. Může být benjamínek, který vůbec nebyl rozmazlován, nebo není ani intrikán. Je paradoxní, že i když se s nejmladšími dětmi každý objímá a mazlí, zároveň dostávají také svůj díl facek a štulců, zejména od starších sourozenců. Odborníci na sourozenecké konstelace tvrdí, že nejmladší děti mají potíže se „zpracováním informací“. (34)

Jinak řečeno zdá se, že nedovedou rozlišovat, co je pravda a co ne. Starší děti jim připadají tak chytré, vzdělané, moudré. I když jim předávají často naprosto nesprávné dogmatické informace a názory, benjamínci je přijímají jako pravdivé, protože jejich sourozenci jsou přece o tolik větší, silnější a „chytřejší“.

I přes svou pověstnou „snadnou“ existenci a navzdory tomu, že jim všechno projde, musí benjamínci čelit v životě jistým, nesnázím, které odporují tvrzení, že mají na růžích ustláno. Mohou být příliš závislí a zůstat navždy dětmi, jsou-li příliš rozmazlováni. Za to mohou nést vinu všichni v rodině, rodiči počínaje staršími sourozenci konče. Druhý velký problém je, že benjamínci mohou zažít spoustu nadávek, urážek, vzteku a výsměchu od starších sourozenců. Existuje ještě jedna překážka, přes kterou se musí poslední narození přenést. Protože jsou poslední, nic z toho, co udělají, není nové. Jejich starší sourozenci se už před nimi učili mluvit, číst, zavazovat si tkaničky a jezdit na kole. S tím se musí smířit. Rodiče by měli však mít stejnou radost z toho, co on dělá poprvé, jako u ostatních dětí. (20)

Rodinná specialista Edith Neisserová zachycuje zklamání, které poslední narození často pociťují nad tím, že nic z toho co udělají se nesetká s větším ohlasem. (27)

1.5.2. Jakým způsobem rodiče ovlivňují své děti

Významným faktorem pro rozvoj osobnosti člověka je jeho pevné přesvědčení, že je schopen se učit a být výkonný v různých oblastech.

Rodiče mohou ovlivňovat postoje a způsoby chování dítěte, jenž mu umožní dosahovat úspěchů.

- rodiče pomáhají dítěti také vypěstovat pracovní návyky, které jsou základem pro učení
- pomáhají mu stanovit si rozumné cíle, o jejichž splnění bude usilovat
- pěstují v dítěti jeho přirozené zájmy a jeho vůli učit se novým věcem. Mnoho přirozené dětské zvědavosti může být podníceno nebo naopak potlačeno formou, jakou rodiče odpovídají, jakou rodiče odpovídají na otázky svých dětí
- rodiče pomáhají dětem rozvíjet jejich samostatné myšlení, takže jsou samy schopny řešit problémy související s učením
- rodiče vedou své děti k tomu, aby se nedávaly unášet úspěchy a nepropadly depresi při neúspěších. Nejlepší studenti tvrdí, že většinu úspěchů dosáhli svou vytrvalostí a usilovnou prací tím, že při nezdarech dokázali zvolit nový přístup, důkladně se nad nezdarem zamysleli a rozebrali si jeho příčiny. Shodují se v tom, že je také třeba umět si najít lidi, kteří by studentovi mohli pomoci překonat překážky. Nejúspěšnější studenti nemají rádi nezdary a snaží se každý problém související se studiem co nejdříve vyřešit. (33)

Určité rozdíly ve školním prospěchu u chlapců a dívek

Mezi chlapci a dívkami bývají také prokazovány určité rozdíly ve školním prospěchu. Dívky zpravidla dosahují dříve školní zralosti a obvykle je u menšího procenta z nich požadován odklad školní docházky. Jejich prospěch v prvních třídách bývá lepší, zatímco chlapci často předčí dívky v některých předmětech ve vyšších třídách (v matematice a předmětech technického rázu na středních a vysokých školách). Předpokládá se, že mentální vybava dívek je univerzálnější, zatímco u chlapců je specializovanější.

Rozdíly v pozorování chlapců a dívek jsou také často závislé na situaci: tak například v experimentální situaci, kdy pokusné osoby byly cíleně rozzlobeny, prokazovaly dívky téměř stejnou agresivní odpověď jako chlapci. Rozdíly mezi chlapci a dívkami jsou tedy spíše relativní než tak absolutní, jak se někdy uvádí. (17)

1.5.2.1. Výchovné cíle rodičů

Kromě výchovy je tu celá řada činitelů v hmotném i společenském prostředí dítěte, které mají velký vliv na jeho vývoj: Podnebí, výživa, bydlení, hluk velkoměsta nebo klid venkova, početnost rodiny, zaměstnaní rodičů a mnoho dalších podmínek. Podněty z prostředí, které jsou k takovému cíli zaměřen uváděny v činnost, jsou tzv. „výchovné prostředky“. Výchovné cíle, které se u dítěte obecně kladou – například vychovat z dítěte dobrého a rozumného člověka, obratného technika, zdravého sportovce, úspěšného vědce a podobně- jsou ještě příliš vzdálené. Výchovné cíle v mladším věku, jsou „životní“ a jisté, které se stanoví z měsíce na měsíc nebo z týdne na týden. Jde například o to, aby dítě přijalo jako samozřejmou povinnost, že bude mamince utírat nádobí. Nějaký čas na to musí rodiče dohlížet, dítě výchovně vést, používat výchovných prostředků, které pokládají za vhodné a když se to pedagogické dílo podaří, přejde se k úkolům dalším. A konečně jsou tu výchovné cíle docela maličké a krátkodobé jako je například návštěva lékaře a podobně.

Ve výchovných cílech je vždy nějaký systém, nějaké pořadí důležitosti i když si to třeba docela jasně rodiče neuvědomují. Jsou cíle velké a vzdálené, které určují směr snažení rodičů. Ale těmi malými konkrétními cíly žijí rodiče, protože jim působí drobné denní starosti a radosti. Dítě se musí vychovávat stále. Často se také ve výchově jedná živelně, spontánně, více podle temperamentu rodičů než podle pedagogického rozumu. (24)

1.5.3. Prvorození a nejmladší ve vztahu k povolání - motivace

Se sourozeneckou konstelací se také mimo jiné setkáváme, když se podíváme jaké má kdo povolání. Z prvních třiatvacetí astronautů, kteří byli vysláni do vesmíru, bylo jednatadvacet prvorozených a nebo jedináčků. (3)

Všech sedm astronautů v programu Mercury bylo **prvorozených**. Psychologický výzkum přinesl důkazy o tom, že prvorození mají silnější motivaci dosáhnout úspěchu než jejich mladší sourozenci. Mnohem vyšší procento bylo zjištěno v náročných povoláních jako ve vědě, v medicíně nebo v právní praxi. Vyšší počet prvorozených taky nacházíme mezi účetními, ekonomy, vysokými úředníky, inženýry a v poslední době i mezi počítačovými odborníky. Pro prvorozené je typické, že vyhledávají zaměstnání, které vyžaduje přesnost, vysokou schopnost soustředění, houževnatost a duševní sebekázeň.

Dalším principem v sourozenecké konstelaci je, že lidé, kteří mají rádi systém a řád, mají tendenci vybírat si „exaktní“ povolání. Architektura je jedním ze zaměstnání, která vyžadují „dokonalost“.

Podobně je zajímavé pozorovat si pořadí narození u zaměstnanců v médiích. Novináři a reportéři z časopisů, kteří se žijí psaním, jsou většinou prvorození. Televizní a rozhlasoví hlasatelé a moderátoři naopak často patří k **nejmladším** dětem v rodině. Nejmladší děti z rodiny najdete často v zaměstnáních, v nichž musíte být na očích a předvádět se.(20)

Mezi slavné neprvorozené patří například Koperník, Voltaire, Mendel, Darwin, Fanklin nebo dokonce Napoleon. (29)

2. Cíl práce a hypotézy

2.1 Cíl práce

Cílem práce bylo ověřit některé závěry předchozích studií zaměřené na zkoumání zvolené problematiky s přihlédnutím k proměnám hodnotové orientace mj. ve vztahu k profesní volbě v posloupnosti posledních desetiletí.

2.2 Hypotéza

Nejstarší sourozenci v rodině preferují takový typ povolání, ve kterém se uplatňují osobnostní vlastnosti směřující k perfekcionismu.

Nejmladší sourozenci v rodině preferují takovou profesní orientaci, kde se nejvíce uplatňuje flexibilita a nezávislost.

3. Metodika práce

3.1 Použitá metodika sběru dat

Ke sběru dat do této diplomové práce jsem použila dotazníkového šetření. Dotazník byl zaměřen na informovanost o sourozeneckých konstelacích a jejich vliv na budoucí povolání s tím související otázky týkající se vzdělání a osobních vlastností jednotlivých sourozenců. Dotazník obsahoval 19 otázek a některé z nich obsahovaly podotázky. Byly pokládány formou uzavřených otázek (respondent odpovídal pouze ano – ne), polootevřené – respondent mohl vybrat jednu z možností nebo se vyjádřit u otevřených otázek sám svými slovy. Zařadila jsem i identifikační otázky, které mi pomohly s upřesněním zkoumáním dané problematiky.

3.2 Charakteristika souboru

Dotazník vyplnili náhodně zvoleni respondenti libovolného věku. Výzkum jsem provedla porovnáním představitelů nejstarších, nejmladších a okrajově i prostředních sourozenců. Předem jsem eliminoval sourozence z dvojčat. Odpovídali jedinci ve věkovém rozmezí od 18 do 65let. Celkem jsem rozdala 120 dotazníků a zpět se mi vrátilo 101 vyplněných, to je 84% ze všech rozdaných dotazníků. Dotazník byl zcela anonymní.

3.3 Výzkumný vzorek

Informace jsem vyhodnocovala z celkového počtu 101 vyplněných dotazníků. Z toho bylo 50 prvorozených, 40 nejmladších a 11 prostředních sourozenců. V textu pracuji s těmito počty vyjádřenými v procentech následně: 50 prvorozených = 100%, 40 nejmladších = 100%, 11 prostředních = 100%. Na otázky odpovídali respondenti ve věku 18-65 let. Zastoupeno bylo 55% žen a 45% mužů, rozmanitého povolání.

4. Výsledky výzkumu

Dotazník jsem rozdala mezi náhodně zvolené respondenty libovolného věku. Dotazník byl zaměřen na informovanost o sourozenecké konstelaci a jejího vlivu na budoucí povolání. Dále na související otázky, které se týkaly osobních vlastností jednotlivých sourozenců, vztahů mezi sourozenci, vzdělání a účasti na domácích pracích. Ve vyhodnocení získaných informací z dotazníků se hlavně věnuji prvorozeným a nejmladším, okrajově jedincům narozeným uprostřed. Výsledky vyhodnoceného dotazníku jsem uvedla v procentech.

4.1 Vyhodnocení získaných informací od respondentů

První odpovědi se týkaly **identifikační části** dotazníku U prvorozených i nejmladších figurovaly nejvíce ženy. Tyto dvě skupiny byly celkem vyvážené. Dotazník vyplnilo celkem 28 prvorozených žen z 50ti dotázaných, to je 56%. Mužů bylo 44%. U nejmladších bylo 22 žen, to je 55% a 45% mužů ze 40ti dotázaných. Jinak tomu bylo u prostředních. Větší skupina respondentů byla mužského pohlaví.

Nejvíce prvorozených respondentů se vyskytovalo ve **věkovém rozmezí** 26-65 let. A to 42% ve věku 26-40 a 42% 41-65 let. Nikdo z prvorozených nebyl ve věkovém rozmezí 18-25let. Nejmladších sourozenců ve věkové skupině 41-65 let je 47,5%, v další skupině 26-40let je 40% a nejméně respondentů uvedlo věk 18-25 let a to 12,5%. Také u prostředních bylo nejčastěji uvedeno věkové rozmezí 41-65 let, to činilo 73%. Celkově byla nejčastěji zmiňovaná skupina ve věkovém rozmezí od 41-65 let.

Vzdělání respondentů se u jednotlivých skupin také příliš nelišilo. Nejčastěji se objevovali jedinci se středoškolským vzděláním s maturitou. Přesto u prvorozených jedinců byl rozdíl vysokoškolsky vzdělaných o dvě osoby, to je o 8% vyšší. Mezi prvorozenými a prostředními se neobjevil ani jeden jedinec se vzděláním středoškolským odborným bez maturity. Výjimku tvořila skupina nejmladších, kde 3 respondenti, což je 8%, vystudovali střední odbornou školu bez maturity. V žádné skupině nefigurovaly osoby s pouze základním vzděláním.

Tabulka 1: k otázce číslo 1. (v %)

IDENTIFIKAČNÍ OTÁZKY		
NEJSTARŠÍ:		
Pohlaví:	Žena	56%
	Muž	44%
Věk:	26-40 let	42%
	41-65 let	42%
	18-25 let	16%
Vzdělání:	Středoškolské s maturitou	52%
	Vysokoškolské	48%
NEJMLADŠÍ:		
Pohlaví:	Žena	55%
	Muž	45%
Věk:	41-65 let	47,5%
	26-40 let	40%
	18-25 let	12,5%
Vzdělání:	Středoškolské s maturitou	50%
	Vysokoškolské	42,5%
	Středoškolské odborné, bez maturity	7,5%
PROSTŘEDNÍ:		
Pohlaví:	Muž	54,5%
	Žena	45,5%
Věk	41-65 let	73%, 8
	26-40 let	27%, 3
Vzdělání:	Středoškolské s maturitou	64%, 7
	Vysokoškolské	36%, 4

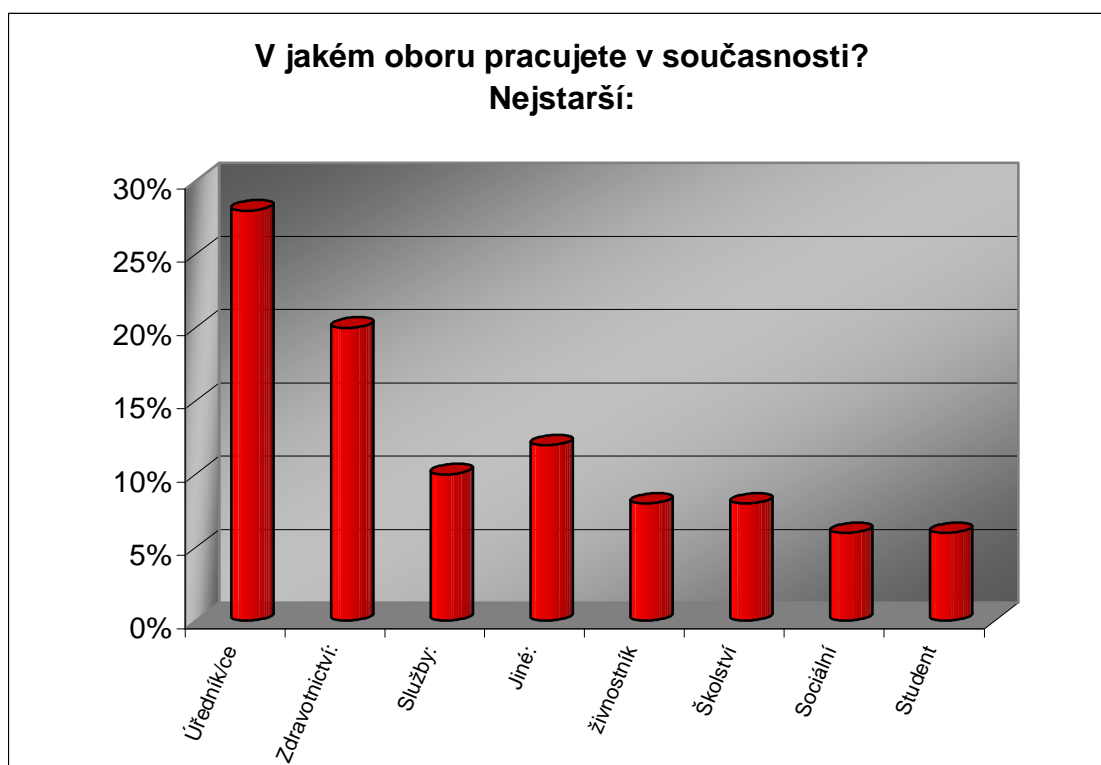
Zdroj: vlastní výzkum

Otázka číslo 2 zjišťovala v jakém oboru respondent současně pracuje. Největší počet prvorozených bylo zaměstnáno v profesi úředník, to činilo 28%. Jako další časté povolání byla zmiňovaná práce ve zdravotnictví a nebo podnikatelská činnost a práce ve službách. V odpovědích se nikde nevyskytuje, že prvorození pracují jako dělníci nebo řemeslníci. Úřednické povolání je i u 12. druhorozených na prvním místě, to je 30% . Následuje povolání ve školství, zdravotnictví a ve službách. Nikdo z nich nepracoval v bankovníctví a sociálních službách. Však oproti prvorozeným, 3 tazatelé, 6,5%, pracují jako dělníci a řemeslníci. Ani prostřední nejsou výjimkou. Jako

úředníci pracuje 6 osob z 11 respondentů, to je 55%. Nikdo z nich nepracuje, jako dělník, řemeslník, podnikatel, v bankovníctví nebo sociálních službách.

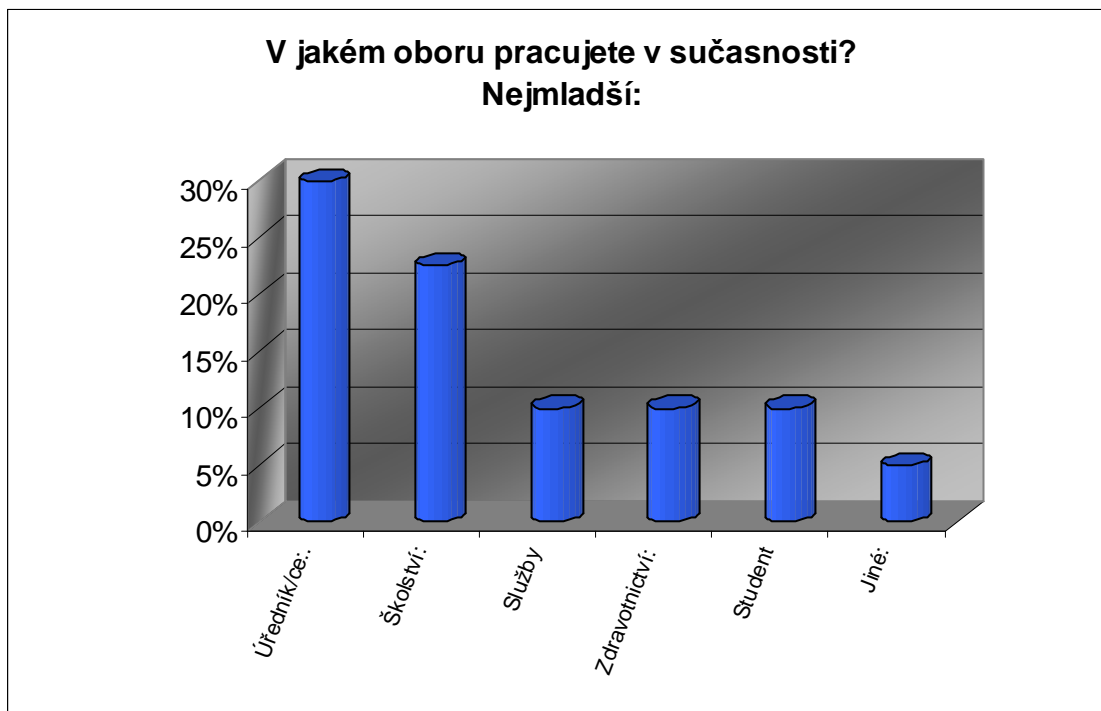
Poměrně překvapivým faktem bylo, že každý z dotázaných je zaměstnaný. Tuto skupinu tvoří největší počet jedinců ve věku 41-65let a to naznačuje odpověď na otázku, proč i v této věkové skupině s největším počtem respondentů nejsou nezaměstnaní: Vyrůstali v úplných rodinách, kde se kladl důraz na vzdělání. Povolání jako dělník se v odpovědích téměř nevyskytuje.

Graf 1: Otázka č. 2: (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

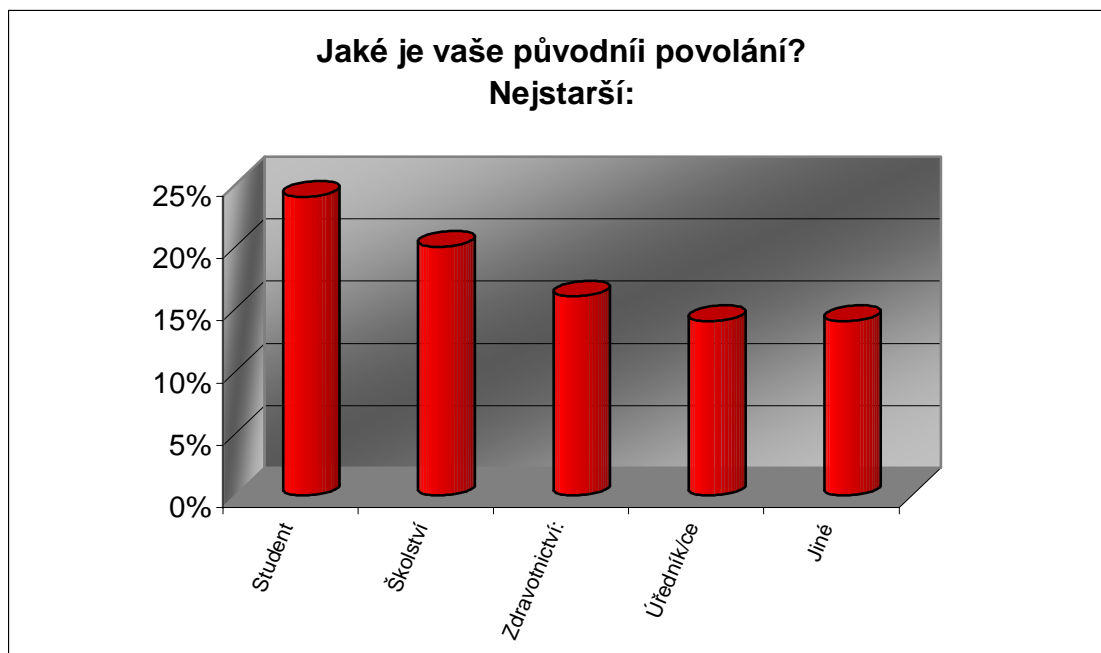
Graf číslo 2: k otázce číslo 2. (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

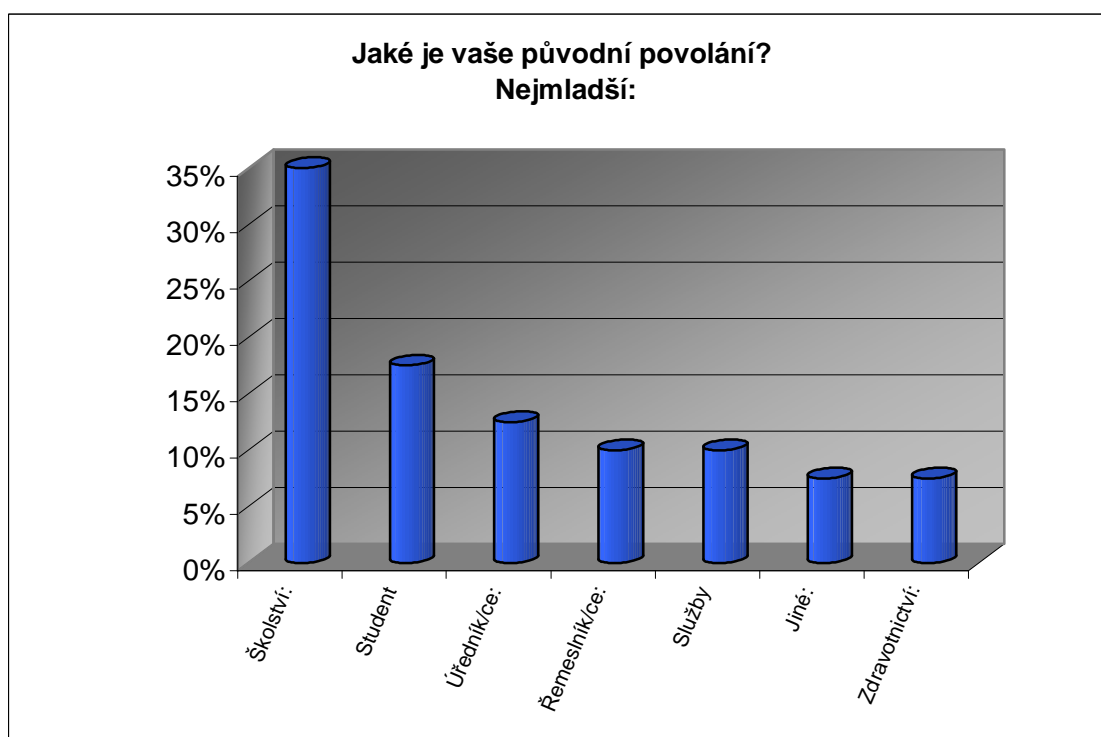
Související **3. otázka** směřovala ke zjištění, **jaké bylo respondentovo původní povolání**. Nejvíce prvorozených studovalo nebo pracovalo ve školství – 24%, zdravotnictví-20% a nebo jako úředník. Pouze jeden byl původním povoláním řemeslník. Oproti současnému povolání prvorozených, kde se nevyskytoval řemeslník ani jeden. U nejmladších se na prvním místě objevila práce ve školství, kterou vykonávalo 14 osob, což je 35% a 17% studium. Následovala povolání ve službách a řemeslné práce. Žádný z respondentů nepracuje v bankovním nebo sociálních službách. 37% prostředních pracovalo jako úředník a 18% ve službách a školství. Okrajově byla zmiňována i povolání ve zdravotnictví, řemeslnické a dělnické práce.

Graf 3: k otázce číslo 3. (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 4: K otázce číslo 3. (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka číslo 4. zkoumala, zda jedinec **vyrůstal v úplné či neúplné rodině.** Výsledky v této otázce byly velice překvapivé. Všechny skupiny prvorozených a druhorozených respondentů určily, že vyrůstaly v úplné rodině. Celkový počet těchto odpovědí se pohyboval přes 90%. Toto procento je v současné době velice výjimečné. Předpokládala jsem, že vzhledem k současné velké rozvodovosti, která činí jednu třetinu všech manželství, bude respondentů vyrůstajících v úplné rodině 60%. Vzhledem k tomu, že většina respondentů je ve věku 41-65, statistika odpovídá. V této době, byla rozvodovost nízká a děti tak mohly vyrůstat v úplných rodinách. Velice překvapivé, bylo vyjádření respondentů z prostředních sourozenců, kteří vyrůstaly ve 100% úplných rodinách.vyndat 3 z rozpadlých rodin....a jejich věk..

Otázka číslo 5. měla za cíl zjistit, **kolik má respondent sourozenců.** Většina, 86% prvorozených má jednoho sourozence. Stejně tak nejmladší mají jednoho sourozence a to 77,5%. Prostřední měli nejčastěji dva sourozence. Hned na dalším místě se objevili i čtyři sourozenci v rodině. Tento fenomén není v České republice příliš častý, na rozdíl od výše zmiňovaného jednoho a dvou sourozenců.

Tabulka 2: k otázce číslo 4 a 5. (v %)

4.Vyrůstal/la jste:		
NEJSTARŠÍ:	V úplné rodině	92%
	V neúplné rodině – bez otce	6%
	- bez matky	2%
NEJMLADŠÍ:	V úplné rodině	95%
	V neúplné rodině – bez otce	2,5%
	- bez matky	2,5%
PROSTŘEDNÍ:	V úplné rodině	100%
5.Kolik máte sourozenců:		
PRVOROZENÍ:	Jednoho	86%
	Dva	8%
	Tři	6%
NEJMLADŠÍ:	Jednoho	77,5%
	Dva	12,5%
	Tři	5%
POSTŘEDNÍ:	Dva	55%.
	Čtyři	27%
	Tři	9%
	Jiné-5	9%

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka číslo 6. zjišťovala **O kolik let je jedinec starší, než jeho mladší sourozenec.** U prvorozených se nejčastěji objevoval věkový rozdíl mezi sourozenci 3 roky, což je 32%, 20% uvedlo věkový rozdíl 2 roky. Také 12% respondentů uvedlo, že jsou ve věkovém odstupu 4 a 5 let. Minimálně byl zmiňován odstup 1 rok, 6 let, 7 let, 8 let a 9 let. Statisticky významný se stal věkový odstup 10 let u 6%, který značí výchovu daného jedince, jako jedináčka.

Následující otázka, zaměřená na nejmladší: **O kolik let jste mladší než váš starší sourozenec.** 20% dotazovaných uvedlo věkový rozdíl o 2 roky, následně 12, 5% o 3 roky a 5 let. Odstup 4, 6, 8 a 10 let uvedlo 7,5%. Minimálně byl zmiňován věkový odstup jednoho roku a 7 let. Nikdo neuvedl rozdíl 9 let.

U prostředních byla otázka položena zcela jinak: **Jakého pohlaví je váš starší sourozenec?** 73% uvedlo pohlaví žena. Na druhou otázku: **Jakého pohlaví je váš mladší sourozenec,** uvedlo 55% dotázaných pohlaví mužů.

Tabulka 3: k otázce číslo 6. (v %)

NEJSTARŠÍ:		
6. O kolik let jste starší než váš mladší sourozenec?	3 roky	32%
	2 roky	20%
	4 roky	12%
	5 let	12%
	10 let	6%
NEJMLADŠÍ:		
O kolik let jste mladší než váš starší sourozenec?	2 roky	20%
	3 let	12,5%
	5 roky	12,5%
PROSTŘEDNÍ:		
Jakého pohlaví je váš starší sourozenec?	Žena	73%
	Muž	27%
Jakého pohlaví je váš mladší sourozenec?	Muž	55%
	Žena	45%

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka číslo 7. měla za cíl zjistit, zda se jedinec **Cítil vůči sourozenci někdy znevýhodněný? A pokud ano, v jakém období a konkrétně v čem.** Nejstarší v 58% uvedli, že se vůči sourozenci necítili znevýhodněni. Stejně tomu tak bylo i nejmladších. Naproti tomu prostřední se cítili z velké části vůči sourozencům znevýhodňováni.

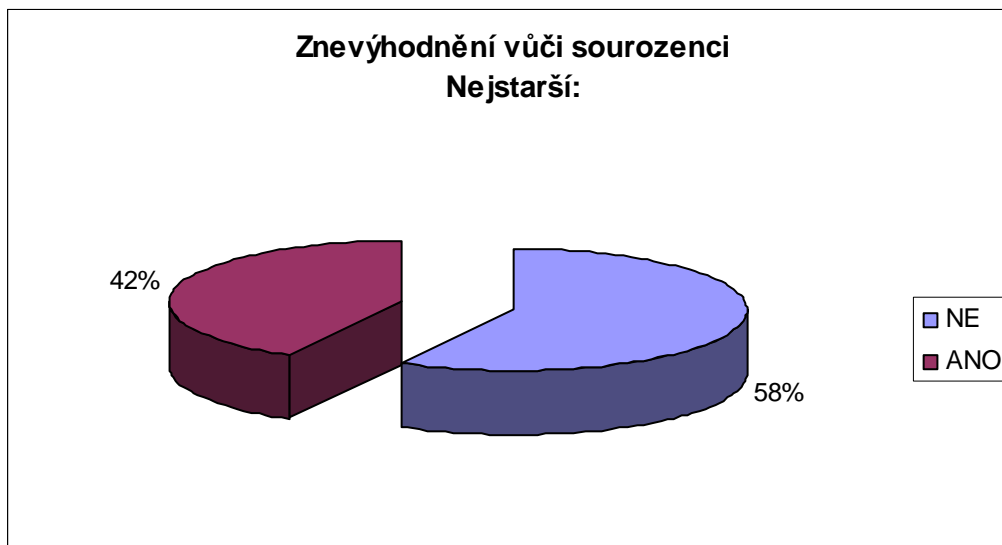
U nejstarších bylo 42% kladných odpovědí, týkajících se znevýhodňování. Nejvíce se tak cítili v dětství a následně v dospívání. Jinak tomu nebylo ani u nejmladších a prostředních.

Podotázka, která byla otevřená a zaměřená na konkrétní znevýhodnění se u **nejstarších v dětství** týkala hlavně: Velkých nároků na prvorozené, velké zodpovědnosti za sourozence, větší shovívavosti rodičů vůči mladším sourozencům, vše za ně museli vyřizovat, kvůli mladšímu sourozenci omezování v kontaktu s vrstevníky, museli s nimi chodit brzo spát a dostávali méně hodnotné dárky pod stromečkem. V dospívání: Velká zodpovědnost za vše i za sourozence, vykonával více prací v domácnosti než ostatní a mladší sourozenec měl volnější režim. V dospělosti byl podle nich největší podíl věnován rodinám mladších sourozenců. Nyní se již necítí znevýhodněni.

Znevýhodnění **nejmladších** se hlavně týkalo: finanční stránky, stěžovali si na špatné materiální zajištění oproti nejstarším, tím pádem méně peněz pro nejmladší, nemožnost studia, upřednostňování staršího sourozence, více výhod pro sourozence, méně zodpovědnosti a méně volnosti, celkově se cítili znevýhodněni. Často se také objevovaly špatné vztahy s matkou v dospělosti a nyní. Z těchto subjektivních odpovědí je patrná zaměřenost na vlastní preferenci a „unařikanost“ v porovnáním se staršími sourozenci (mezi lidmi je pro to rozšířen termín „rozmazlenost“)

Také **prostřední** nejčastěji uváděli, že mladší sourozenec byl protěžován a museli po starším nosit obnošené oblečení. Uvedli, že v dospělosti a nyní, nemají se sourozenci žádné problémy ani se necítí nijak znevýhodněni.

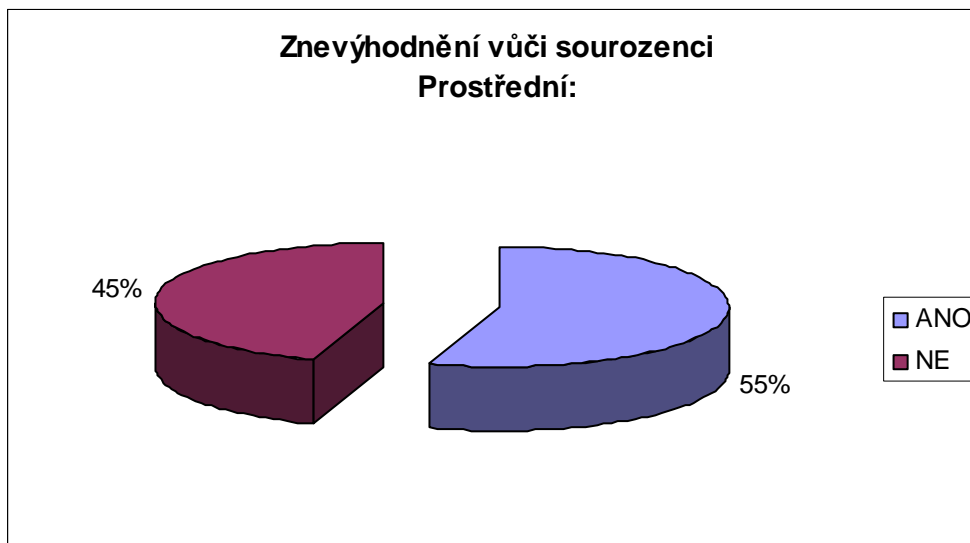
Graf 5: k otázce číslo 7.(v %)

Graf 6.: k otázce číslo 7.(v %)

Graf 7: k otázce číslo 7. (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 4: k otázce číslo 7. (v %)

7. Cítil/la jste se vůči sourozenci někdy znevýhodněný/á?		
PRVOROZENÍ:	NE	58%
	ANO	42%
-pokud ANO, v jakém období :	A. v dětství	62%
	B. v dospívání	33%
NEJMALDŠÍ:	NE	52,5%
	ANO	47,5%
-pokud ANO, v jakém období :	A. v dětství	47%
	B. v dospívání	26%
	C. v dospělosti	21%
	D. nyní	6%
PROSTŘEDNÍ:	ANO	55%
	NE	45%
-pokud ANO, v jakém období :	A. v dětství	67%
	B. v dospívání	33%

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka číslo 8. zkoumala zda se jedinec **Podílel na domácích pracích a pokud ano, které konkrétně vykonával.** 90% nejstarších respondentů odpovědělo kladně. Nejvíce prvorozených se podílelo na mytí nádobí, uklízelo si svůj pokoj, uklízelo byt, luxovali, vynášeli odpadky a chodili nakupovat. Velké procento prvorozených se staralo o své mladší sourozence: 38% pomáhalo s jeho přípravou do školy, 31% se o ně staralo, 20% hlídalo své sourozence ve volném čase a 13% se o sourozence staralo ve volném čase. Tato procenta se velice liší od druhorozených. Na skupině nejstarších je vidět, že byli vedeni k pořádku a naučili se tak řádu a režimu.

Nejmladší se podíleli na domácích pracích z 87%. Nejčastěji luxovali, vynášeli odpadky, myli nádobí, uklízeli si pokoj i celý byt, chodili nakupovat a vytírali. Vše v tomto pořadí podle četnosti. 9% respondentů uvedlo, že navíc žehlili, pracovali na zahradě a pomáhali se stavebními pracemi. Však na rozdíl od prvorozených nikdo z nich nepomáhal sourozenci, nechodil s nim na kroužky, nepomáhal s jeho přípravou do školy, nehlídal ho ve svém volném čase a podobně. Nejmladší se o sourozence prakticky nezajímali a nestarali jako například prvorození. Důsledkem toho může být, že neumí spolupracovat s lidmi. Ve vztahu k zaměstnání mají nejmladší méně povolání se sociálním zaměřením, jsou méně komunikativní.

Prostřední se podíleli na domácích pracích 100%. Například 91% vynášelo odpadky, 82% mylo nádobí, vytíralo a chodilo nakupovat, 73% uklízelo svůj pokoj a luxovalo. Velice zajímavá byla procenta, která se týkala páče o mladšího sourozence. Prostřední se v tomto ohledu velice blížili prvorozeným. Například 64% hlídalo svého mladšího sourozence ve svém volném čase, 45% se staralo o mladšího sourozence i ve svém volném čase.

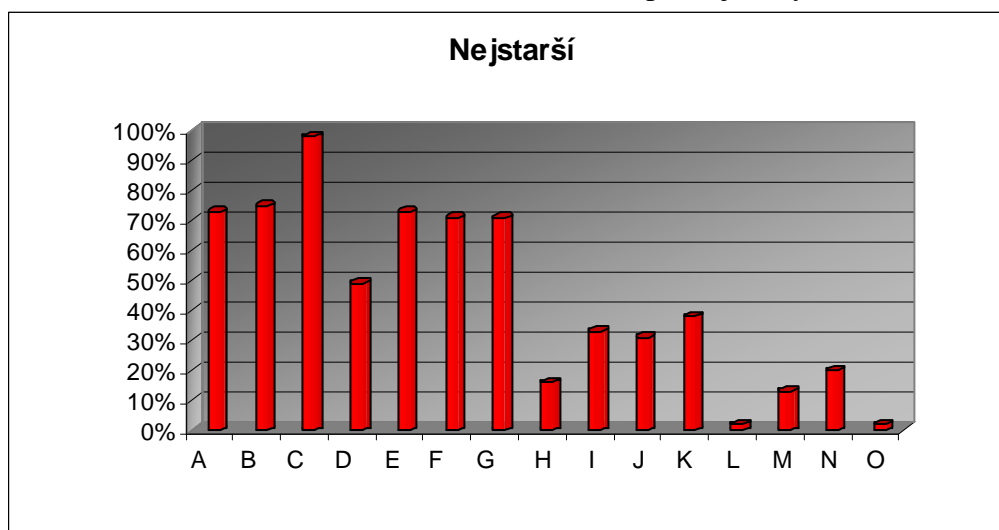
Ti co se podílejí na pracích se naučí režimovým věcem a spolupráci, kterou mohou později uplatňovat v zaměstnání.

Tabulka 5: otázka číslo 8. (v %)

8. Podílela jste se na domácích pracích?		
PRVOROZENÍ:	ANO	90%
	NE	10%
NEJMLADŠÍ:	ANO	87.5%
	NE	12,5%
PROSTŘEDNÍ:	ANO	100%
	NE	0

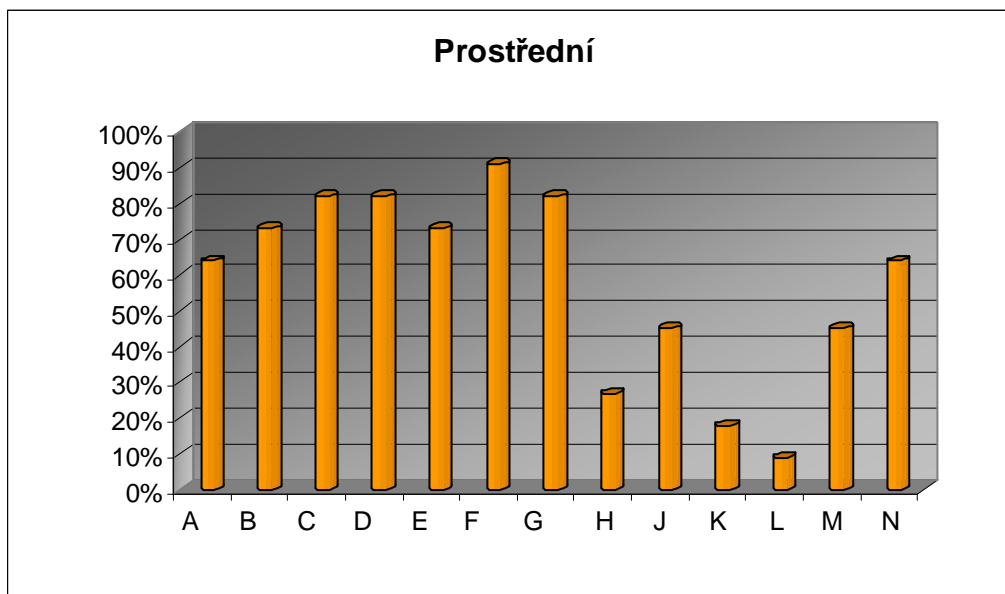
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 8: k otázce číslo 8. Pokud ano, které domácí práce jste vykonával? (v %)

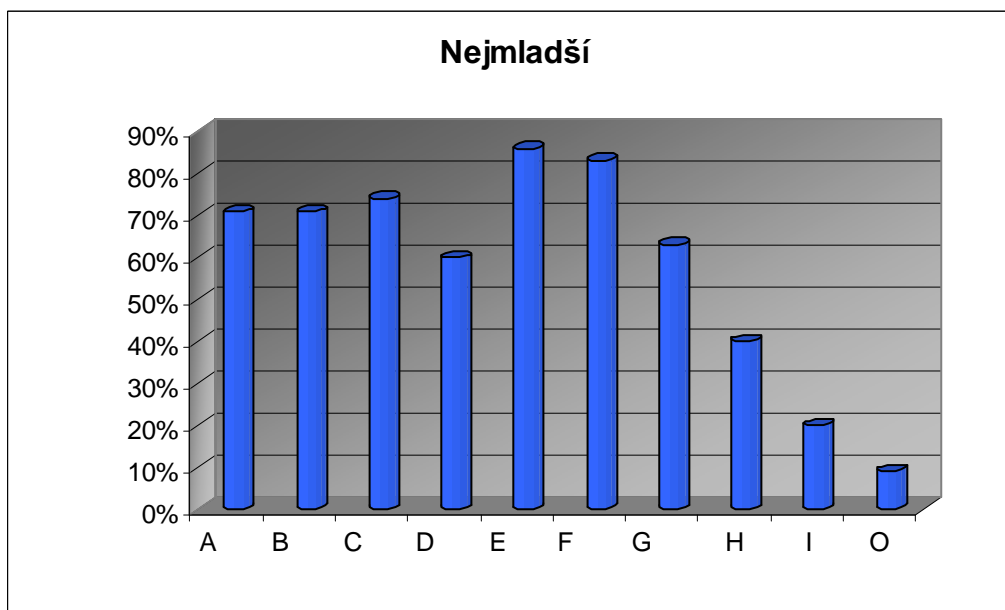
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 9: k otázce číslo 8. (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 10: k otázce číslo 8. (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Legenda ke grafu číslo 8-10:
A. uklízel/a byt
B. uklízel/a svůj pokoj
C. myla nádobí
D. vytíral/a
E. luxoval/a
F. vynášela/a odpadky
G. chodil/a nakupovat
H. vařila
I. pomáhala na chalupě
J. staral/a se o mladšího sourozenec
K. pomáhal/a s jeho přípravou do školy
L. chodila/a s nimi na kroužky
M. staral/a se o sourozenec ve svém volném čase
N. hlídal/a své sourozence ve svém volném čase
O. jiné...

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka číslo 9 zkoumala, jak se jedinec připravoval do školy. Prvorozených 82% respondentů se do školy připravovalo samo. Dalších 14% respondentů se připravovalo s otcem, nikdy ne s matkou. Z toho vyplývá, že se prvorození učili sami nebo s otcem.

U nejmladších je tomu podobně – do školy se připravovalo samo 67,5%, ale další skupina respondentů uvedla, že také s matkou, která činila 17,5%. Až pak následovala příprava s otcem. V této odpovědi figurovali oba rodiče, na rozdíl od prvorozených, kde byl zmiňován pouze otec.

Prostřední se v odpovědích blíží prvorozeným. Do školy se připravovali z 91% sami. Však několik z nich zmínilo přípravu se starším sourozencem.

Otázka číslo 10 navazuje na předchozí otázku. Zjišťuje, zda někdo kontroloval přípravu do školy. Úkoly si opět prvorození kontrolují sami. To činí 54%, ale následných 46% patří kontrole od matky. Pro změnu uvedlo pouhých 28% respondentů otce, jako „kontrolóra“.

Nejmladší byli z 55% kontrolováni matkou, ze 40% sami a ze 37% s otcem. Pracovali samostatně, ale zároveň byli pod kontrolou rodičů. Nikdo z nich neuvedl, že by byl kontrolován prarodiči.

I prostřední děti se do školy připravovaly ze 73% samy a ze 36% s matkou, opět podobně jako u prvorozených. Přípravu s otcem uvedlo 18%. Ani zde nikdo nebyl pod kontrolou prarodičů.

Tabulka 6: k otázce číslo 9 a 10. (v %)

9. Jak jste se připravoval/a do školy?		
PRVOROZENÍ:	Sám/a	82%
	S otcem	14%
NEJMLADŠÍ:	Sám/a	67,5%
	S matkou	17,5%
	S otcem	15%
PROSTŘEDNÍ:	Sám/a	91%
	S matkou	9%
	Se sourozenci – s mladším	9%
	- se starším	9%
10. Přípravu do školy vám kontroloval/a?		
PRVOROZENÍ:	Sám/a	54%
	S matkou	46%
	S otcem	28%
NEJMLADŠÍ:	S matkou	55%
	Sám/a	40%
	S otcem	37,5%
PROSTŘEDNÍ:	Sám/a	73%
	S matkou	36%
	S otcem	18%

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka číslo 11 byla otevřená a respondent měl za úkol vypsát **koníčky, které měl v dětství**. Nestarší se nejvíce věnovali sportu, asi 52%. S 38% se hned za sportem umístila četba a následně s 16% hudba. Dále prvorození mezi své koníčky uvedli hru na hudební nástroj, turistiku, ruční práce, procházky, malování, fotografování, zpěv, lyžování, spaní. V menší četnosti se u prvorozených objevila i hra na hudební nástroj,

modelářství, chození na houby, 1. pomoc, jízda na koni, psaní básní, hry, divadlo, lepení modelů, zahrada, astronomie, křížovky a jazyky. Nejstarší měli v dětství celkově pasivnější koníčky.

U nejstarších stojí na vrcholu se 37% sport a následně s 27% četba. Pozadu nezůstávají ani ruční práce, turistika nebo cyklistika. Dále nejmladší zmiňují lyžování, tenis, tanec, kreslení, práci na PC, chov koní, přírodu, zpěv, šachy, elektroniku, hudbu nebo pionýra. Celkově se nemladší věnovali více aktivnějším koníčkům, oproti pasivnějším starším sourozencům.

Prostřední děti se v dětství nejčastěji věnovaly sportu a četbě s 27%, kreslení a ručním pracím. Pozadu nezůstalo ani focení, šachy, móda, tanec, turistika, filmy, divadlo, cyklistika, zpěv a šachy. Prostřední se opět ve složení svých koníčků blíží prvorozeným.

Tabulka 7: k otázce číslo 11. (v %)

11. Jaké jste měl/a koníčky v dětství?		
NEJSTARŠÍ:	Sport	52%
	Četba	38%
	Hudba	16%
	Hudební nástroj	12%
	Turistika	10%
	Ruční práce	10%
	Příroda - procházky	8%
	Cyklistika	8%
	malování	8%
	fotografování	6%
	Zpěv	6%
	volejbal	6%
	fotbal	6%
	lyžování	6%
NEJMLADŠÍ:	Sport	37,5%
	Četba	27,5%
	Ruční práce	12,5%
	Turistika	10%
	Cyklistika	7,5%
	Tenis	7,5%
	Lyžování	7,5%

	Sbírání táček, obalů od žvýkaček	7,5%
	Procházky se psem	5%
	Kreslení	5%
	Hra ne hudební nástroj	5%
PROSTŘEDNÍ:	Sport	27%
	Četba	27%
	Ruční práce	18%
	kreslení	18%

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka číslo 12 plynně navazuje na předchozí otázku. V této otázce se táží **jakým koníčkům se respondenti věnují v současné době**. Prvorození se v současné době nejvíce věnují sportu, četbě a hudbě. Podobně tomu tak je i u nejmladších. Nejstarší dále uvedli turistiku, cyklistiku, cestování, výtvarné umění, fotografování, lyžování, rodinu, dále pak jazyky, rukodělné práce, filmy, příroda, PC, spaní nebo chalupaření. Další koníčky se vyskytli pouze jednou, byl to například tanec, zahrádka, procházky, astronomie nebo křížovky. První tři místa se u koníčků nejstarších z dětství a současnosti nijak neliší. Jsou stejné. Více zálib nacházejí ve výletech, rodinných akcích, na zahrádkách a chalupách.

Nejmladší se v současné době nejvíce věnují sportu, četbě a cyklistice. Následuje turistika, ruční práce, chalupaření, tanec, zpěv, kultura, PC. 3, to je 7,5% respondentů nemají na koníčky čas. Koníčky které zmínili nejmladší jen jednu jsou například: šachy, vaření, malování, hudba, cvičení, příroda, divadlo, společnost, historie, zahrada, aranžování. Zde je vidět, že se nejmladší v dospělosti vracejí k pasivnějším koníčkům, jako je například chalupaření.

Prostřední se v dospělosti nejvíce věnují sportu, turistice a cestování. Oproti koníčkům z dětství změnili četbu za turistiku. Dále se věnují kosmetice, divadlu, přírodě, lyžování, rybaření, rodině a zahradě stejně jako u předchozích dvou skupin sourozenců.

Tabulka 8: k otázce číslo 12.(v %)

12. Jakým koníčkům se věnujete nyní?		
PRVOROZENÍ:	Sport	38%
	Četba	36%
	Hudba	16%
	Turistika	14%
	Cyklistika	12%
	Cestování	10%
	Výtvarné umění	6%
	Fotografování	6%
	Lyžování	6%
	Rodina-manželka	6%
NEJMladší:	Sport	27,5%
	Četba	20%
	Cyklistika	12,5%
	Turistika	10%
	Ruční práce-šití	10%
	Chalupaření	10%
	Nemají čas na koníčky	7,5%
	Tanec	5%
	Zpěv	5%
	Kultura	5%
	PC	5%
	Programování, grafika	5%
PROSTŘEDNÍ:	Spor	27%
	Turistika	18%
	Cestování	9%

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka číslo 13 měla za cíl zjistit, zda se respondenti **někdy setkali se sdělením „pořadí narození sourozenců v rodině, má vliv na osobnost člověka“** Záporné odpovědi převažovaly u všech třech skupin. Však u prvorozených 42%, u nejmladších 40% a u prostředních 45% respondentů se s tímto sdělením již setkali.

Podotázka, která následovala, byla otázkou ověřovací. Pokud se respondent se sdělením již setkal, měl se pokusit toto tvrzení stručně vysvětlit. U prvorozených vysvětlilo tvrzení správně 81%, u nejmladších tomu bylo stejně jako u prvorozených a u prostředních odpovědělo všech 100% správně. Velká většina respondentů touto odpovědí potvrdila, že znají obsah slov „sourozeneckých konstelací“.

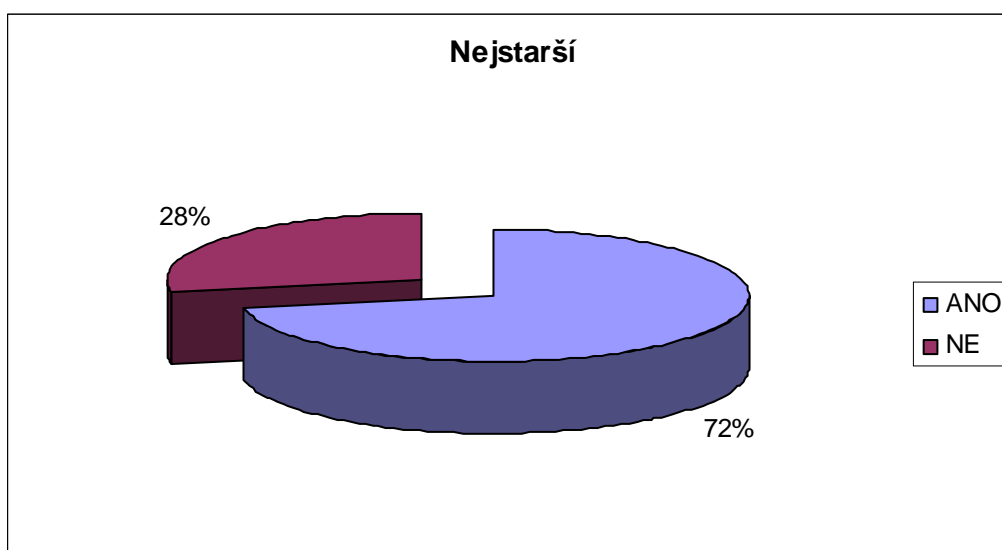
Tabulka 9: k otázce číslo 13. (v %)

13. Setkal/a jste se sdělením „pořadí narození sourozenců v rodině, má vliv na osobnost člověka“?		
NEJSTARŠÍ:	NE	58%
	ANO	42%
-pokud ANO, stručně vysvětlilo:	DOBŘE	81%
	ŠPATNĚ	19%
NEJMLADŠÍ:	NE	60%
	ANO	40%
-pokud ANO, stručně vysvětlilo:	DOBŘE	81%
	ŠPATNĚ	19%
PROSTŘEDNÍ:	NE	55%
	ANO	45%
-pokud ANO, stručně vysvětlilo:	DOBŘE	100%

Zdroj: vlastní výzkum

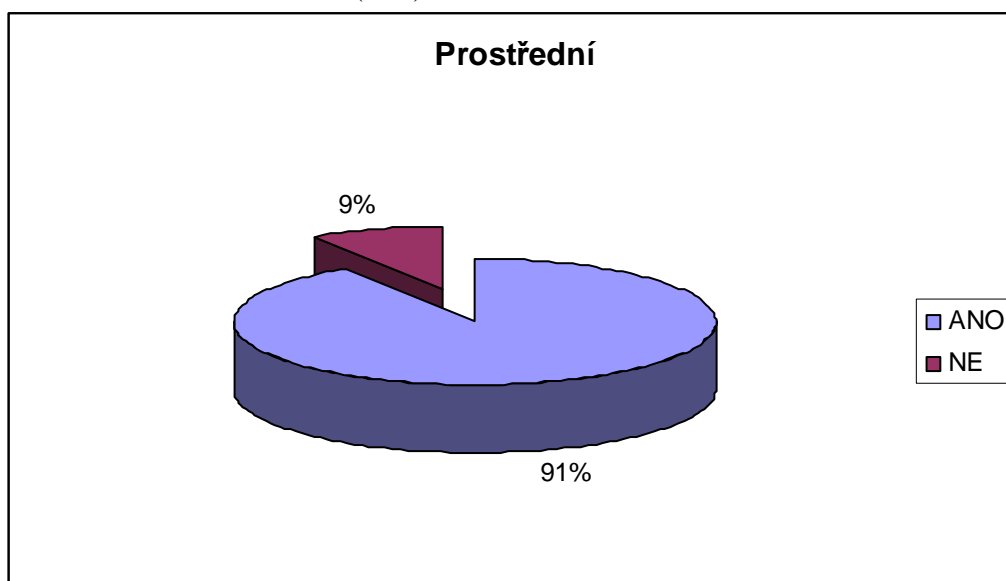
Otázka číslo 14 sledovala, zda se jedinec domnívá, že **výběr povolání je ovlivněn jeho vlastnostmi**. Všichni respondenti uvedli, že ano. U nejstarších se objevilo 28% a u nejmladších 15% respondentů, kteří tento názor nesdílí a domnívají se, že výběr povolání není ovlivněn jejich vlastnostmi.

Graf 11: k otázce číslo 14. (v %)

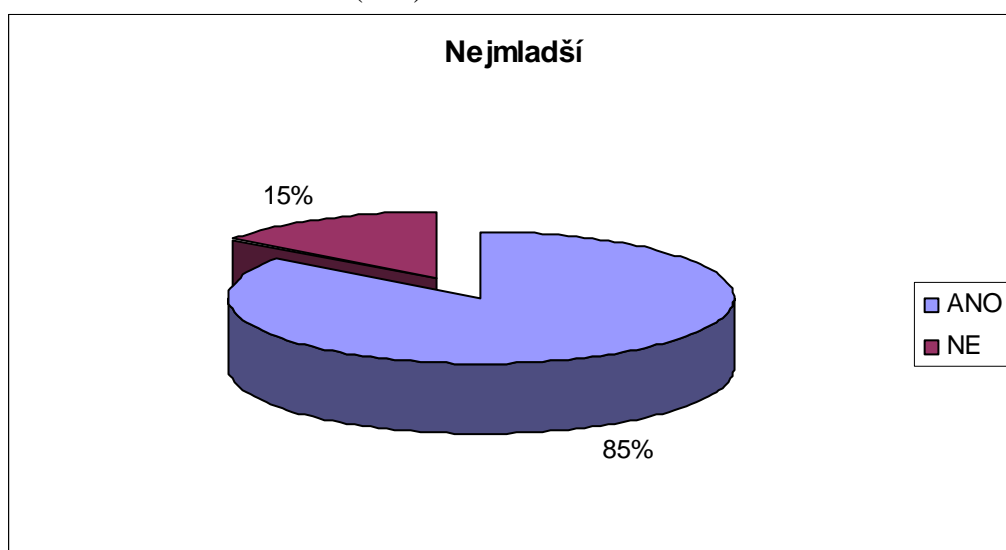
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 12: k otázce číslo 14. (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

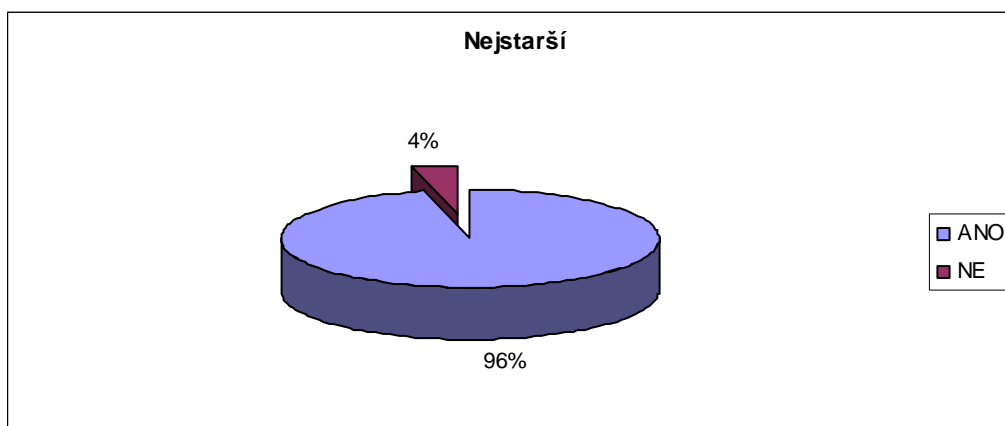
Graf 13: k otázce číslo 14. (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

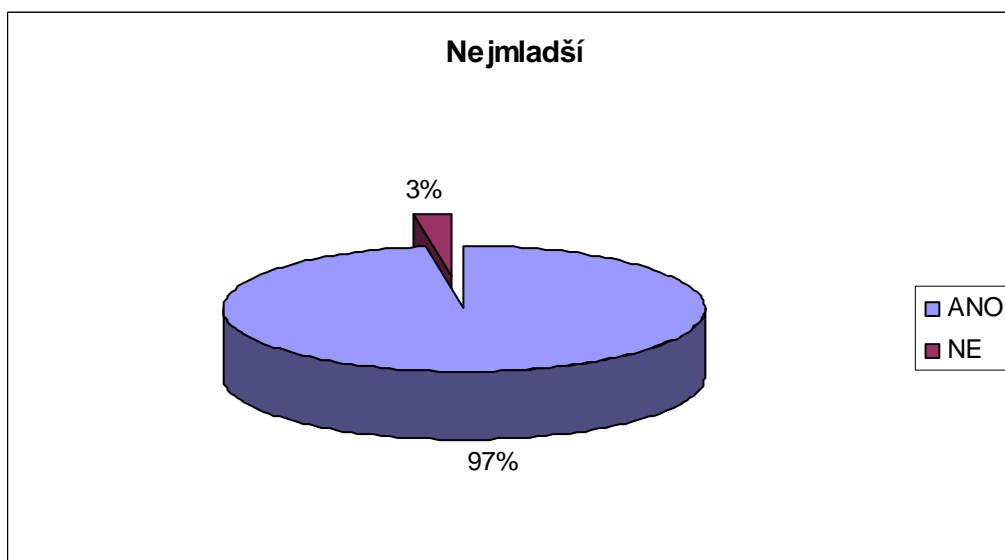
Otázka číslo 15 zjišťovala, zda **vyžaduje respondentovo povolání zodpovědnost**. Opět i zde všechny tři skupiny respondentů odpověděly kladně. 96% nejmladších, 97% nejmladších a všech 100% prostředních jsou v povolání zodpovědní. Prostřední se vyjádřili 100% kladně.

Graf 14: k otázce číslo 15. (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

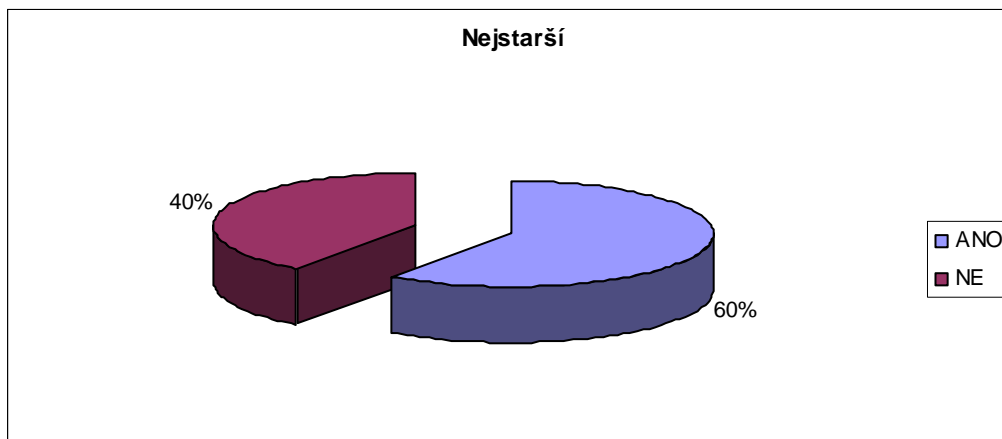
Graf 15: k otázce číslo 15. (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

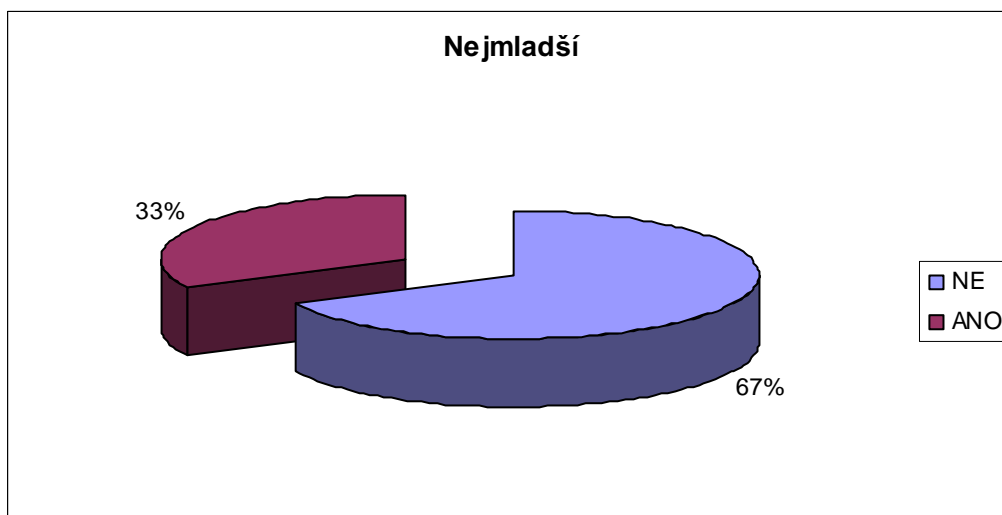
Otázka číslo 16 se ptala **zda se respondent považuje za perfekcionista.** Odpovědi na tuto otázku podporují Lemanovu teorii. Za perfekcionista se považuje 60% nejstarších, na rozdíl od nejmladších, kde převažovala záporná odpověď a to 67% respondentů. V této odpovědi uvádí 55% prostředních, že se nepovažují za perfekcionisty, podobně jako prvorození.

Graf 16: k otázce číslo 16. (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

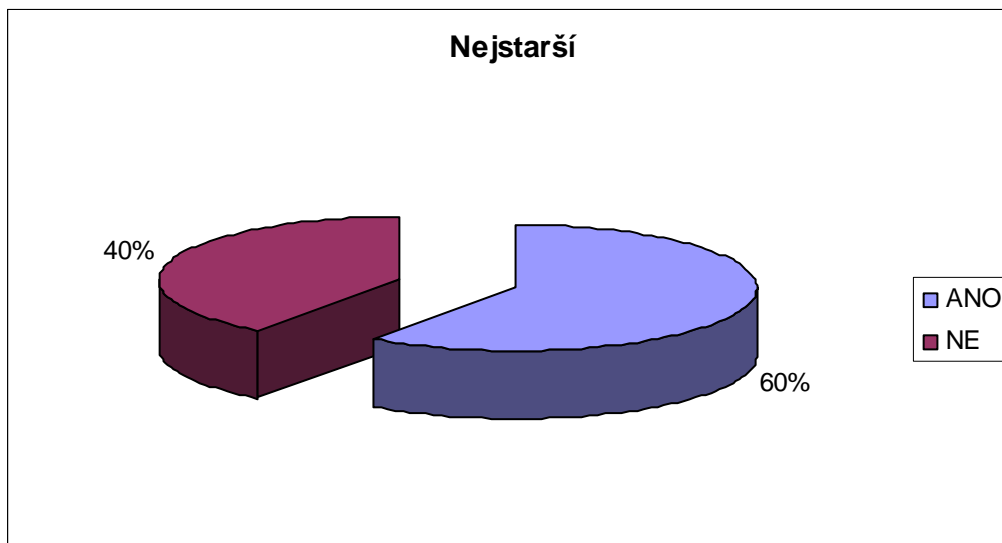
Graf 17: k otázce číslo 16. (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

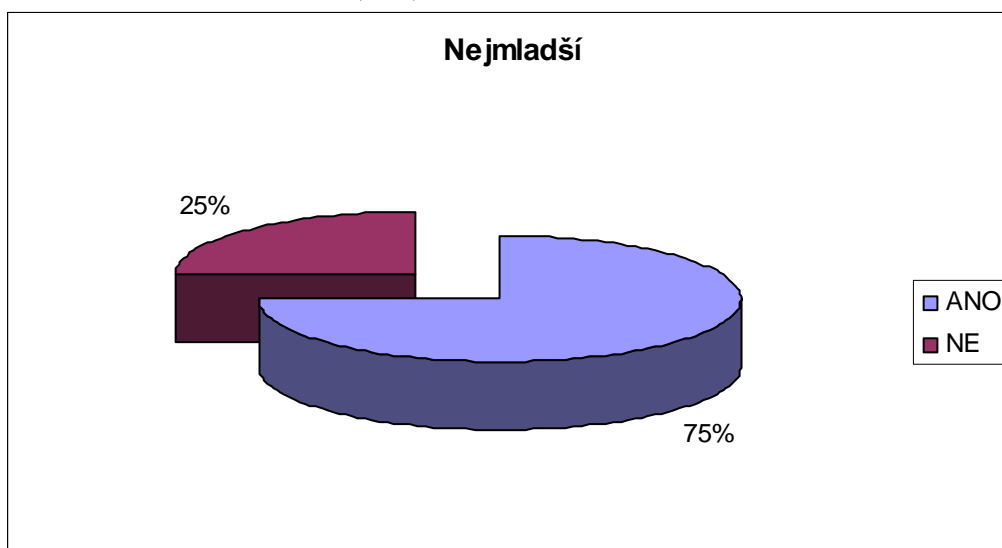
Otázka číslo 17 se týká profesní orientace. Táže se, **zda jedinec uplatňuje ve své profesní orientaci flexibilitu a nezávislost**. Nejstarší odpověděli kladně a to v 60%. S velice významným procentem zde figurovali nejmladší – 75% odpovědělo, že ano. Jsou to vyšší procenta, než u nejstarších, což odpovídá předpokladům pro jejich povolání vzhledem k postavení v konstelaci. Zde se naopak odpověď prostředních blíží k nejmladším, protože 64% prostředních respondentů uvádí, že ve své profesní orientaci preferují flexibilitu a nezávislost.

Graf 18: k otázce číslo 17. (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 19: k otázce číslo 17. (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka číslo 18 řešila, zda jedinec **uplatňuje ve své profesní orientaci své osobní vlastnosti**. Odpověď ano uvedlo 95% prvorozených, 88% nejmladších a 91% prostředních. Pouze 5% prvorozených, 12% druhorozených a 9% prostředních uvedlo, že ne.

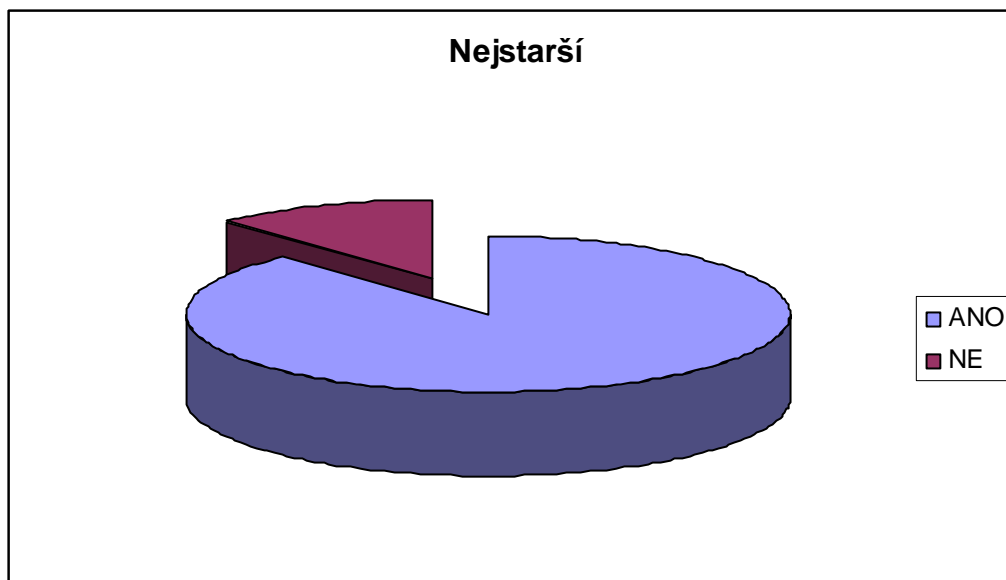
Podotázka byla otevřená a navazovala na kladnou odpověď respondentů. Pokud ano, konkrétně které. Nejstarší zmiňovali, že nejčastěji uplatňují pečlivost,

komunikativnost, zodpovědnost, rozhodnost, pracovitost, trpělivost, důslednost. Vlastnosti typu: spolehlivost, starostlivost, šarm cílevědomost, smysl pro pořádek, otevřenost, tolerance, empatie, silná vůle, dobrosrdečnost, tvořivost, vytrvalost, ochota, harmonie, rozvážnost a důvěryhodnost, byly zmiňovány pouze jednou.

Nejmladší ve své profesi nejvíce uplatňují flexibilitu, spolehlivost, zodpovědnost, pracovitost, nezávislost, komunikativnost-umění jednat s lidmi, trpělivost. Pozadu nezůstává ani rozhodnost, skromnost, pečlivost a vlastnosti označené pouze jedním respondentem, jako je například dochvilnost, tvrdohlavost, empatie, kreativita, ctižádost, logika, klid, rozvaha, loajalita, slušnost, pohotovost, přesnost, cílevědomost, upřímnost, ochota a laskavost. V těchto vlastnostech jsou odraženy teorie Lemana, které se shodují s hypotézou. Je zde vidět že nejmladší jsou spíše flexibilní a nezávislí.

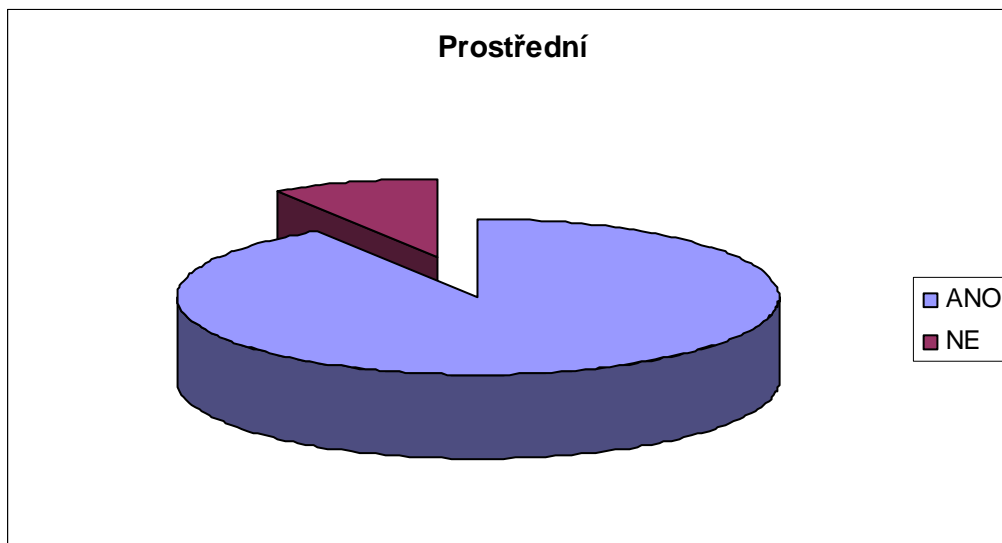
Prostřední ve svém povolání uplatňují předně pečlivost, zodpovědnost, komunikativnost a empatii. Po jedné vlastnosti dále uvedli pracovitost, spolehlivost, dobrý vztah k lidem, temperament, zdatnost, svědomitost, flexibilitu a systémové myšlení.

Graf 20: k otázce číslo 18. (v %)

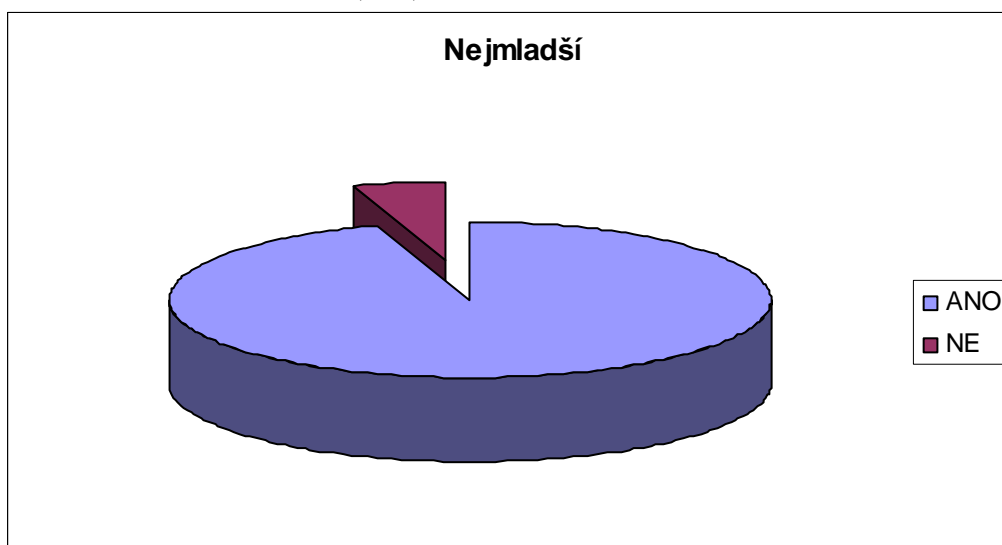
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 21: k otázce číslo 18. (v%)

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 22: k otázce číslo 18. (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka 10: Podotázka k otázce číslo 18. (v %)
pokud ANO, které:

NEJSTARŠÍ:	Pečlivost	22%
	Komunikativnost	16%
	Zodpovědnost	14%
	Rozhodnost	14%
	Pracovitost	9%
	Trpělivost	4,5%
	Důslednost	4,5%

NEJMĽADŠÍ:	Flexibilita	16%
	Spolehlivost	16%
	Zodpovednost	13%
	Pracovitost	11%
	Nezávislost	11%
	Komunikativnost-jednat s lidmi	11%
	Trpělivost	8%
PROSTŘEDNÍ:	Pečlivost	40%
	Zodpovednost	30%
	Komunikativnost	20%
	Empatie	20%

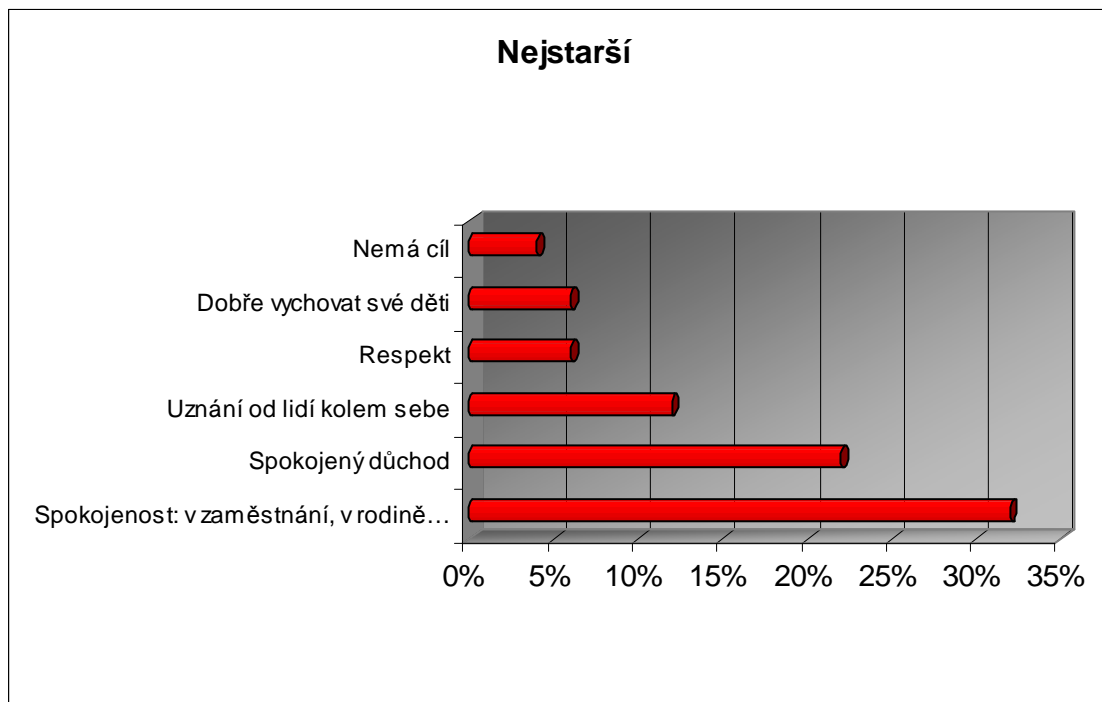
Zdroj: vlastní výzkum

Poslední otázka číslo 19 byla také otevřená. Respondent se měl vyjádřit, **čeho chce v životě dosáhnout**. U nejstarších uvedlo 32% respondentů, že chtějí dosáhnou spokojenosti v zaměstnání, v rodině, v životě, v manželství a lidí kolem sebe. Dalších 22% se chce dožít spokojeného důchodu a následných 12% respondentů si přeje uznání lidí kolem sebe. Byl zmiňován i respekt od okolí, přání dobře vychovat děti, dobře zajistit rodinu, být finančně nezávislý, dělat co je baví, dožít se klidného stáří, samostatnosti, užitečnosti, mít pěkný vztah s lidmi, být nejlepší a prožít krásnou budoucnost. Několik respondentů uvedlo, že žádný cíl nemá. Z odpovědí je znát že nejstarší si přejí celkovou spokojenost, rodinnou pohodu, uznání a respekt od druhých.

Nejmladších 22,5% respondentů uvedlo, že si přejí dožít důchodu. Dalších 17,5% jedinců nemá žádný cíl do budoucna. Následně byla uvedena celková spokojenost, přání pracovat na místě, které je bude bavit, být nezávislý a užívat si a mít šťastnou rodinu. Následovala přání dobře vychovat své děti, být finančně nezávislý, najít klidnou a svobodou práci do budoucna, mít úspěch ve sportech, být co nejdéle zdravý, dělat práci tak, aby přinášela radost, stát se soběstačným a moudrým. Celkově je vidět, že nejmladší si přejí nezávislou budoucnost, jak po finanční stránce, tak v práci a celkově v životě.

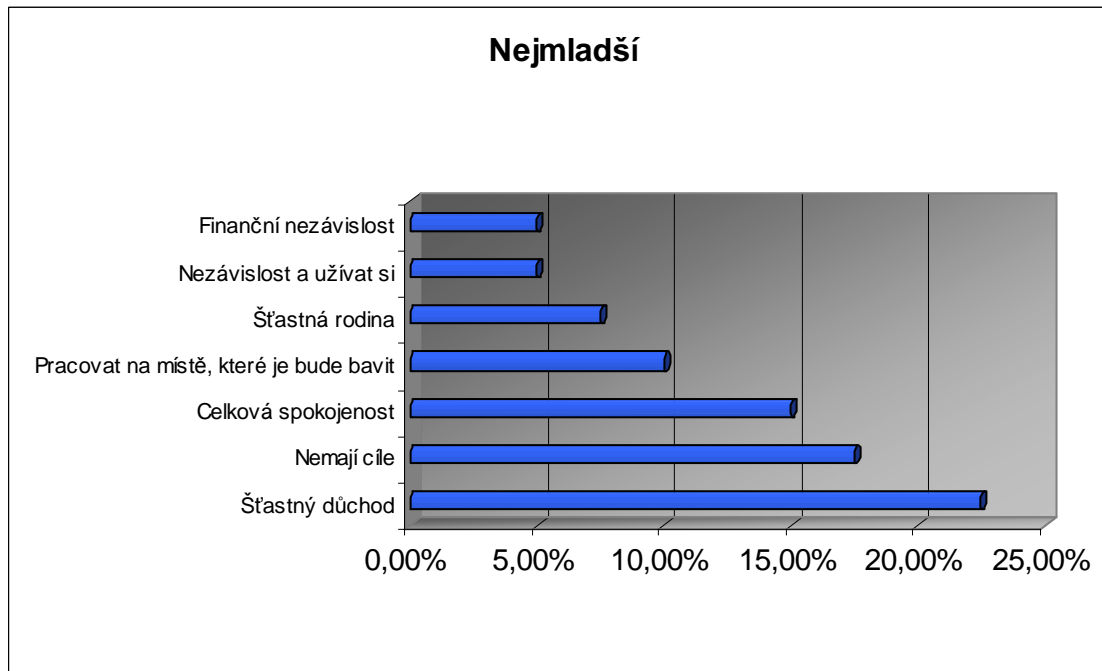
Prostřední se hlavně touží dožít důchodu. Mezi odpověďmi se dále objevila i přání prožít aktivní stáří, být spokojen v rodině a spokojenost jako cíl. 9% respondentů nemá žádné cíle nebo si přeje změnit zaměstnání.

Graf 23: k otázce číslo 19. (v %)

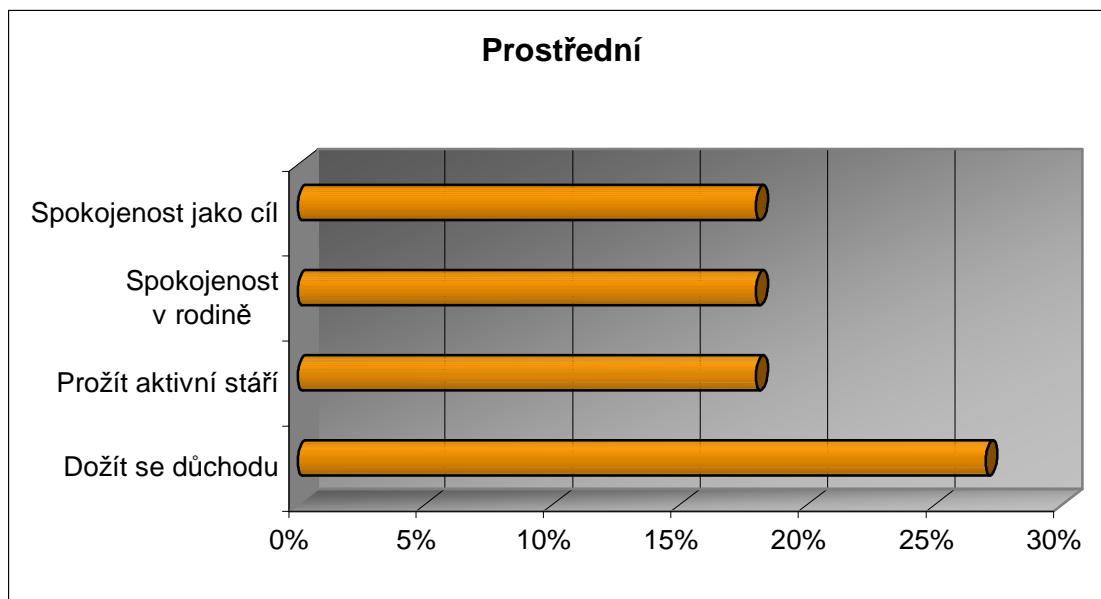
Zdroj: vlastní výzkum

Graf 24: k otázce číslo 19. (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Graf 25: k otázce číslo 19. (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

4.2 Profesionální orientace v proměnné během desetiletí

Nejstarších bylo ve věkovém rozmezí 18-25let 16%. Z toho je zatím 88% středoškoláků s maturitou a 12% vysokoškoláků. V současnosti studuje 37%, 24% pracuje v pohostinství, 24% ve zdravotnictví. Původně studovalo 88% a 12% pracovalo jako zdravotní sestra.

Nejstarších ve věkovém rozmezí **26-40 let** bylo 42%. Z toho 62% vysokoškoláků a 38% středoškoláků s maturitou. V současné době pracuje 29% jako úředník ve školství. Dalších 3 respondenti, což je 14% pracuje ve zdravotnictví, jako lékař, 14% ve školství jako učitelka, 14% v sociálním oboru, 10% ve službách, konkrétně v kultuře nebo v cestovním ruchu, 10% je podnikatel ve výuce jazyků nebo v internetu, 5% je ve státní službě u policie a další 5% vývojový inženýr. Na rozdíl od předchozího v minulosti pracovalo 24% ve školství v národní škole jako vychovatelka, učitelka, účetní, či ekonom. Následných 19% studovalo, 14% pracovalo jako obchodník, energetik, ekonom, dalších 14% ve zdravotnictví, jako lékař či zdravotní sestra, 10% ve státním sektoru u policie nebo jako informatik, 10% v cestovním ruchu, 5%, jako řemeslník. Však oproti předchozímu nejvyššímu % u současného úřednického

povolání, je zde pouze 1 původním povoláním úředník ve školství. **U této věkové skupiny se původní povolání od současného povolání příliš nezměnilo. Většina dříve pracovala ve školství a nyní (v současné době) na úřadě, ovšem ve stejném oboru a to ve školství.**

U nejstarších ve věkovém rozmezí **41-65 let**, kteří tvořili stejně velkou skupinu jako u věku předchozího, bylo 42% respondentů. Z toho 52% je středoškoláků s maturitou a 48% vysokoškoláků. I zde pracuje v současnosti na nejvyšším místě, s 38% nejstarších jako úředník ve školství, úředník nebo na OŠMT, 33% ve zdravotnictví jako lékař, zdravotní sestra, či sekretářka., 19% pracuje v obchodě, průmyslu, životním prostředí nebo jako specialista, 14% podniká v prodeji, nebo 14% pracuje ve školství a poslední ve službách v obchodě. Původní povolání nejmladších bylo z 24% úředník, jako sociální pracovník, či účetní. 24% pracovalo ve školství v předškolním vzdělávání, či jako ředitelka v mateřské škole, 19% jako technik, geograf, v průmyslu, 14% ve zdravotnictví v lékařském povolání nebo jako zdravotní sestra, 10% studovalo, 5% pracovalo jako sociální pracovník a posledních 5% jako ekonom v bankovníctví. Ani zde se příliš rozdíl v povolání během let neměnil. **Většina respondentů zůstala u svého původního povolání nebo alespoň v oboru. Například jako úředník, či pracovník ve školství.**

Celkově se zde oproti nejmladším více objevovala povolání ve vedoucích funkcích. Jako například ředitelka v mateřské škole, či podnikatel. V oboru zdravotnictví byl také často zmiňován obor lékař, však u nejmladších pouze jednou. **U nejstarších je znát rigidita a perfekcionismus. Zůstávají během života u jednoho zaměstnání a nemění ho, protože si hůře zvykají na nové a nezaběhnuté pracovní postupy.**

Tabulka 11, Povolání u nejstarších: (v %)

Povolání		
Věk	18-25 let	16%
Vzdělání:	Středoškolské s maturitou	88%
	Vysokoškolské	12%
Současné povolání:	Student	37%
	Služby: pohostinství	24%

	Zdravotnictví: zdrav. sestra	24%
	Jiné: mateřská dovolená	12%
Původní povolání:	Student	88%
	Zdravotnictví: zdrav. sestra	12%
Věk:	26-40 let	42%
Vzdělání:	Vysokoškolské	62%
	Středoškolské s maturitou	38%
Současné povolání:	Úředník/ce: školství	29%
	Zdravotnictví: lékař, zdrav sestra	14%
	Školství: učitelka	14%
	Sociální: sociální obor	14%
	Služby: kultura, cestovní ruch	10%
	Podnikatel/ka, živnostník: výuka jazyků, internet	10%
	Státní služba: policie	5%
	Jiné: vývojový inženýr	5%
Původní povolání:	Školství: národní škola, vychovatelka, účetní, ekonom, učitelka	24%
	Student	19%
	Jiné: ekonom, energetik, obchodník	14%
	Zdravotnictví: lékař, zdravotní sestra	14%
	Státní obor: policie, informatik	10%
	Služby: cestovní ruch	10%
	Řemeslník/ce: elektro	5%
	Úředník/ce: školství	5%
Věk	41-65 let	42%
Vzdělání:	Středoškolské s maturitou	52%
	Vysokoškolské	48%
Současné povolání:	Úředník/ce: školství, účetní, OŠMT	38%
	Zdravotnictví: lékař, zdravotní sestra, sekretářka	33%
	Jiné: obchod, průmysl, životní prostředí,	19%

	specialista	
	Podnikatel/ka, živnostník: prodej, zprostředkovatel	14%
	Školství: učitelka	5%
	Služby: obchod	5%
Původní povolání:	Úředník/ce: soc. prac., účetní	24%
	Školství: mateřská škola- ředitelka, předškolní vzdělávání	24%
	Jiné: technik, geograf, průmysl, sadovnicko- krajinařské	19%
	Zdravotnictví: lékař, zdravotní sestra	14%
	Student	10%
	Sociální: sociální pracovník	5%
	Bankovníctví: ekonom	5%

Zdroj: vlastní výzkum

U **nejmladších** ve věkovém rozmezí **18-25 let**, je v současnosti 60% studentů, 40% pracuje ve zdravotnictví. Zatím nejvyšší dosažené vzdělání ve 100% je středoškolské s maturitou. V minulosti bylo 80% studentů a 20% pracovalo ve zdravotnictví.

Ve věkovém rozmezí **26-40 let** je 50% respondentů vysokoškoláků, 37% středoškoláků s maturitou a 12% vyučeno. 37,5% se v současné době věnuje oboru úředník, konkrétně v odměňování, školství a životní prostředí. Dalších 31,5% pracuje ve školství, jako učitelka nebo vychovatelka, 22% ve službách v cestovním ruchu, směnárně nebo ve vzdělávání a 6% jako řemeslník. V původním povolání pracovalo 45% ve službách jako prodavačka, v cestovním ruchu a pohostinství, dalších 43% ve školství, jako učitelka a vychovatelka, 12,5% studovalo, 6% vykonávalo lékařské povolání, 6% pracovalo jako automechanik a nebo jako úředník ve školství. **V této věkové skupině u nejmladších jsou patrné znatelné rozdíly v současném a původním povolání. Většina původně pracovala ve službách, ale později se začala věnovat povolání úřednickému či práci ve školství.**

V nejčastěji zmiňované věkové skupině (rozmezí) **41-65 let** bylo u nejmladších nejvíce respondentů s vysokoškolským a středoškolským vzděláním a to se 47,5% v obou případech. Pouze 1 respondent, to je 5% měl středoškolské vzdělání bez maturity. 26% jedinců v současnosti pracuje (nejčastěji) jako úředník, konkrétně ve školství, na KU a životním prostředí. Na stejné pozici s 26% se umístilo povolání ve školství, jako učitel. Dalších 10,5% pracuje ve zdravotnictví, jako všeobecná sestra, 5% jako skladník, 5% jako řemeslník, 5% jako živnostník, 5% ve státní službě, jako laborant a 5% studuje. V původním povolání pracovalo nejvíce 37,5% ve školství, jako učitel, 15,5% jako bankéř, mechanik a řemeslník v elektrotechnice, na stejné pozici s 15,5% bylo zaměstnání projektant, zahradnice a spojař, 10,5% pracovalo ve zdravotnictví, jako setra, 10,5% jako úředník a 5% studovalo. Podobně je tomu tak i v této věkové skupině nejmladších. **Původní povolání většiny respondentů bylo ve školství, či v řemeslných pracích, dnes však pracují na úradě nebo ve školství.**

U nejmladších se neobjevil pouze jednou v oboru zdravotnictví lékař, oproti nejstarším, kde byla tato profese častěji zmiňována. Z výsledků je také patrné, že jsou nejmladší v průběhu života v povolání flexibilní a prodělali tak v životě i povolání více změn. **Neprosazují se však ve vedoucích funkcích. Se změnami se celkově lépe vyrovnávají nejmladší než starší.**

Tabulka 12, Povolání u nejmladší: (v %)

Povolání		
Věk:	18-25 let	12,5%
Vzdělání:	Středoškolské s maturitou	100%
Současné povolání:	student	60%
	Zdravotnictví: zdravotní sestra	40%
Původní povolání:	Student	80%
	Úředník/ce	20%
Věk:	26-40 let	40%
Vzdělání:	Vysokoškolské	50%
	Středoškolské s maturitou	37,5%
	Středoškolské odborné, bez maturity	12,5%
Současné povolání:	Úředník/ce : odměňování, školství , životní prostředí	37,5%

	Školství: učitelka , vychovatelka	31%
	Služby: Cestovní ruch , směnárna, vzdělávání,	25%
	Řemeslník/ce: Automechanik	6%
Původní povolání:	Služby: prodavačka, cestovní ruch , pohostinství	45%
	Školství: učitelka, vychovatelka	43,5%
	Student	12,5%
	Zdravotnictví: lékař	6%
	Úředník/ce, školství	6%
	Řemeslník/ce: automechanik	6%
Věk:	41-65 let	47,5%
Vzdělání:	Středoškolské s maturitou	47,5%
	Vysokoškolské	47,5%
	Středoškolské odborné, bez maturity	5%
Současné povolání:	Úředník/ce: školství, KU- rozpoče, životní prost.	26%
	Školství: učitelství	26%
	Zdravotnictví: všeobecná sestra	10,5%
	Dělník/ce: skladník	5%
	Řemeslník/ce: elektro	5%
	Služby	
	Podnikatel/ka, živnostník: elektro	5%
	Státní služba: laborantka	5%
	Student	5%
původní povolání:	Školství: učitelství	37,5%
	Řemeslník/ce: Bankéř, mechanik, elektro	15,5%
	Jiné: projektant, zahradnice, spojař	15,5%.
	Zdravotnictví: všeobecná sestra	10,5%
	Úředník/ce: rozpočet	10,5%
	Student	5%

Zdroj: vlastní výzkum

Prostředních ve věku 18-25 se nevyskytoval žádný respondent. Ve věkovém rozmezí **26-40 let** se nacházelo 27% respondentů. Z toho 67% vystudovalo střední školu s maturitou a 33% vysokou školu. Jejich nejčastější povolání v současnosti je z 67% jako úředník. Dalších 33% pracuje ve školství jako učitelka. Mezi původní povolání u prostředních patří 33% dělník, 33% ve službách v cestovním ruchu a 33% úředník ve školství. **Prostřední se v tomto případě blíží nemladším, kteří jsou pružní a během desetiletí jsou schopni své povolání změnit.**

Věková skupina **41-65 let** je zastoupena 73%. Z toho 62,5% vystudovalo střední školu s maturitou a 37,5% vysokou školu. Úřednické povolání v současné době vykonává 50%, dalších 12% pracuje ve službách jako IT, 12,5% pracuje ve zdravotnictví jako zdravotní sestra, 12,5% ve státní službě ve zkušebním stavebnictví a 12,5% jako projektant. Jejich původní povolání bylo z 50% úřednické, nikterak se nezměnilo oproti povolání současnému. Dalších 12,5% pracovalo jako řemeslník, 12,5% ve službách jako energetik, 12,5% jako zdravotní sestra a 12,5% ve školství jako učitelka v mateřské škole. **Zde se prostřední naopak blíží prvorozeným. Jejich původní povolání se většinou shoduje se současným.**

Tabulka 13, Povolání u prostředních: (v %)

Povolání:		
Věk	26-40 let	27%, 3 resp.
Vzdělání:	Středoškolské s maturitou	67%, 2
	Vysokoškolské	33%, 1
Současné povolání:	Úředník/ce : školství	67%, 2
	Školství: učitelka	33%, 1
Původní povolání:	Dělník/ce	33%, 1
	Služby: cestovní ruch	33%, 1
	Úředník/ce, školství	33%, 1
Věk	41-65 let	73%, 8 resp.
Vzdělání:	Středoškolské s maturitou	62,5%, 5
	Vysokoškolské	37,5%, 3
Současné povolání:	Úředník/ce: doprava, KU-OŠMT, školství	50%, 3, 1M
	Služby: IT	12,5%, 1
	Zdravotnictví: zdravotní sestra	12,5%, 1
	Státní služba: stavební zkušebnictví	12,5%, 1M
	Jiné: projektant	12,5%, 1M
Původní povolání:	Úředník/ce: doprava, OŠMT, stavebnictví	50%, 2, 2M
	Řemeslník/ce: elektro	12,5%, 1M
	Služby: energetika	12,5%, 1
	Zdravotnictví: zdravotní sestra	12,5%, 1
	Školství: učitelka MŠ	12,5%, 1

5. Diskuse

5.1 *Obecné poznámky*

Ve své práci jsem se hlavně zaměřila na porovnávání dvou sourozeneckých skupin a to prvorozených a nejmladších sourozenců různého věku a různého profesního zaměření. (20) Menší pozornost jsem věnovala i skupině prostředních. Zajímala mě na jedné straně informovanost o sourozenecké konstelaci a na straně druhé její vliv na budoucí povolání. Predispoziční faktory, které provázejí člověka od narození, jsem porovnávala u prvorozených s nejmladšími a ověřovala na tomto základě možnost, že tak byl ovlivněn výběr jejich povolání. (30) Také mne zajímalo, zda své specifické vlastnosti uplatňují ve svém současném povolání. (3) Předpokládala jsem totiž, že výběr povolání bude u jednotlivých skupin proměnný během následujících desetiletí, vlivem rozdílných vlivů ve výchově a zcela nových pracovních možností po roce 1989.

Můj zájem a tím i předpoklad vyjádřený hypotézou vychází především z teorie Kevina Lemana, který se věnoval komplexní problematice dané pořadím narození dítěte v rodině. (20) Předpokládala jsem podle již zjištěných výsledků statistik, že prvorození budou vyhledávat klidná zaměstnání, která vyžadují přesnost, vysokou schopnost soustředění, houževnatost i zodpovědnost a to především vzhledem k jejich perfekcionistačké povaze a silné vůli dosáhnout úspěchu. Na rozdíl od nejmladších dětí z rodiny, kteří jsou svou povahou spíše volnomyšlenkáři, jsem u nich předpokládala, že budou vyhledávat práci s abstraktním obsahem a umělecky založená povolání. (30)

Samozřejmě, že k výběru povolání nestačí pouze určité predispozice, ale je třeba brát v úvahu výchovu, která má na jedince zásadní vliv a která se také měnila během desetiletí. (24) To všechno bylo podkladem pro základní úvahu v hypotézách. Odpovědi v dotaznících byly vyplněny respondenty úplně a věřím, že díky anonymitě i pravdivě. Výsledky hodnocení byly pro mne očekávané, ale do jisté míry i překvapující. Zejména u výběru povolání prvorozených a nejmladších se mé předpoklady, že nejstarší sourozenci v rodině preferují takový typ povolání, ve kterém se uplatňují osobnostní

vlastnosti směřující k perfekcionismu a nejmladší sourozenci v rodině preferují takovou profesní orientaci, kde se nejvíce uplatňuje flexibilita a nezávislost, potvrdily. (34)

Překvapující však pro mne byly výsledky skupiny prostředních sourozenců v rodině. Prostřední se zají být trochu tajemnými. I literatura se jimi málo zabývá. Je jim věnováno méně prostoru i ve výzkumu, a tak ani já se nemohu porovnávat své výsledky s literárními údaji. Na otázky týkající se povolání se u této skupiny respondentů odpovědi z velké části blížily skupině nejmladších. Však v otázkách, které se zabývaly domácími pracemi, péčí o sourozence jsou prostřední podobní skupině nejstarších sourozenců. (20) Domnívám se, že kdybych měla možnost zhodnotit větší počet respondentů, výsledky by byly přesvědčivější.

5.2 Povolání v proměnné

Abych zjistila, jak se povolání u daných skupin měnilo v průběhu desetiletí, použila jsem do dotazníku identifikační otázky a otázky týkající se současného a původního povolání. Proměnná se zde odrazila v politických, ekonomických a sociálních změnách, které ovlivňují ve značné míře povolání, tj. zda zůstane stejné nebo jedinec díky novým možnostem dosáhne změny, ať už do budoucna úspěšné či nikoliv. Proměnná by tedy podle tohoto předpokladu měla korespondovat s politickými a ekonomickými změnami se všemi svými důsledky. U odpovědí dotazovaných se celkově objevilo více změn. Možnosti jednotlivců jsou samozřejmě velmi ovlivněny i dosaženým vzděláním, jak výchozím tak i postupně dokončovaným, měněným, např. rekvalifikace. (17)

5.3 Perfekcionismus u nejstarších

Všechny otázky v dotazníku jsem směřovala tak, abych zjistila jak byl jedinec vychováván, jakou měl v rodině zodpovědnost, jakým domácím pracím se doma věnoval a zda svůj charakter uplatňuje ve svém povolání. Z výsledků otázek týkajících se domácích prací bylo patrné, že nejstarší byli vedeni k pořádku i zodpovědnosti a naučili se tak řádu a režimu. Ti co se podílejí na pracích se naučí režimovým věcem a spolupráci, kterou mohou později uplatňovat v zaměstnání. (11)

U nejstarších sourozenců ve věkové skupině 26-40 let se původní povolání od současného téměř nikde nezměnilo. Většina z nich dříve pracovala ve školství v profesi učitele. V současné době uplatňují své znalosti a zkušenosti jako úředníci stále ve stejném oboru.

Také většina nejstarších respondentů ve věkové skupině 41-65 let zůstala u svého původního povolání nebo alespoň v oboru. Oproti nejmladším se zde více objevovala povolání ve vedoucích funkcích, například ředitelka v mateřské škole. U nejstarších nápadně projevuje rigidita a perfekcionismus. Zůstávají během života u jednoho zaměstnání a nemění ho, protože jsou konzervativní, hůře si zvykají na nové formy a způsoby práce. (20)

5.4 Flexibilita a nezávislost u nejmladších

Z výsledků otázek týkajících se domácích prací bylo patrné, že nejmladší, na rozdíl od prvorozených, se o sourozence prakticky nezajímali a minimálně se o ně starali. Důsledkem toho může být, že neumí spolupracovat s lidmi. Nejmladší pravděpodobně proto nevyhledávají zaměstnání se sociálním zaměřením, jsou méně komunikativní. (33)

Ve věkové skupině 26-40 let jsou již patrné znatelné rozdíly mezi původním a současným povoláním. Většina původně pracovala ve službách, ale později se začali věnovat zcela odlišnému povolání.

Podobně je tomu tak i ve věkové skupině 41-65 let nejmladších. Původní povolání většiny respondentů bylo ve školství, či v řemeslných pracích, dnes však pracují jako úředníci. Z výsledků je také patrné, že jsou nejmladší v průběhu života v povolání flexibilní a prodělali jak v životě tak i v povolání více změn. Se změnami se celkově lépe vyrovnávají nejmladší oproti nejstarším. Neprosazují se však ve vedoucích funkcích. (32)

Souhrnně lze říci, že mladá skupina nejstarších i nejmladších se chovají stejně ve vztahu k povolání. Rozdíl je až u druhé a starší věkové skupiny, kdy nejstarší vydržely ve svých dosavadních profesních pozicích a nejmladší si našli zcela odlišná zaměstnání.

Největší počet respondentů byl ve věku 41-65 let. Charakteristické pro tuto skupinu je, že vyrůstaly z 90-ti % v úplných rodinách. Zajímavým prvkem bylo, že nikdo z těchto respondentů nezažil období nezaměstnanosti. A však většina (64%) pracujících respondentů během svého života změnila zaměstnání. Tato problematika nebyla v této práci řešena ani přímo zkoumána, ale je velice zajímavá a proto se o ni na závěr zmiňuji a stála by za hlubší pohled.

6. Závěr

Cíl práce byl zaměřen na ověření některých závěrů publikovaných studií zaměřených na zkoumání dané problematiky s přihlédnutím k proměnám hodnotové orientace mj. ve vztahu k profesní volbě v posledních desetiletích. Cíl byl splněn vyplněním dotazníků skupinou respondentů s jeho následným vyhodnocením a tím vyplývajícími závěry.

První hypotéza, která tvrdila, že nejstarší sourozenci v rodině preferují takový typ povolání, ve kterém se uplatňují osobnostní vlastnosti směřující k perfekcionismu, se v této práci *potvrdila*. I přes kladné výsledky se však poměrně velká část prvorozených respondentů nepovažovala za perfekcionista, což je subjektivní hodnocení.

Druhá hypotéza, která obsahovala tvrzení, že nejmladší sourozenci v rodině preferují takovou profesní orientaci, kde se nejvíce uplatňuje flexibilita a nezávislost, se i zde *potvrdila*.

Touto problematika je v literatuře velmi málo frekventovaná, protože je tendence sourozenecké vztahy obecně podceňovat. Spíše se preferují rodičovské vztahy k dětem. Možná si ne tak plně uvědomujeme si, že sourozenci tráví mnohem více času spolu, než s rodiči, kteří na ně uplatňují své výchovné metody a postupy. Kromě vztahů mezi sourozenci je jasné, že formování osobnosti jednotlivce je i v přímém kontextu s pracovní vymezením povinností v rodině.

Výsledky mého výzkumu nejsou převratného charakteru. Ale předpokládám jejich možné využití ve výuce při pedagogicko-psychologicky zaměřených přednáškách, informacích a v pracovním poradenství. Následné využití tohoto tématu by bylo možné v dalším prohlubování výzkumů v problematice „sourozeneckých konstelací“.

7. Seznam použité literatury:

- [1] ADLER, A., *Psychologie dětí*. 2. vyd. Havlíčkův Brod: Práh, 1995. str. 181, ISBN 80-8457-658-5
- [2] ADLER, A., *Understanding Human Nature*. 1.vyd. New York : Fawcett Word Library, 1969. str. 127, ISBN 0-486-26875-6
- [3] BRADLEY, R. W. *Using Birth Order and Sibling Dynamics in Career Counseling*, The Personal and Guidance Journal, č. 9, září 1982
- [4] BOLDIŠ, P. *Bibliografické citace dokumentu podle CSN ISO 690 a CSN ISO 690-2 (01 0197): část 1 – Citace: metodika a obecná pravidla*. Verze 3.2. 1999-2002, poslední aktualizace 3.9.2002. [22.12.2005] Dostupné z <<http://boldis.cz/citace1.pdf>>.
- [5] BOLDIŠ, P. *Bibliografické citace dokumentu podle CSN ISO 690 a CSN ISO 690-2 (01 0197): část 2 – Citace: metodika a obecná pravidla*. Verze 3.2. 1999-2002, poslední aktualizace 3.9.2002. [22.12.2005] Dostupné z <<http://boldis.cz/citace2.pdf>>.
- [6] BOSSARD James, H.S., 1 vyd. *The Large Family System*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press. 1966, str. 7
- [7] CAMPBELL, J. R., *Jak rozvíjet nadání vašich dětí*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001. str. 139-179, str. 25-32, ISBN 80-7178-516-4
- [8] CAMPBELL, R., *Potřebuji tvoji lásku*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1988. str. 26, ISBN 80-85495-63-5
- [9] CLOUD H., FOWNSEND A., *Děti a hranice*. 3. vyd. Praha: Návrat domů, 2007. str. 140, ISBN 80-7255-075-6
- [10] DISMANN M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000. str. 54, ISBN 80-246-0139-7
- [11] DOBSON, James, *Rodičovství chce odvahu*. 2.vyd. Praha: Návrat domů, 2001. str. 16-17, ISBN 80-85495-45-7

- [12] DOBSON, James., *Dětský vzdor*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1995. str. 18, ISBN 80-85495-37-6
- [13] FORER, L.K., PhD., *Henry Still, The birth Order Factor*. 1. vyd. New York: David McKay copany, Inc., 1976. str 9-10, ISBN 0-456-29954-7
- [14] FRAZIER, B., *Siblishing elationship in Later Years*, University of Maryland, 5.4. 2001, str. 13
- [15] HEINOVSKÁ E., *Válka sourozenců*, Pátek Lidových novin - příloha, 29.11 2006. týdeník, ISSN 0007-0756
- [16] KUBCOVÁ, Š., *Kolikáté přišlo na svět*, rubrika: Rozvíjet lidské vztahy ,Čs. Informatorium 3-8, č.3, www.portal.cz/info, únor 2007. str. 13, ISSN 1210-7506
- [17] LANGMEIER, J., Krejčířová D., *Vývojová psychologie*, Praha: Grada, 1998, ISBN 80-7169-195, str. 200-202
- [18] LEMAN K., *Jak se naučit říkat ne*. 158. vyd. Praha: Návrat domů. 2001, str. 42, ISBN 80-7255-046-2
- [19] LEMAN, K., *Making chidren mind withour losing yours*. 1. vyd. Old Tappan, New Persey: Fleming H. Rebelů Company, 1984. str.27, ISBN 0-624-28477-2
- [20] LEMAN, K., *Sourozenecké konstelace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-430-3,
- [21] LIŠKA, V., *Diplomová práce, zpracování a obhajoba*. 3. vyd. Praha: Růžičkův statek, 2003. str. 53, ISBN 80-86579-11-5
- [22] MAREŠ, P., Potočný T., *Modernizace a česká rodina.*, M. Rašticová, Vztah sourozenecké konstelace na míru muskulinity a feminity. 1. vyd. Brno: Barrister and Principál, 2003. str. 332, ISBN 80-86598-61-6,
- [23] MATĚJÍČEK, Z., DYTRICH Z., *Děti, rodina a stres*. 1. vyd. Praha: Galén, 1994. str. 53, ISBN 80-85477-86

- [24] MATĚJÍČEK, Z., *Podobném nebo po zlém? O výchovných odměnách a trestech*. 1. vyd. Praha: Portál, 1993. str.14-17, str.96-99, ISBN 80-85282-78
- [25] MATĚJÍČEK, Z., *Škola rodičů*, 2. vyd. Praha: Maxdorf, 2000. str 278-280, ISBN 80-85912-29-5.
- [26] 2 6. NAKONEČNÝ, M., *Základny psychologie osobnosti*. 1 vyd. Praha: Management press, 1993. str 78, ISBN 80-85603-34-9.
- [27] NEISSER, E. G. , *Brother and sisters*. 1. vyd. New York: Harper and Brother, The modele Moffath, 1951. str,154. 165-166, ISBN 0-564-26538-3
- [28] PLAŇAVA, I., M. Pilát, *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. 3. vyd. Brno: Barrister and Principál, 2002. str.177, ISBN 80-86598-36-5
- [29] PREKOP J., *Malý tyran*, 2. vyd. Praha: portál, 1999. str. 45, ISBN 80-257-9454-1
- [30] PREKOP, J., *Prvorozené dítě o sourozenecké pozici*. 3. vyd. Praha: Grada, 2002. str. 12, ISBN 80-7169-841-5
- [31] SOBOTKOVÁ, I., *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001. str 51, ISBN 80-7178-559-8
- [32] TOMAN, W., *Tha famyly costelation*. 1. vyd. New York: Springer Publishing Copany, 1976. str. 5, ISBN 0-587-26877-5
- [33] VÁGNEROVÁ, J., *Vývojová psychologie, dětství, dospělost, stáří*. 4. vyd. Praha: Portál, 2000. str.188, ISBN 80-7178-308-0
- [34] WILSON, B., G.EDINGTON, *First Child, Second child*, 1. vyd. New York: , Mc.Graw-hill Book Company, 1982. str.99, str.259, ISBN 0-310-90768-3
- [35] ZWEIGENHAR Richard, *Chat scholars, strippers and Congressmen Share-studie Psychology Today*. str.34 květen 1976
- [36] <http://respect.blog.cz/0702/sourozenecke-poradi>, (on line). Leden 2007. (cit. 8.3. 2007)

- [37] <http://www.moje-rodina.cz/v-ichni-mi-rikaji-co-mam-delat>, (on line). Leden 2007. (cit. 5.3. 2007)
- [38] <http://www.rodice.com/casopis/0506/48druhorozeni.pdf>, (on line). Prosinec 2006. (cit. 13. 3. 2007)
- [39] <http://www.sweb.cz/jeronym.klimes/clanky/psychologie/sourozenci.htm>, (on line). Listopad 2006. (cit. 12.3. 2007)
- [40] <http://www.vesmir.cz/clanek.php3?CID=972>, (on line). Listopad 2006. (cit. 12.3. 2007)

8. Klíčová slova:

Sourozenecká konstelace

Pořadí narození

Volba povolání

Prvorozený

Nejmladší

Výchova

Rodiče

5. Kolik máte sourozenců: A. žádného D. tři
B. jednoho E. čtyři
C. dva F. více.....

6. V jakém jste se narodil/a pořadí? A. nejstarší
B. nejmladší
C. prostřední

Add A. Pokud jste se narodil/a jako **nejstarší**, o kolik let jste starší než váš mladší sourozenec?

O 1 rok	6 let
2 roky	7 let
3 roky	8 let
4 roky	9 let
5 let	10 let

Add B. Pokud jste se narodil/a jako **nejmladší**, o kolik let jste mladší než váš starší sourozenec?

O 1 rok	6 let
2 roky	7 let
3 roky	8 let
4 roky	9 let
5 let	10 let

Add C. Pokud jste se narodil/la jako **prostřední**: jakého pohlaví je váš starší sourozenec?

Muž Žena

Jakého pohlaví je váš mladší sourozenec?

Muž Žena

7. Cítil/a jste se vůči sourozenci někdy znevýhodněný? ANO NE

- pokud ANO, v jakém období: A. v dětství C. v dospělosti
B. v dospívání D. nyní

a konkrétně v čem:

.....
.....

8. Podílel/a jste se na domácích pracích v rodině? ANO NE

- pokud ano, co jste konkrétně dělal/a?

A. uklízel/a byt	I. Pomáhal/a na chalupě
B. uklízel/a svůj pokoj	J. staral/a se o mladšího sourozence
C. myla nádobí	K. pomáhal/a s jeho přípravou do školy
D. vytíral/a	L. chodil/a s nimi na kroužky
E. luxoval/a	M. staral/a se o sourozence ve svém volném čase
F. vynášela/a odpadky	N. hlídal/a sourozence ve svém volném čase
G. chodil/a nakupovat	O. jiné.....
H. vařil/a	

9. Jak jste se připravoval/a do školy? A. sám/a

- B. s matkou
- C. s otcem
- D. s prarodiči
- E. se sourozenci – s mladším
- se starším

10. Přípravu do školy vám kontroloval/a? A. sám/a

- B. matka
- C. otec
- D. prarodiče
- E. sourozenci – mladší
- starší

11. Jaké jste měl/a koníčky v dětství?

.....
.....

12. Jakým koníčkům se věnujete nyní?

.....
.....

13. Setkal/a jste se se sdělením „pořadí narození sourozenců v rodině, má vliv na osobnost člověka?“ ANO NE

- pokud ANO, pokuste se stručně vysvětlit

.....
.....
.....

14. Domníváte se, že výběr povolání je ovlivněn vašimi vlastnostmi? ANO NE

15. Vyžaduje vaše povolání zodpovědnost? ANO NE

16. Považujete se za perfekcionista/ku? ANO NE

17. Uplatňujete ve své profesní orientaci flexibilitu a nezávislost? ANO NE

18. Uplatňujete ve své profesi své osobní vlastnosti? ANO NE

- pokud ANO,

které.....
.....
.....

19. Čeho chcete jednou v životě dosáhnout?

.....
.....
.....